

P400(2)

Tervelet

KÖNYVTÁROS

TIZENÖTÖDIK ÉVFOLYAM / 1965 MÁJUS

KÖNYVTÁRSZAKKÖZVETŐI
SZK

5

A volt Mária Valéria nyomortelep helyén épülő József Attila lakótelepen új, önálló épületet kapott a Szabó Ervin hálózat 48. sz. felnőtt és 15. sz. gyermekkönyvtára (Patkó Klára MTI Foto és Jánosi Ferenc felv.)

TARTALOM

KISS ISTVÁN: Az ideológiai helyzet és könyvtáraink	251
Egy községi tanács vezetői a könyvtárról (Bardócz Antal)	254
TÓTH DEZSŐ: Körzeti könyvtár a gyakorlatban	256
A vidéki szakemberek szakirodalmi ellátásának kérdése az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács előtt (Rácz Aranka)	258
A bibliográfiai műhely és a közművelődési könyvtárak funkciója (Pataki Ferenc)	259
DR. SZABÓ ERNŐ: Kiskunhalason és vidékén	262
Továbbképzés	
A könyvvállomány gyarapítása a községi könyvtárakban	
I. A helyi könyvbeszerzés alapelvei és gyakorlati kérdései (Iszlai Zoltán)	264
II. A törzsanyag szerepe az állománygyarapításban (Fodor András)	267
III. Az állománygyarapítás és a letéti rendszer (Szente Ferenc)	271
A folyóiratbeszerzés nehézségei (Orosz Mihály)	273
Könyvtárosok írják (Egresi István, Tóth Gyula, Kovács László)	274
Uj törekvések a mezőgazdasági szakirodalmi propagandában (Szilágyi Tibor)	277
„Mi a kódex, és miért olyan értékes?” (Sárány Lukácsy Sarolta)	278
A főlépeldányok bcgyűjtésének befejezése (K. I.)	280
Kirándulás a magyarországi könyvtári világba	281
Szigetelés elektroomozással (Vértesy Miklós)	282
Könyvtári görbe tükör (P. E.)	283
Margó	284
Kérdezz — felelek	285
Hírek	286

TÁJÉKOZTATÓ

BOZÓKY ÉVA: Írók a Tiszánál	287
A szellemi turisztika bibliográfiái (Péter László)	290
A húsz év irodalmából, SZAPPANOS BALÁZS: Fekete Gyula: Az orvos halála	291
Rómer Flóris (Lipták Gábor)	293
Soholov hatvan éves (L. O.)	293
Lomonoszov (Pelejtei Tibor)	294
Az 1965. évi Kossuth-díjasok művei	295
Az 1965. évi József Attila-díjasok művei	297

KÖNYVEKRŐL

TÓBIÁS ÁRON: A mai magyar regény (Gönczi Imre)	300
GOETHE válogatott művei (Katoná Jenő)	301
A Képes Krónika új kiadása (Szi Rezső)	303
Négy regény fiataloknak (Vargha Balázs)	305
Kézikönyvtár	
Filozófiai kislexikon (Vitányi Iván)	306
Erdészeti, vadászati, faipari lexikon (S. Sz. F.)	307
Könyvtári szakirodalom	
Tizenöt év a mezőgazdaság szolgálatában (—gh—)	307
Bibliográfiák	
KRAJEVSZKY GIZELLA — TAKÁCS MIKLÓS: Vas megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája 1777—1963 (Páidy Róbert)	308
Kézikönyvtár a gyermekkönyvtárakban (Pápayné Kemenczey Judit)	308
Az UNESCO kiadványok katalógusának első pótkötete (dr. F. L.)	309
Külföldi könyvek országos gyarapodási jegyzéke (Vértesy Miklós)	310
KULCSÁR ZSUZSANNA: Eretnekmozgalmak a XI—XIV. században (Fülöp Géza)	311
Könyvtári kiadványok	312

ИЗ СОДЕРЖАНИЯ

КИШШ Иштван: Директивы Венгерской Социалистической Рабочей Партии в области идеологии и задачи библиотек (251);

Руководителя одного из сельских советов говорят о библиотеке (БАРДОЦ Антал) (254);

Один год деятельности библиотеки одного из микрорайонов (ТОТ Деже) (256);

Вопрос обеспеченности специальной литературой специалистов в провинции. Заседание Общегосударственного совета по делам библиотек (РАЦ Аранка) (258);

Материалы для повышения квалификации сельских библиотекарей: Комплектование книжного фонда в сельских библиотеках I—III. (264);

Новые стремления в области пропаганды сельскохозяйственной литературы (277);

БОЗОКИ Эва: Встречи писателей с читателями в одном из уездов около реки Тиса (287).

FROM THE CONTENTS

István Kiss: The ideological guiding principles of the Hungarian Socialist Worker Party and the tasks of the libraries (251);

An interview with the leaders of a village council on the library (Antal Bardócz) (254);

One year's work in a little library district (Dezső Tóth) (256);

The problems of supplying professionals living the country with specialized literature be-

fore the National Library Council (Aranka Rácz) (258);

Extension course for honorary village librarians: Accessioning in village libraries I—III. (264);

New trends in the propaganda of agricultural literature (277);

Eva Bozóky: Writer-reader meetings in a district beside the Tisza (287).

AUS DEM INHALT

István Kiss: Richtlinien der Ungarischen Sozialistischen Arbeiterpartei über die ideologische Arbeit und die Aufgaben der Bibliotheken (251);

Ausserungen der Leiter eines Gemeinderates über die Arbeit der Bibliotheken (Antal Bardócz) (254);

Ein Jahr einer Mikrorayonbibliothek (Dezső Tóth) (256);

Die Frage der Fachbuchversorgung von Fachleuten auf dem Lande vor dem Nationalrat für Bibliothekswesen (Aranka Rácz) (258);

Materialien zur Weiterbildung ehrenamtlicher Gemeindebibliothekare: Bestandsaufbau in den Gemeindebibliotheken I—III. (264);

Neue Tendenzen in der Propagandaarbeit der landwirtschaftlichen Fachliteratur (277);

Eva Bozóky: Autoren—Leser—Begegnungen in einem an der Theiss liegenden Kreis (287).

CIKKEINK SZERZŐI

Bardócz Antal, a Nagybatányi Járási Könyvtár munkatársa, *Bozóky Éva*, a Könyvtáros munkatársa; *Fodor András*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Iszlai Zoltán*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Kiss István*, az MSZMP KB kulturális osztályának munkatársa; *Orosz Mihály*, a Váci Járási Könyvtár igazgatója; *Pataki Ferenc*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár osztályvezetője; *Péter László*, a szegedi Somogyi Könyvtár munkatársa; *Rácz Aranka*, az Országos Könyvtárügyi és

Dokumentációs Tanács titkára; *Sárané Lukácsy Sarolta*, a szegedi Somogyi Könyvtár gyermekkönyvtárának vezetője; *dr. Szabó Ernő*, a Népművelés olvasószerkesztője; *Szapannos Balázs*, a Művelődésügyi Minisztérium sajtóosztályának munkatársa; *Szente Ferenc*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Szilágyi Tibor*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Tóth Dezső*, a Pápai Járási Könyvtár munkatársa; *Vértesy Miklós*, az Egyetemi Könyvtár osztályvezetője.

KÖNYVTÁROS

A MŰVELŐDÉSÜGYI
MINISZTERIUM LAPJA

Szerkesztő bizottság: Barabási Rezső, Ebergényi Tibor, Gönczi Imre, Karácsonyi Jánosné, Katona Jenő (főszerkesztő), Kellner Béla, Kisfaludi Sándor, Kiss István, Kiss Jenő, Kondor Istvánné, Kóhalmi Béla, Páldy Róbert (szerkesztő), Sallai István, Szekeres Pál, Tóth Ferenc. — Kiadja a Lapkiadó Vállalat. Felelős kiadó: Sala Sándor. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., Lenin körút 9/11. Telefon: 221—293. Terjeszti a MAGYAR POSTA

AZ IDEOLÓGIAI HELYZET ÉS KÖNYVTÁRAINK

Az ideológiai munkáról tanácskozott az *MSZMP Központi Bizottsága*. Az eszmecsere tulajdonképpen még a múlt év őszen kezdődött, amikor három napon keresztül, több mint négyszáz résztvevő vitatta meg ideológiai életünk aktuális kérdéseit. Ezt követően a *Központi Bizottság* üléséig még további vizsgálódás és szűkebbkörű viták is folytak. Mindez nemcsak az alapos előkészítésre, hanem a kérdés fontosságára és időszerűségére is utal. Úgy vélem, ez utóbbi megfogalmazással könyvtáraink dolgozói is egyetértenek. Könyvtárainknak sajátos szerepükből következően figyelniük kell mindenre, ami az országban történik, de még jobban, ha *ideológiai problémák* kerülnek előtérbe.

Történelmi fejlődésünknek olyan szakaszához érkeztünk, amikor már rég nem a hatalomért folyik a harc. Leraktuk a szocializmus alapjait és megteremtettük a szocializmus teljes felépítésének lehetőségét. S hogy ezek a lehetőségek valóra váljanak, annak igen lényeges feltétele a szocialista eszmeiség mind szélesebbkörű elterjedése. A helyzet tehát lényegesen megváltozott. Most is forradalmi időszakot élünk ugyan, de a társadalommal szemben támasztott követelmények mások. Ma a gazdasági és politikai, sőt egész társadalmi életünkben is *előtérbe kerültek az ideológiai kérdések*. Ez érthető, hiszen a küzdelem az *MSZMP VIII. kongresszusán* elhangzott „szocialista módon élni, dolgozni és gondolkodni” jelszó megvalósításáért folyik. Itt az ideje az ideológiai helyzet számbavételének és a legfontosabb kérdésekben való állásfoglalásnak azért is, mert nemcsak belső fejlődésünket tekintve beszélhetünk átmeneti — s éppen ezért ellentmondásokkal telített — időszakról, hanem a nemzetközi helyzet is egész sereg ideológiai kérdést vet fel mind a munkásmozgalom, mind általában a nemzetközi fejlődés, helyzet szempontjából. Sok embert foglalkoztat például a most felszabadult országok politikai, ideológiai helyzete, de — ami minket most közelebbről érint — műveltségi állapota és fejlődése is. Ami a fejlett tőkés országokat illeti, náluk megint más a helyzet. Tudjuk, hogy *ideológiai téren nincs békes egymás mellett élés*, sőt a marxista eszmék aktív, offenzív harcának kell kifejezésre jutnia. Tudomásul vették ezt a kapitalista országok vezető köreiből is, még hozzá nem passzív módon. „Szabályszerűen” meghirdették az „ideológiai fellazítás” politikáját. Hatását számtalan területen érezhetjük, mégpedig nemcsak az úgynevezett elmaradott rétegek körében. Most különösen a még eléggé fellelhető *nacionális*ra apellálnak, s ezt minden eszközzel (rádió, sajtó, könyv stb.) erősíteni igyekeznek. Rajta kívül a rendelkezésre álló valamennyi eszközzel *magasztalják a nyugati életformát*, és nincs abban ellentmondás, ha azt állítjuk, hogy ezzel együtt az *elidegenedésről* szóló különböző teóriákat is. Egy eszközökben nem válogatnak, azt különösen nagy könyvtáraink dolgozói tudják, hiszen a bejövő nagy számú nyugati, kimondottan tudományos, műszaki folyóiratokat (egyébként helyes, hogy megvásároljuk, amire szükségünk van) is felhasználják a „fellazításra”. A humán jellegű anyag esetében meg egészen természetes, hogy a jelenkori kapitalizmus sokféle szellemi áramlatát magasztalják, sőt „tudományos érvekkel” igyekezzenek alá is támasztani.

Ha még közelebbről, pontosabban könyvtáraink szemszögéből tanulmányozzuk az *ideológiai irányelveket*, akkor úgy gondolom, a teendők legalább általános meghatározásánál az *irányelvek* sokoldalúságából, meg abból kellene kiindulni, hogy azok összefüggésében vizsgálják, elemzik ideológiai helyzetünket. Amint erre már utaltunk is, mind a *Központi Bizottság* tanácskozása, mind a megelőző széleskörű vita abban is különbözött az ideológiai életünkben folyó más vitáktól, hogy most nem a művészetek, de különösen nem az irodalom voltak a vita középpontjában. Sokkalta nagyobb tömegeket érintő, érdeklő kérdések kerültek napirendre, sokkal átfogóbb módon. Így például a *munkaerőkölcs, az életszínvonal és a szocialista eszmeiség színvonala, a szocialista demokratizmus, a szövetségi politika, az egyéni és társadalmi érdek viszonya, a vallásos világnézet, a nacionalizmus*, általában a kispolgárság megerősö-

dése, hogy csak a leglényegesebbeket említsük. Ismételjük — és hogy az ideológiai élet rendkívüli gazdagságára is utaljunk — hozzá kell tennünk: csak egy része mindez az ideológiai területnek, de a kérdések kiemelése nem a véletlen műve, hanem azok időszerűségét jelenti. Végül is mindezt azért mondtuk el, azért utaltunk a kérdés sokrétűségére, gazdagságára és jellegére, mert köznevelő könyvtáraink — mint egyetemes művelődési intézmények — kapcsolata e kérdésekkel, és ebből következően nyilvánvaló széleskörű feladatuk az *irányelvek* megvalósításában. Természetesen csak általános megfogalmazásban kézenfekvő ez, mert a gyakorlatban sok részletkérdésben feltétlenül szükséges hozzá a könyvtárosok tapasztalata, aktivitása. A részleteket könyvtárainknak *meg kell vitatniuk*, minden könyvtárnak a maga adottságainak megfelelően kell hozzáfognia a munkához. A legfontosabb eszköz, amivel az *irányelvekben* foglaltakat megvalósíthatjuk, nyilvánvalóan a könyv és minden könyvtári dokumentum. Ezzel kapcsolatban utalnunk kell arra a nyilvánvaló tényre, hogy a mi egyre gazdagodó, húsz év óta sok áldozattal kifejlesztett könyvtáraink valóságos *szellemi kincsestárak*; olyanok, amelyekből ma már hiányzik a haladásellenes, tudománytalan irodalom. Amikor az olvasók eszmei neveléséről beszélünk, szólni kell erről, mint *előnyös helyzetről* a régi könyvtárakkal szemben. De ha most az *irányelvekben* megfogalmazottak tükrében azt vizsgáljuk, vajon az utóbbi években megtettünk-e mindent a szocialista ideológia terjesztése és elfogadtatása érdekében, vagy azt számbavesszük, volt-e számottevő fejlődés ebben a kérdésben, akkor bizonyára nem válaszolhatunk másképp, csak úgy, hogy sok mindent tettünk, de sok mindent nem, amit lehetett volna; ráadásul egyes könyvtáraink között is nagyok a különbségek.

Itt van mindenekelőtt az *olvasószolgálat aktivitásának* dolga. Mióta egyáltalán hozzáfogtunk a szocialista könyvtárpolitika gyakorlati megvalósításához, a szocialista könyvtári munka kialakításához, szüntelenül alapkövetelménynek tartottuk az olvasószolgálati munka aktív jellegét. Ez természetes. Azonban sokunk tapasztalata az, hogy az utóbbi években gyengült ez az aktivitás, alábbhagyott a lendület. Igen sok könyvtárunkban, félve az ötvenes évek számtalan dogmatikus módszerétől, *valamiféle objektív álláspontra* helyezkednek a könyvajánlásban. Ez lehet az egyik ok, a másik — megítélesem szerint — az, hogy 1957 óta sok könyvtárosunkat *kényelmessé* tette a magyar könyvkiadás nagymérvű javulása. Évek óta igen sok a jó, pontosabban az érdekes könyv és a nyilvánvalóan kevésbé keresett, nehezebb olvasmányt jelentő művek kézbeadása háttérbe szorult. Rosszul értelmezett olvasói „szuverenitás”, „olvasószolgálati demokratizmus” az, ha csak kiszolgálunk, és mindent ráhagyunk az olvasóra. Mondjuk meg: nem kívánjuk vissza a dogmatizmus torzításait, de a könyvtár mindenekelőtt *nevelő intézmény*, még a tudományos könyvtár is, s erről egy pillanatra sem szabad megfeledkezni. Mi a polgári objektivitás elvét továbbra sem valljuk. Mint ahogy az utóbbi időben egyik lapunkban olvashattuk, nem vagyunk „szégyenlős marxisták”. Tudatosan vállaljuk a haladó, tehát a szocialista eszmék terjesztését a könyvtár adta minden eszközzel. Nem vállaljuk a dogmatizmust, olvasóink lebecsülését sem, de igenis *megkülönböztetett módon propagáljuk a szocialista gondolkodást terjesztő műveket*, vállaljuk a szocialista tudomány nagymérvű támogatását. Az olvasók passzív kiszolgálása, a hivatali jelleg, az elbürokratizálódás ellen, ha lehet, most még jobban kell küzdenünk. A mi könyvtáraink demokratikus, szocialista intézmények. Ezt a jelleget, s nem valamiféle absztrakt korszerűséget, főleg pedig nem könyvtárosaink kényelmét hivatott elősegíteni a ma már nagyszámú szabadpolcos könyvtár. Ugyanakkor nagyobb a veszélye annak is, hogy az olvasószolgálat passzív jellege erősödik. Nem a könyvtől féltjük az olvasót, de attól igen, hogy *az adott könyv nem találja meg olvasóját*, vagy a kevésbé felkészült olvasóra a rendszeretlenül szerzett ismeretanyag hatástalan marad illetve rosszul hat.

Szüntelenül propagálnunk kell mind a marxista klasszikus irodalmat, mind korunk marxista irodalmát. Ez azonban önmagában még nem jelenti a *pártos könyvtári munkát*. Mind a társadalomtudományokban, mind a természettudományokban folyik és egyre erősödik egy színvonalas, marxista igényű átértékelő munka. Sorra-rendre születnek az irodalom és művészetek mibenlétét kutató, meghatározó marxista tanulmányok. Szinte követhetetlen gyorsasággal jelennek meg az újabb és újabb eredményeket publikáló írások. Mindezek eljuttatása az olvasóhoz ugyancsak a pártosság fogalmához tartozik. Természetesen még sok minden, de ezeket külön is meg kell említeni.

Vajon megteszünk-e mindent annak érdekében, hogy olvasóink százezrei ne a régi, sokszor elavult, hanem a valóban tudományos, a friss, *korszerű anyagot ismerjék meg*. Az *irányelvek* szellemében ezt is számba kell venni. Mindennapi életünk, a valóság ismeretében — hangsúlyozzák az *irányelvek* — válaszolnunk kell korunk kérdéseire, az új jelenségekre. A válaszadást a párt önmagában nem végezheti el, ennek a politikai vezetésén kívül számos fóruma van. Elfogultság nélkül mondhatjuk,

hogy a fórumok között a *könyvtárak igen előkelő helyet foglalnak el*. Közhely ma már, hogy a könyv válaszol, meg az is, hogy felkészít a válaszadásra. Közhely, de igaz. A könyvtárosok a megmondhatóí például annak, hogy nemcsak olyan kurzusok, tudományos esemény alkalmából, mint az úrházolás, hanem számtalan új politikai, tudományos, művészeti siker születése esetén is, hallatlan mértékben megélnék könyvtáraink forgalma. Az *irányelvek* éppen ezért nemcsak általában, hanem szó szerint is feladatává teszik a népművelésnek, és — benne a könyvtáraknak — az elért tudományos és más eredmények terjesztését.

S ha arra az egyáltalán nem könnyű kérdésre keresünk választ: vajon mit, az eddigienél is többet tehetünk a számtalan *kispolgári jelenség*, az önzés, az individualizmus, az anyagiasság, a nacionalizmus, a vallásos világnézet *ellen*, akkor mégis azt kell válaszolnunk, hogy könyvtáraink nincsenek nehéz helyzetben az eszközök tekintetében. Hiszen a *világ haladó nagy irodalma egy roppant tiltakozás mindeme jelenségek ellen*. S a magyar irodalom különösen az. Csak legyen a könyvtáros hivatása magaslatán, és szüntelenül törekedjék arra, hogy a könyvet eljuttassa az olvasóhoz. S ami még ennél is nehezebb: továbbra is intenzíven tanítani kell az olvasókat az értő, kulturált olvasásra. Tudjuk, hogy a szocializmust csak művelt tömegekkel lehet minél gyorsabban felépíteni, és hogy a munkásosztálynak a hatalom gyakorlásához egyre nagyobb műveltségre van szüksége. De a szocialista demokratizmus adta jogokkal kellő műveltség nélkül a tömegek nem tudnak élni maradéktalanul. Mostanában sokat hangoztatjuk, hogy még nagyobb szocialista demokratizmust és még nagyobb szigorúságot. Nagyon is időszerű ez, de a dolognak — mint mondtuk — megvan a műveltségi oldala is. Az államigazgatás, a termelés, a kultúra ügyeibe „beleszólni”, a vezetésben érdemlegesen résztvenni ma már elsősorban műveltség kérdése, hiszen a szocialista állam biztosítja ehhez a jogot, meg a lehetőséget is. S ez az általános műveltség, sok vita folyt róla, csak akkor korszerű, ha nem egyoldalúan humán, hanem egyetemes érdeklődésű. S ez szintén ideológiai kérdés.

Mind a könyvtárak, mind más intézmények munkájának értékelése kapcsán egyre több szó esik arról, hogyan is lehet *gyorsabban* több eredményt elérni. Mindig így volt ez, de most arról van szó, hogy könyvtáraink is elérték egy bizonyos szintet, a múlthoz viszonyítva azonban a fejlődés meglassult, helyenként meg is állt. Részben az állománygyarapításról, még inkább az olvasók számának növeléséről, egyáltalán a könyvtári munka hatásfokának növeléséről kell itt beszélni. Azt megkérdezni is feleslegesnek érzem, hogy a lehető legmagasabb szint-e az, amelyre ma könyvtáraink eljutottak, elég magas-e már az olvasók száma stb. Hallatlan *sok még a lehetőség!* Szó sem lehet arról, hogy megelégedjünk eredményeinkkel. Sem az olvasók számát, sem a velük való színvonalasabb, intenzívebb foglalkozást nem tekinthetjük elegendőnek. A fehér foltok eltüntetése nyilvánvaló, de arról már kevesebb szó esik, hogy van itt még *szürke folt* is elegendő. Nagy még a távolság a jelenleg olvasók száma és a józan számítások szerint elképzelhető számok között. A jelenleginél még sokkal többet nyújthatnak tudományos könyvtáraink is a kutatásnak. Csakhogy a dolog most már egyre nehezebbé válik. Ha szabad ezzel a kifejezéssel élni: egyre nehezebb lesz a terep, ahol a művelődés munkásainak dolgozniuk kell. Egyre inkább olyan közegben kell mozogniuk, ahova a kultúra nemigen jutott még eddig el. A kezdet idején vagy akár néhány évvel utána is, az olvasók igen tekintélyes hányada önként, érdeklődve jött a könyvtárba. Megállás azonban még ma sincs, erre különösen figyelmeztetnek az *irányelvek*, amelyek lényeges mondanivalója, hogy a lét automatikusan nem határozza meg az emberek gondolkodását. Nem téveszthet meg bennünket az, hogy a statisztikai adatok szerint a magasabb jövedelemmel magasabb kulturális igény jár együtt. Először is a növekedés nem történik egyenes arányban, másodsor pedig van, ahova a magas jövedelem ellenére el sem jut. Éppen ezért az ösztönösség helyett *tudatos kultúrára* és szervező munkára van szükség.

Azt mondtuk, hogy átmeneti korban élünk, sok ellentmondással küszködünk. Az ideológiai kérdések egyre jobban előtérbe kerülnek. Könyvtárainknak sem könnyű a helytállás. A könyvtárosok felelőssége különösen nagy, hiszen emberek tízezreivel, tehát a legkényesebb „anyaggal” foglalkoznak, az emberrel, az emberi művelődéssel. Érthető, hogy nagyobb a követelmény könyvtárosainkkal szemben is. Nem először hangzik el, hogy az a könyvtáros, aki az emberekkel a legközvetlenebbül foglalkozik, ezt a tevékenységét csak nagy felkészültséggel, elmélyült tudással, ideológiai tájékozottsággal végezheti. Csak így tudjuk megvalósítani a kitűzött célokat.

K i s s I s t v á n

Egy községi tanács vezetői a könyvtárról

A mátránovádi könyvtár munkájáról már több hír jelent meg lapunkban. Az alábbi nyilatkozatok arról adnak számot, hogy a községi tanács vezetői hogyan foglalkoznak a könyvtár irányításával, segítségével s hogyan értékelik eredményeit.

Sulyok József VB elnök mondotta:

— A végrehajtó bizottság minden évben beszámoltatja a könyvtárost a végzett munkáról. Ha az 1963 októberi és az 1964 októberi könyvtári beszámolót összehasonlítjuk, óriási fejlődést tapasztalhatunk. Az 1963-as beszámolóban a könyvtáros azért panaszkodik, hogy az emberek nem olvasnak, s különösen a ma élő írók művei iránt nincs érdeklődés. Az olvasók száma 175 volt, ebből 76 felnőtt olvasó. Mint a jegyzőkönyv is tanúsítja, nem tudtam erre mást felelni, mint azt, „nem igaz, hogy Mátránovákon csak 175 ember olvas”. A VB ülés

határozatot hozott, hogy megvizsgálja a könyvtár munkáját, kideríti a gyenge olvasottság okát. Ez meg is történt, és megállapítottuk, hogy a könyvtáros — mivel nagy volt az elfoglaltsága — nem tudott eleget tenni a feladatoknak, a társadalmi segítséget sem kérte, nem használta ki a kínálkozó lehetőségeket sem. A VB határozatot hozott, hogy a könyvtár vezetésével az egyik tanácsotagot, az irodalomban széleskörűen tájékozott *Bata Istvánnét* bízva meg. Az 1964. október 30-i VB ülésen már ő adott tájékoztatást a könyvtár egyéves munkájáról. A beszámoló szerint — és a valóságban is — az olvasók száma háromszorosa az előző évinek. Az 530 olvasóból 389 a felnőttek köréből kerül ki. Ezáltal a lakosság 25 %-a vált könyvtári olvasóvá.

— A VB dicséretben részesítette a könyvtárost. A könyvtáros munkájával én is elégedett vagyok. Örven-

detes, hogy a könyvtáros igyekszik az emberek irodalmi érdeklődését felkelteni és azt kielégíteni. Erről tanúskodnak az irodalmi előadások, a könyvankétok, a mesedélutánok, az ünnepi könyvhét jól sikerült író-olvasó találkozója, a könyvkiállítások és egyéb más, a művelődési otthonnal közösen szervezett rendezvények.

— Az idei művelődési év programja is gazdag, változatos, s remélhető, hogy teljes egészében megvalósításra kerül. A tanács minden segítséget megad ehhez.

Bizják Béla tanácstitkár véleménye:

— Mi tudjuk, hogy *a művelődés alapja a könyv*. Már több éve azon fáradozunk, hogy *a könyvtár méltó szerepet*, helyet kapjon a község kulturális életében, de magában a művelődési otthonban is. Azt szeretnénk volna elérni, hogy a könyvtár felkeltse és irányítsa az emberek művelődési érdeklődését, izlését és kielégítse az olvasási igényeket. Sajnos, hosszú ideig nem tudta betölteni ezt a szerepkört. Gyakran úgy látszott, hogy a befektetett pénz és a fáradozás nem hozza meg az eredményt. Az emberek ritkán keresték fel a könyvtárat, a művelődési otthon munkája sem fejlődött. De úgy tűnt, mintha a könyvtárosnak és a művelődési otthon vezetőjének kicserélésével *az emberek is kicserélődtek volna!*

— Amikor *Bata Istvánné* átvette a könyvtár vezetését, első cselekedete volt, hogy *a tanácsotagokkal* sorra járta a falu utcáit, házait, elbeszélgetett az

Mátránovák. Könyvtárrészlet

emberekkel, ismertette a művelődés lehetőségeit. Nagyon sok ember azt sem tudta, hogy könyvtár is van a községben, és ingyen juthatnak az olvasmányokhoz. A látogatásoknak meg is volt az eredménye, igen sokan beiratkoztak a könyvtárba és vittek rendszeresen könyveket.

— Milyen anyagi támogatással segíti a tanács a könyvtárat?

— Könyvbeszerzésre évenként 4000 forintot adunk a költségvetésből, ugyanennyi összeget a KÖFA keretből is. Ezen kívül beszerezük a szükséges felszerelést. Az elmúlt évben kölcsönözött vásárol-

Bizják Béla

tunk és új polcot. Míg 2–3 évvel ezelőtt a kevés könyv, ez évben már az elhelyezés okozott problémát. Ezt is megoldottuk, viszont a sok könyv — és a magas olvasói létszám miatt — a helyiség vált kicsivé. Most azon fáradozunk, hogy a könyvtárnak nagyobb helyiséget juttassunk.

— A művelődési otthon igazgatójával együtt — aki igazán szívén viseli a

könyvtárugyet — kerestük a megoldást. Ha a járási tanács anyagi támogatását megkapjuk, 1965-ben olyan helyiséget alakítunk ki, ahol az irodalmi kör összejöveteleit és a gyermekrendezvényeket is meg lehet tartani.

— A községi tanács az anyagi segítségen kívül más segítséget is ad a könyvtárnak. Tavaly májusban az ünnepi könyvhét alkalmából megalakítottuk a könyvbarát-bizottságot a társadalmi és tömegszervezetek vezetőinek bevonásával. Az első munkánk illetve bemutatkozásunk sikeres volt. Májusban *Fekete Gyula* részvételével író-olvasó találkozót rendeztünk a könyvbarát-nap keretében.

A könyvtár egész napot át nyitva volt, a bizottság tagjai pedig olvasó-szervező házi agitációt végeztek, ugyanakkor propagálták a délutáni író-olvasó találkozót. Valamennyi szerv bekapcsolódott a munkába. Ezen a napon 120 olvasóval gyarapodott az olvasók tábora. Az író értékes előadása, a sokoldalú, hasznos irodalmi vita mély nyomot hagyott a 130 résztvevőben, közülük sokan kölcsönöztek könyvtári könyvet az ünnepi kölcsönzés során. A találkozó sikeréhez hozzájárult, hogy előzőleg a *művelődési otthon igazgatója, Herbolj Judit* a könyvtárossal közösen három alkalommal szervezett irodalmi előadást *Fekete Gyula* műveiről. Az író nagy örömmel mondotta: „Nekem csak azért kellett Mátranovákra jönnöm, hogy olvasóim személyesen megismerjenek, mert *műveimet itt már mindenki ismeri.*”

— Úgy gondolom — mondja a tanácstítkár —, hogy érdemes író-olvasó találkozót rendezni, hiszen azóta is kézzől kézre jár Fekete Gyulának a könyvtárban meglevő 8 kötet könyve.

— *Hetenként szoktam megnézni a könyvtári kölcsönzést, ilyenkor elbeszél-*

Bata Istvánné

getek a könyvtárossal és az olvasókkal. Nagy öröm nézni az olvasókkal tele könyvtárat. Amennyiben valamilyen probléma felmerül, igyeksem azt megoldani. A közelmúltban például jelezte a könyvtáros, hogy sokan keresik a *lexikonokat, kézikönyveket*, viszont nincs már annyi összeg, hogy beszeresse ezeket.

— Sikerült 2500 Ft-ot biztosítani a KÖFA-ból, s így engedélyeztük e művek Budapesten való megvásárlását. Nagy fejlődést ért el a könyvtár az utóbbi egy évben, hiszen korábban a mesés, a szórakoztató könyvek iránt sem mutatkozott nagy érdeklődés, most pedig már a lexikonokat is keresik. Nagy hiba lenne ezt az egészséges fejlődést figyelmen kívül hagyni, vagy nem támogatni.

Bardócz Antal

Közzeti könyvtár a gyakorlatban

A községek jobb könyvtári ellátása céljából — több más módszerrel együtt — felvetődött a közzeti könyvtár létesítésének terve is. A *Könyvtáros* 1964. évi 3. számában írt erről *Szente Ferenc*, és ugyanitt jelent meg szervezeti szabályzatának és munkarendjének tervezete is. Mivel járásunkban, a pápai járásban a községek átlagos lélekszáma 1000 alatt van, a probléma megoldása bennünket közelről érint. Mi a közzeti könyvtár létrehozása mellett döntöttünk, a működésére vonatkozó tervezetet 1963 februárjában készítettük el. A tervet a Könyvtártudományi és Módszertani Központtal történt részletes megvitatás után a járási tanács illetékes vezetőivel is megtárgyaltuk, és ennek alapján kezdte meg működését 1963. november 1-én *Ugodon* a közzeti könyvtár. A kísérleti könyvtár egyéves tapasztalataiból szeretnék néhány következtetést levonni, és az alkalmazott módszereket ismertetni.

A közzeti kialakítása nehézséget okozott, mert az egész járás területén nem tudunk olyan közzeteket kialakítani, ahol a várható közigazgatási, gazdasági, iskolai központosság egybeesnek. Pedig a közzeti könyvtár kialakításának egyik feltétele, hogy ezeket a tényezőket figyelembe vegye. Mindezekhez hozzájárul az is, hogy az egyes községek között a közlekedési viszonyok is kedvezőek, a központi könyvtár működéséhez szükséges feltételek pedig a lehető legnagyobb mértékben megvalósíthatók legyenek. A jelenlegi közzeti kialakításának fő oka az volt, hogy *Ugodon* a közzeti székelyen új művelődési otthon épült, ahol a tervek szerint megfelelő alapterületű könyvtári helyiségek biztosítását ígérték. Ugyanakkor *Ugod* székelyvel főhivatású közzeti művelődési otthon igazgató alkalmazását tervezték. Ez a közzeti könyvtár létesítése utáni időkből meg is történt. A létrehozott közzet a következő településekből alakult ki:

Közzség	lélekszám
<i>Ugod</i>	1980
<i>Béb</i>	413
<i>Homokbödöge</i>	1040
<i>Nagytevel</i>	706
Összesen:	4139

A közzeti könyvtáros alkalmazásakor szükséges állást a megyei könyvtár adta a járási könyvtárnak, s erre 1963. augusztus 1-én neveztük ki *Zarnóczay Kornélia* közzgazdasági technikumot végzett *ugodi* lakost. Alapfizetését 1450. forintban állapítottuk meg. Mivel szakmai képzettséggel nem rendelkezett, az első teendő az volt, hogy némi jártasságot szerezzen a könyvtári munkában, ezért három hónapon át a járási könyvtárban dolgozott, felváltva az olvasószolgálati, a módszertani és a felolgozási csoportban.

1963. november 1-én vette át az *ugodi* könyvtár vezetését, 1964. január 1-én a *bébi*-könyvtár vezetését a tiszteletdíjas könyvtárosoktól, és ettől az időtől kezdve irányítja a közzetbe tartozó másik két közzség könyvtárát is, ahol meghagytuk a tiszteletdíjas állásokat. A könyvtáros heti munkaideje tehát a következőképpen alakult:

hétfő, szerda, péntek: *Ugod*, ebből kölcsönzés napi hat óra (13—19 óra között), összesen heti 18 óra;

kedd: *Béb*, 8 óra, ebből kölcsönzés 6 óra;

csütörtök: a két tiszteletdíjas könyvtárossal működő közzség ellenőrzése, a szükség szerint az egyik, vagy mindkét közzségben. Ezek a helyeken a heti egyik kölcsönzési nap csütörtökön van, így tehát az olvasókkal való foglalkozásban is tud segíteni; *szombaton* résztvesz a járási könyvtárban a soronlevő munkaértekezleteken, továbbképzési foglalkozásokon, illetve ekkor van tanulói szabadnapja. Ugyanis még 1963-ban beiratkozott a közép fokú szaktanfolyamra.

A közös könyvvállomány kiépítésében az első év, az 1964. csak a kezdeti lépéseket hozta meg, mert ebben az évben a közzségek még külön-külön szerzeményeztek. De a közös állomány alapjait megteremtettük, mert a földművelésszervezeti támogatásból nyolcezer, a letéti keretből tízezer forint értékű könyv került be a közzet állományába. Ezt az anyagot már a közzeti könyvtár leltárkönyvébe vettük fel. 1965 január 1-től a könyvbeszerzésre fordítható összeget egy helyre, a központi közzség költségvetésébe terveztük be, és a beszerzés egy jegyzéken történik. 1965. január 1-től a 4 közzség állományát a megkezdett csoportos leltárkönyvben tartjuk nyilván és megindítottuk a közzségek közötti állománycserét. Az egyedi átletározást szükségtelenné tartjuk. A könyvek nyilvánartása tehát a következő módon történik: 1965-ig a közzségi tulajdonban levő könyvek a közzségek leltárkönyvében szerepelnek, az 1964. év végi állomány a közzeti könyvtár csoportos leltárkönyvének induló tétele. Az új művek pedig a közzeti

könyvtár már megkezdett címléltárkönyvébe, valamint — tételenként — a csoportos léltárkönyvbe kerülnek.

Az idei évben a költségvetésben 10 600 Ft van könyvbeszerzésre, ehhez a letéti keretből adunk még 6—8000 forintot. A legfontosabb műveket 4 példányban, tehát minden község részére, a kevésbé fontosakat 1—3 példányban vásárolják meg. A könyvek cseréjét a könyvtáros látogatásai alkalmával végzi, egy egy szállítmányból legfeljebb 10 könyv jut egy községbe. A nagyobb cserék lebonyolításához a művelődési autót vesszük igénybe. A cserék nyilvántartásához a letéti rendszerben használt nyomtatványokat használják.

Az állomány feltárása céljából a következő katalógusok építését kezdte meg a könyvtáros:

1. A községekben levő anyagról letéti katalógus.
  2. Központi betűrendes (szerzői és címszó katalógus együtt) a teljes állományról, és a raktári jelzetek szerint bontott szakkatalógus.
  3. Községenként külön raktári nyilvántartás (az egyik kölcsönzőkártyából).
- Megtörténtek az előkészületek a körzet teljes állományát tartalmazó füzetkatalógus kiadására is.

Az említettek a könyvtári munka színvonalának emelkedéséhez is hozzájárulnak. Az eredmények egy része statisztikailag is mérhető, amit táblázatunk adatai jól bizonyítanak.

Község	Az olvasók száma		Növekedés %-ban	A kötetforgalom		Növekedés %-ban
	1963	1964		1963	1964	
Ugod	427	464	8,7	6 708	10 662	58,9
Béb	108	124	15,8	1 528	2 101	37,5
Nagytevel	137	163	19	1 666	3 212	98,7
Homokbödöge	193	208	7,7	3 580	3 988	11,4
Összesen:	865	959	10,8	13 482	20 063	48,8

A körzet lakosságának 23,2%-a beiratkozott olvasó. A járási átlag 21,5%. Az éves növekedés járási átlagban az olvasóknál 8,6%, a kölcsönzött köteteknél 14,7%-os. A számadatokból látható, hogy a körzetben nagyobb volt a fejlődés, mint a járás többi községében. Ez természetesen a főhivatású könyvtárosnak tulajdonítható. Még nagyobb a fejlődés, ha a központi könyvtár, Ugod község adatait vesszük alapul. Mindez bizonyítja, hogy a nagyobb lélekszámú (2000-en felüli) községekben is érhetők el olyan eredmények, mint a kisközségekben. Ugyanakkor a közös állomány használatával a kisközségek olvasói előtt is megnyílik a lehetőség, hogy nagyobb állományból válasszák ki olvasmányaikat, a végrehajtott állománycserékkel pedig sokkal több új könyvhöz jussanak.

A könyvtáros a könyvtári munkán kívül bekapcsolódott az egyéb népművelési tevékenységbe is. A művelődési otthonnal közösen irodalmi színpadot szervezett, zenés irodalmi fejtörőket bonyolított le. A gyermekek részére a körzet községeiben rendszeresen tart mesedélutánokat, megszervezi az iskolatelevízió adásainak látogatását, s ilyen alkalmakkor a témával kapcsolatos irodalmat kölcsönzi. Az egyes rendezvényekhez rendszeresen készít könyvkiállítást, a termelészövetkezeti akadémia előadásaihoz könyveket ajánl.

A felsoroltakban csak nagy vonalakban számoltam be a körzeti könyvtár munkájáról, és alig egy év eredményei alapján próbáltam a tapasztalatokat összegezni. A körzeti könyvtári rendszer megítéléséhez természetesen több helyről gyűjtött tapasztalat és hosszabb távlat szükséges, de véleményem szerint ez a forma feltétlenül alkalmas a kisközségek jobb ellátására.

Tóth Dezső

K i t ü n t e t é s

A művelődésügyi miniszter dr. Weger Imrének, az MTA Könyvtára volt osztályvezetőjének, eredményes könyvtárosi munkája elismeréséül A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT kitüntetést adományozta.

A vidéki szakemberek szakirodalmi ellátásának kérdése az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács előtt

Hírt adtunk már róla, hogy az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács legutóbbi ülésén könyvtárpolitikánk egyik legfontosabb kérdéséről, a vidéken élő és dolgozó szakemberek megfelelő szakirodalommal való ellátásáról tanácskozott. Az ipari termelés folyamatos decentralizációja, a nagyüzemi mezőgazdasági termelés kialakulása, a különböző vidéki művelődési, oktatási, egészségügyi és tudományos kutató intézetek számának növekedése következtében egyre több felsőfokú képzettségű szakember él vidéken, akik termelési feladataik, kutató munkájuk végzéséhez, továbbtanulásukhoz, vagy általában szakmai felkészültségük korszerű színvonalon tartásához megfelelő szakirodalmi ellátást igényelnek. Ezzel szemben köztudomású, hogy a főváros és a vidék közötti különbség a szakirodalmi ellátás tekintetében is fennáll: mivel történelmi fejlődésünk során a fővárosban alakult ki a termelés, a közlekedés, a tudományos és a művelődési élet központja, itt jöttek létre a nagy általános tudományos könyvtárak mellett a legjelentősebb szakirodalmi gyűjtemények is. Hogy ennek milyen kihatásai lehetnek, gondoljunk csupán azokra a fiatal diplomásokra, kik egyebek mellett azért sem szívesen mennek vidékre, mert szakmai fejlődésüket nem látják biztosítva.

A vidéki szakember elsősorban vállalata, intézménye szakkönyvtárára támaszkodhat, ezek lehetőségei azonban különbözők és sok esetben korlátozottak. Emellett a *könyvtárközi kölcsönzés* révén az országos tudományos és szakkönyvtárak állománya is rendelkezésére áll. Tudvalevő azonban, hogy a könyvtárközi kölcsönzéssel kapcsolatban számos jogos panasz merül fel (nehézség ügyintézés, az igényelt dokumentumok jelentékeny része nem kölcsönözhető, pl. folyóiratok; stb.), továbbá e könyvtárak a gyakran keresett anyag tekintetében sokszor nem rendelkeznek a kellő példányszámmal, reprográfiai kapacitásuk pedig nem teszi lehetővé, hogy a kért dokumentumokat másolatban, viszonylag elérhető áron küldjék meg a kutatóknak. Ilyen módon tehát a vidéki szakember a szakirodalmi ellátás terén sokszor igen nehéz helyzetbe kerül.

A vidéken élő szakemberek szakirodalmi ellátásának ezeket a kérdéseit tárta fel dr. Csüry István az OKDT előtt és egyben javaslatot tett a kérdés megoldására oly módon, hogy a szakirodalmi ellátás javítása érdekében, az ország öt tájegységének központjában, Szegeden, Debrecenben és Pécsen az egyetemi könyvtár gyűjteményére építve, Miskolcon és Győrött a megyei könyvtárak gyűjteményeit és tevékenységét továbbfejlesztve regionális könyvtárakat kell kifejleszteni. E könyvtárak működésének igen lényeges vonása, hogy a vonzási körükhöz tartozó terület szakirodalmi ellátásában szerepet vállaljanak, és a szakirodalmi ellátás szempontjából számottevő gyűjtemények együttműködésének szervezői legyenek. Ilyen módon e szélesebb körű tájékoztató munka tárgyi és személyi feltételeinek biztosítása viszonylag csekély költséggel megoldható. A feltételek ez idő szerint leginkább a debreceni és a szegedi egyetemi könyvtárban vannak meg, a pécsi egyetemi, a miskolci és a győri megyei könyvtárakban erőteljesebb fejlesztés szükséges.

Az előterjesztést élénk vita követte. Általános volt a vélemény, hogy könyvtárpolitikánk egyik legfontosabb kérdése került napirendre. Többen kiemelték a javaslat nagyvonalúságát, előremutató voltát, de rámutattak a kérdés bonyolultságára is. Felvetették, főleg anyagi vonatkozásban a javaslat időszerűségének kérdését is. A hozzászólók közül néhányan úgy vélték, hogy a szakirodalmi ellátásnak erre a harmadik bázisára nincs szükség, a feladatot a könyvtári kölcsönzés javításával, a könyvtárak technikai felszerelésének fejlesztésével, valamint az országos szakkönyvtárak szolgáltatásainak jobb kihasználásával kell megoldani. Problémaként merült fel a két megyei könyvtár ilyen irányú fejlesztésének időszerűsége is. A hozzászólók többsége azonban elfogadta a javaslat alapgondolatát, ha a részletek tekintetében el is tértek a vélemények. — A tanácsülés határozata értelmében — az ülés vitaanyagát is figyelembe véve — az ügyvezető elnökség kibővített ülésén újból megtárgyalta a javaslatot és úgy foglalt állást, hogy a vidéki szakemberek szakirodalmi ellátása érdekében a helyi (vállalati, intézményi), valamint az országos szakkönyvtárak mellett — fokozatosan — a javaslatban szereplő regionális könyvtárakat is ki kell fejleszteni. A következő öt-éves terv során Debrecenben, Szegeden és Miskolcon, majd ezek tanácsait felhasználva a későbbiekben Pécsen és Győrött. Emellett azonban az adott lehetőségek szerint fejleszteni kell mind a szakkönyvtárak, mind a regionális könyvtárak technikai felszerelését, és javítani kell a könyvtárközi kölcsönzés országos rendszerét is.

Az OKDT szakbizottságai az utóbbi hónapokban a következőkkel foglalkoztak: A *könyvtártudományi és kiadványi szakbizottság* elkészítette és megvitatta az 1965. évi könyvtártudományi pályázat javasolt tematikáját, az OKDT idei kiadványtervét, továbbá elbíráltta az 1965. évre bejelentett könyvtártudományi kutatási témákat.

A *könyvtárépítési és berendezési szakbizottság* a Nyíregyházi Megyei Könyvtár új épületének beruházási programjával, a Kecskeméti Megyei Könyvtár elhelyezésének problémájával, továbbá a Soproni Járási Könyvtár átépítésének tervével foglalkozott.

A *könyvtárigazgatási szakbizottság* a készülő állományvédelmi rendeletet vitatta meg.

Az *országos osztályozó bizottság* pedig a FID C3 bizottság tevékenységével (az ETO 3 szak egyes osztályainak revíziójával), továbbá az ETO rövidített kiadásának kérdéseivel foglalkozott.

R á c z A r a n k a

A bibliográfiai műhely és a közművelődési könyvtárak funkciója

Gerő Gyula vitaindító cikke ráirányította a figyelmet a bibliográfiai munka néhány alapvető kérdésére. A bibliográfiai műhelyről szóló vita ki is szélesedett. Ma már a közművelődési könyvtárak funkciói — konkrétan a *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtáré* — is a figyelem homlokterébe kerültek. Sallai István a *Könyvtáros* februári számában mondja el véleményét a bibliográfiai műhelyről és ezen felül a Szabó Ervin Könyvtár közművelődési feladatairól is. Sok vonatkozásban elérhető célok megvalósítására hívja fel a figyelmet, de úgy érezzük, hogy néhány észrevétele nem veszi figyelembe nehézségeinket és azt, hogy a helyes törekvéseknek sok objektív gátja van.

A cikk szerzője úgy vizsgálja a bibliográfiai műhely kérdését, mint a magyar és ezen belül a budapesti könyvtárügy egyik legsúlyosabb hiányosságát. Mi is érezzük a Gerő-féle gyűjtemény hiányát, s nem is ezzel a követeléssel vitatkozunk, hanem Sallai István következtetéseivel. Úgy érezzük, hogy összekeveri a bibliográfiai műhely kérdését a közművelődési könyvtárak funkciójával. Sallai István a decemberi *Könyvtárosban* megjelent hozzászólásom egyik mondatát szemrehányólag idézi: „Könyvtárunk kölcsönző könyvtár, legelső feladatunk az olvasók minél tökéletesebb kielégítése.” Ehhez pedig a következőket fűzi hozzá: „Az egész mai budapesti közművelődési könyvtári felfogást tükrözi ez a mondat. A közművelődési könyvtár eszerint egyenlő a kölcsönkönyvtárral.” Majd ezt a következtetést vonja le: „Ez az egyoldalú kölcsönkönyvtári felfogás a fejlődés akadályává vált.” Igaz volna ez? Mi valóban örülünk annak, hogy évről-évre nő olvasótáborunk, nő a kölcsönzött kötetek száma. Ezután is mindent elkövetünk, hogy fővárosunk lakossága még többet olvasson, még könnyebben jusson hozzá a könyvhöz. Vállaljuk tehát az elmarasztalt egyoldalú kölcsönkönyvtári felfogást, sőt azt is, hogy a gyors fejlődés érdekében több elavult könyvtárunkat úgy kellett korszerűsíteni, hogy közben néhány olvasótermet is feláldoztunk. Választani kellett: modern szabadpolcos könyvtárat akarunk-e, vagy megmaradunk a 30—40 évvel ezelőtti színvonalon ősdi könyvtárral, használhatatlan olvasóteremmel. Olyan könyvtárakban, ahol a helyiség semmiképpen nem bővíthető, úgy érezzük, ez bocsánatos bűn. Bár meg kell jegyezni, hogy a most létesülő könyvtárak modern olvasóteremmel is rendelkeznek! Szeretném felhívni a figyelmet arra, hogy a „kölcsönkönyvtári” felfogás nem valamiféle tévedés, hanem tárgyi nehézségek és az ellentmondásos fejlődés következménye. Köztudomású, hogy a hálózat fejlődése nem arányosan történt, hanem sok esetben a pillanatnyi lehetőségektől függően. A főváros céltudatos művelődéspolitikája és nagy anyagi áldozatai ellenére is még legalább 10—15 év szükséges ahhoz, hogy viszonylag elégedettek lehessünk a főváros közművelődési könyvtári ellátottságával. Évek munkája és igen sok pénz kell ahhoz, hogy Budapest lakosságát ideális színvonalon lássuk el könyvvel. Úgy érezzük, hogy a valóságból indulunk ki és fontosságú sorrendben kíséreljük megoldani feladatainkat. Előfordul természetesen, hogy igyekezetünkben kisebb-nagyobb hibákat is elkövetünk.

Visszatérek a „műhely” kérdéshez. Sallai István így teszi fel a kérdést: „Melyik az a terület, illetve műfaj, amelynek nincs „műhelye” Budapesten? A szépirodalom, az általános ismeretterjesztő (természettudományos stb.) irodalom, illetve a vegyes tartalmú, tematikus bibliográfiák műfaja. Ilyen munkára számottevő apparátus van a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban, amely már eddig is szép eredményeket ért el.

Mégis a továbbfejlődés egyik legfőbb akadálya, hogy a Szabó Ervin Könyvtárnak nincsen erre a célra szolgáló könyvvállománya." Nem tudom, honnan gondolja ezt Sallai István. Ha csak a központra gondol, akkor igaza lehet. Mi azonban egységesnek érezzük a fővárosi könyvtári hálózatot és, ha nem is olyan könnyen mint szeretnénk, de meg tudjuk szerezni a bibliográfiákhoz szükséges könyveket.

A cikk később így folytatódik: „A bibliográfiának ezt a területét csak egy korszerű, magasszínvonalú közművelődési könyvtár gondozhatja. Sajnos, súlyos akadályai vannak annak, hogy ilyen könyvtárunk legyen.” Azt hiszem ebben sincs egészen igaza. Szerintem nagyon jó ajánló bibliográfiát készíthet a Lenin Könyvtár, amelyik több mint egy magasszintű közművelődési könyvtár, de a Könyvtártudományi és Módszertani Központ kiadásában megjelenő eseménynaptár is mást bizonyít, pedig annak bibliográfiái haszna felmérhetetlenül nagy.

De nézzük meg, hogy mik azok az akadályok, amelyek miatt nincs Budapestnek korszerű, magasszínvonalú közművelődési könyvtára. Akár arra is hivatkozhatunk, hogy egyik-másik kerületi könyvtárunk is megközelíti az igényelt színvonalat, természetesen csak akkor, ha nem ragaszkodunk makacsul kerületi könyvtárakban prézens gyűjtemények létesítéséhez. Sallai István ki nem mondva, de félreérthetetlenül a könyvtár központjára gondol (nem szeretjük a központ szót, nem fejezi ki a valóságot, de ez is hagyomány és jobb kifejezést nem tudunk). Ha a központi gyűjteményt hasonlítjuk össze néhány külföldi pl. a moszkvai, a prágai stb. városi könyvtárral, akkor feltűnő különbséget látunk. Ez feltétlenül hiba? Nem hiszem. Ne feledkezzünk el a könyvtár történetéről. Szabó Ervin a városi könyvtár megszervezésekor elvitathatatlannal korszerűen, kora társadalmi, gazdasági, tudományos szükségleteinek megfelelően hozta létre a könyvtárat. Ez a könyvtár az elmúlt félszázad alatt fontos szerepet játszott a főváros kulturális-tudományos életében és olvasóink a megmondható, hogy ma sem haszontalan a könyvtár. Azt senki sem gondolhatja komolyan, hogy egy félszázados, több százézer kötetes — nem is rossz hagyományokkal rendelkező — könyvtár funkcióit elhamarkodottan, önkényesen változtassuk meg. (Egyébként néhány európai főváros könyvtára nagyjából hasonló funkciót tölt be.)

A könyvtári szakemberek jól ismerik könyvtárunk vezetőinek azon erőfeszítéseit, melyekkel a központi könyvtár funkcióit igyekeznek — nem is eredmény nélkül — módosítani, korszerűsíteni. E törekvések természetesen nem járhatnak azonnali és feltűnő eredménnyel. Mi helyesnek tartjuk a fejlődés irányát: megtartottuk a szociológiai gyűjtőkört — ennek szükségességét ma már senki sem vonhatja kétségbe, hiszen hazánkban is fejlődésnek indult a szociológiai elmélete és gyakorlata — ugyanakkor nagy gonddal gyűjtjük a Budapestre vonatkozó irodalmat. Bármennyire is kétségbe vonják, igenis magasszintű közművelődési gyűjteményt alakítottunk ki, méghozzá nemcsak a magyar nyelvű irodalmat gyűjtjük, hanem beszerezünk a legfontosabb világnyelveken megjelenő alapvető irodalmat is. Ugyanakkor elhelyezési nehézségeink miatt, bármennyire is szeretnénk, képtelenek vagyunk az igényelt prézens jellegű olvasóterem létrehozására. Mégis, hogy a Szabó Ervin Könyvtár mennyire igyekszik lépést tartani a fejlődéssel, hivatkozom arra, hogy az elmúlt év májusában megnyitottuk zenei közművelődési könyvtárunkat, és tervünk szerint belátható időn belül biológiai, művészeti stb. profilú közművelődési könyvtárat is létesítünk. Sőt, most tervezzük, hogy több kerületben is szakosított olvasóterem álljon olvasóink rendelkezésére. A Gerő Gyula által javasolt gyűjtemény feletti vitából kitűnik, hogy létrehozásának ma még nagy akadályai vannak. Felmerül a kérdés: mi volna, ha valamelyik, elképzeléseinkben szereplő, speciális olvasóteremben hoznánk létre e gyűjteményt? Ezzel megoldódnék a bibliográfiai műhely kérdése is. Bizonyos, hogy nemcsak bibliográfusok, hanem a kritikusok, irodalomtörténészek, pedagógusok és TIT előadók is nagy örömmel fogadnák. Bizonyos vagyok benne, hogy ilyen gyűjtemény szervezését a főváros kulturális vezetői is helyeselnék. Még néhány apróság, ami e cikk megírására készítetett. Sallai István így ír: „Elavult az a nézet, hogy az ajánló bibliográfia a közművelődési könyvtárak használatára, illetve a nem szakemberek számára készülő puszta irodalompropaganda eszköz. Véleményem szerint az ajánló bibliográfia (legfontosabb típusában) nem más mint általánosított referenz válasz.” Ha egyoldalú az egyik álláspont, egyoldalú a másik is. Nem lehetséges, hogy mindkét funkcióját gyakorolja a jó ajánló bibliográfia? Azt hiszem, nemcsak lehetséges, de szükséges is. Ha ez nem így van, vajon miért adja ki a KMK a már említett, rendkívüli jelentőségű Eseménynaptárt? Könyvtárosaink az Eseménynaptárt sokoldalúan használják, de propaganda jelentőségét mindig külön is hangsúlyozzák. Sok helyen a szabadpolc egyes részeit kisebb bibliográfiák alapján rendezik, és egyéb propaganda eszközöket is felhasználnak e célra. Az olvasók is szívesen veszik, ha fontos témák irodalmát — pl. manapság a felszabadulás stb. — a szabadpolcon együtt találják. Nem hiszem, hogy különösebb hibát követnek el azok a könyvtárosok, akik az ajánló bib-

liográfiák propaganda funkcióját nem becsülik le. Ugye senki sem gondolja, hogy ezzel a bibliográfiák referenzs jellegét lebecsülém? Bár azt meg kell említenem, hogy tájékoztató jellegét erősen korlátozza a hosszú sokszorosítási idő, amely alatt könyvkiadásunk egészséges fejlődése következtében új és újabb könyvek jelennek meg. Felmerül bennem a kérdés, nem volna-e célszerűbb a Szabó Ervin Könyvtár kiadásában, a KMK technikai támogatásával megjelenő „Irodalomtörténeti tanulmánykötetek és folyóiratok analitikus bibliográfiái kartotékjai”-hoz hasonló más témájú sorozatok elindítása. Azt hiszem, hogy a tájékoztató munkát elsősorban ilyenekkel tudnánk korszerűen segíteni. Talán ezt kellene sokoldalúan továbbfejleszteni. Esetleg a Szabó Ervin Könyvtár is alkalmas volna — minimális technikai segítséggel — országos feladatok megoldását segíteni. Ugyanakkor ezt kombinálni kellene különböző témájú, típusú ajánló bibliográfiák megjelenítésével.

Sallai István eléggé pesszimistán így zárja cikkét: „Megnyugtató feleletet nem tudunk adni a vegyes tematikus és szépirodalmi ajánló bibliográfiák műhelyének kérdésében.” A műhely kérdésében ez talán így is van. Bár az sem lebecsülendő, hogy a műhely-kérdés megoldatlansága ellenére is szép számmal készülnek gyakran elég jó ajánló bibliográfiák. De miért nem nyugtalankodik senki az egyéb típusú ajánló bibliográfiáért? Csak azért, mert bizonyos műhelyek, gyűjtemények vannak? Az már senkit sem zavar, hogy a leginkább kifogásolt témájú bibliográfiák fejlődése a leggyorsabb? Ma már sok helyen vidéken is készítenek jó, vegyes témájú és szépirodalmi ajánló bibliográfiát. Ezt nem szabad lebecsülni! Ugyanakkor nem akarom elhinni, hogy a nagy országos szakkönyvtárak erőfeszítései ellenére megoldott volna a műszaki, mezőgazdasági, a pedagógiai stb. ajánló bibliográfiák készítése, terjesztése. Bár rosszul volnék tájékozatlan! Az sem utolsó dolog, hogy a Könyvtáros most már rendszeresen havonta ajánló bibliográfiákat közöl — főleg a sokat emlegetett témákból. Ezzel is csaknem hatezer helyre jutnak el a bibliográfiák. Azt hiszem, hogy ennek haszna is hamarosan megmutatkozik, s a könyvtári munka színvonalának emelkedésében jelentkeznek.

Sok még a gond, de a fejlődést nem téveszthetjük szem elől. Talán a most folyó vita is újabb lendületet ad majd a bibliográfiái munkának. Már eddig is sikerült felkeltetni a könyvtárosok nagy táborának érdeklődését a bibliográfiái tevékenység és főleg a bibliográfiái iránt. Ez pedig remélhetőleg megsokszorozza a könyvtári kiadványok hasznát.

A Könyvtáros hasábjain vita folyik a bibliográfiái műhely kérdéseiről. A vitát úgy értelmezem, hogy elsősorban arról írtam, amivel nem értek egyet. Ez nem jelenti azt, hogy általában nem értek egyet Sallai István cikkével. Legfőbb gondolataival, hogy a közművelődési könyvtárügy fejlesztése nemcsak mennyiségi, de minőségi változásokat is napirendre tűz, és hogy a bibliográfiái műhelyt létre kell hozni, egyetértetek. Bizonyos vagyok benne, hogy ennek megvalósítása szívügye mindenkinek, aki kicsit is érdekelt a könyvtárügyben.

Pataki Ferenc

Csabai utca (Lipták Pál linómetszete)

Kiskunhalason és vidékén

Enyhülő

helyiség gondok

16 faluban párszáz híján 60 000 ember, 46 könyvtári egység: ez a kiskunhalasi járási könyvtár hatóköre a huszonhét-
ezres város 5500 olvasóján felül. Nézzünk körül előbb a járás-
ban, azután a városban: milyenek a könyvtárak működési feltételei?

E pillanatban 7 községben *jók vagy megfelelők* a könyvtárak viszonyai. Sőt, amióta ott jártam, megváltozott a helyzet *Kunfehértón* is: a tanácsházán levő szűk-ségtanterem szekrényeiből az állami gazdaság remekül berendezett klubjába költözött, ott kapott két alkalmas helyiséget a községi könyvtár, no meg kb. 800 könyvet és a rendszeres évi anyagi támogatás ígérését. A másik 8 községben egyelőre vegyes a kép:

Kelebián és *Csikérián* remélhetőleg még ebben az évben építkezéssel megoldódik az elhelyezési probléma. *Mélykúton* most egyetlen, 48 négyzetméteres helyiségben zsúfolódik a könyvtár. (Persze, csak a folyton növekvő igényeket nézve írom, hogy *zsúfolódik*, mert egyébként milyen jó lenne minden magyar falunak ekkora könyvtárhelyiség!) Megvannak már a tervek: a hajdani jegyzői lakot alakítják át nagyon szép könyvtárrá, ehhez azonban előbb a benne működő gyógypedagógiának és napközi otthon-konyháknak kell mást építeni, aztán — 1966-ban — jöhet sorra a könyvtár.

A 13 000 lakosú *Jánoshalmán* szálloda nyílik a régi könyvtárpépületben. Most a tanácsháza egy — nem nagy — szobájában dolgozik az ízlésesen berendezett könyvtár. A tanácsvezetők tudják: nem maradhat ez így soká. Itt is megvan a terv: ha a Nyomdaipari Vállalat kitelepeül, a felszabaduló, kibővített és átalakított épületben talál közös otthont a művelődési ház és a könyvtár. Örömmel hallottuk: a tanács „reprezentatív” könyvtárat akar kialakítani.

Mi lesz Tompán, Balotaszálláson és Zsanán?

Tompán kb. két és fél millió forint gyűlt össze művelődési otthon építésére. Remek klub és könyvtár épülhetne ebből, ha a község — illetve a végrehajtó bizottság? — *filmszínház* *nagytermet* is nem akarna bele. Így már kevés a pénz. A művelődési otthon most valami régi kocsmában dolgozik, mindennek lehet nevezni, csak kulturált helynek nem. Itt szorong a könyvtár is. *Nem lenne helyesebb lemondani a moziteremről*, s a mostani pénzből inkább klubot, szakköri szobákat, próbahelyiségeket, kiselőadótermet és könyvtárat építeni, mint várni a holnaputáni tűzokra?!...

Kisszállással már többször foglalkozott a Könyvtáros. Itt és Tompán azért mégis bontakozik valami, *Balotaszálláson* és *Zsanán*, sajnos, semmi. Mindkét helyen a *művelődésház öltözőjében*, szekrényekben szoronganak a könyvek. Jó lenne, ha a két köz-ségi tanács legközelebb ezeken a hasábokon körvonalazná könyvtára jövőjét!

Még kevés a könyv, nőnek a vásárlási összegek

1965 elején 1000 lakosra 800 kötet jutott, ez nagyon kevés. Az év végére 1000 lakosra talán már 1000 kötet fog jutni. Dicséretes, hogy költségvetésén felül *Borota* 10 000, *Jánoshalma* 30 000, *Mélykút* 10 000, *Tompa* 10 000 forintot adott községfejlesztési alapból könyvvásárlásra, de lélekszámához mérten szépen gyarapít *Bácsszőlős*, *Harkakötöny*, *Kelebia*, *Kéleshalom*, *Kunfehértó*, *Rém* is. Minden faluban adnak könyvet vagy pénzt a *földművelésügyi miniszternek (tavaly az összes gyarapodás egyhatodát!)*, viszont a *termelőszövetkezetek* már csupán hat községben. 41 szövetkezet közül vajon hány? A tsz-könyvtárakat megszüntették, állományukat átvették a községek. Helyes is, hogy a gyengén fejlődő kis gyűjtemények beolvaadtak, de *nem kellene-e a mélykúti négy tsz példáját követni? Idén mindegyik két-kétezer forintot juttat a községi könyvtárnak vásárlásra.* 1962-ben nagyon életrevaló ötlet született Bács megyében: *minden tsz adjon évenként és holdanként 1 forintot könyvre!* Sajnos, a szalmalángszerűen fellángolt mozgalom — aratás előtt a tsz-ekbe száguldozó könyvtárosokkal találkoztam úton-útfélen — hamar le is lohadt. Úgy tudom, megyszerte. A halasi könyvtár szívósan küzd a tsz-ek nagyobb összegeiért. Idén kb. 15 000 forintot várnak tőlük. Dicséretes, hogy a községek különféle forrásokból szép összegeket gereblyéznek össze minden évben, de ez ne fedje el a tényt: *16 falusi könyvtár közül 12 éppen csak a kötelező törzsanyagot tudja megvásárolni.* Pedig itt a soknál is több könyv kell: *a lakosság 50,9 százaléka tanyán él, s még a húszéves távlati terv is csak a tanyavilág ötvenszázalékos megszüntetését irányozza elő.* Vagyis hosszú ideig megvan a fiókok, letétek jelentősége a bármilyen szépen fejlődő községi könyvtár mellett.

A végső következtetés ez: a gondok nagyok, de a járás könyvtári fejlődése biztató. A községi tanácsok — egy-két helyet kivéve — tudják, hogy ők a gazdák, saját maguknak kell — saját lakosságuk érdekében — megoldani problémáikat. S ahol még nem jöttek rá erre, ott a járási vezetés feladata rádőbbsíteni őket.

A városi részleg kinötte kereteit

A kiskunhalasi járási könyvtár látja el könyvvel a várost is. A járás dicséretére mondhatom, hogy *többet áldoz, jobban törődik Kiskunhalas könyvellátásával, mint az elsődleges gazda, a városi tanács.* Itt ezer lakosra 1200 kötet jut, ott 800. Itt 19,99% olvasó van, ott 15,1. Itt 47 könyvet visz ki évente egy olvasó, amott 23-at. A számok azt mutatják: a járási könyvtár komolyan fogja fel városellátó funkcióját.

De a városi részleg elérte lehetőségei határát. Valamikor — az ötvenes évek elején — követendő példa volt jó beosztásával és berendezésével. Ma? Berendezése avatag, helyiségei szűkek, igényes olvasóterem is kellene, raktárai dugig megteltek (az állomány pedig tavalý is csaknem 6000 kötettel gyarapodott!), gyermekkönyvtára rettegve várja a legközelebbi esőt, sok a gyerek, kevés a könyv és így tovább.

Legyen gazda a város is!

Legsúlyosabb a *helyiség-kérdés.* Dr. Bilekov Pál járási tanácstitkár így nyilatkozott: *Nem várhatja senki, hogy a városnak, a városban könyvtárat építsünk, amikor járásszerte súlyos gondjaink vannak. A városi könyvtár nem olyan közös létesítmény, mint pl. egy járási-városi kórház, amit mindkét fél használ. Ez a város gondja.*

Iszlai Zoltán két esztendeje a Könyvtárosban feszegette a város ilyen feladatait. 1965 februárjában sajnálattal láttam, hogy a helyzet változatlan. *A városi tanácsnak — s személy szerint a tanácselnöknek — az a felfogása, hogy a könyvtár — járási könyvtár, s ilyen ügyekben a városnak semmi kötelessége nincsen.* A városi népművelési terv 8 fontos feladatot bíz a járási könyvtárra. Helyes. Az is jó, hogy a művelődésügyi csoport vezetője és felügyelője *ismeri és elismeri a járási könyvtár helyi tevékenységét, támaszkodik rá.* Az is igaz, hogy kb. ötven éve nem épült iskola a városban, rossz a művelődési ház; zeneiskola és sok minden más kellene, száz helye van a községfejlesztési alapnak.

De bármilyen szorító problémái vannak is Halas városának, rá kell ébrednie, hogy *az 5500 olvasóját ellátó járási intézmény helyiség-ügyét is előbb vagy utóbb neki kell megoldania.* Mennél később döbben rá erre a város, annál nagyobb kár. Most, sajnos, minden javaslatom visszapattant a járási tanács elnökéről. Diplomatikusan, finoman, de félreérthetetlenül adta tudomra: *a város nem tehet és nem tesz semmit, „nem az ő intézménye”, „nem szólhat bele”, „nem irányíthatja” a járási könyvtárat.* Pedig éppen ebben a megyében van példa a járási könyvtár helyes városi támogatására: *Kalocsáé.* Csak ehhez nem azt kell nézni, ki „irányít”, hanem fel kell ismerni az *egész város érdekeit.* Kalocsán felismerték, Halason immár évek óta változatlan a helyzet.

Ezt kellene tenni!

Megoldáshoz segíteni a központi könyvtár helyiség-ügyét. Nem kizárólag új építkezéssel. Több szervnek vannak a városban nagytermes, sok helyiséges — és kihasználatlan! — részlegei. Kezdeményezhet a város bizonyos észszerűsítést, *összevonást* — s máris költözhet a könyvtár. Továbbá: a szélesen elnyúlt városban megélne — a Felsővárosban és az Alsóvárosban — *két, egyenként 8—10 000 kötetes, naponta kölcsönző, olvasószobás fiókkönyvtár. Ennek létesítését és fenntartását vállalhatná a város.* Tudom, hogy nem népszerű javaslat ez 1965-ben, a takarékoság első hónapjaiban. Jobb lett volna az elmúlt években gondolni milderre, amikor a népművelés anyagi lehetőségei könnyebben bővültek. De jobb későn beszélni erről, mint soha. Mindenekelőtt az kell ehhez, hogy a városi illetékesek számolják fel kényelmes álláspontjukat, és *vállaljanak saját lakosságuk érdekében könyvtárfenntartó szerepet.*

Dr. Szabó Ernő

(A cikk megírása óta arról értesültünk, hogy a város és a járás között egyetértés alakult ki a kiskunhalasi könyvtár támogatására, s már az új épület helyének kijelölése is megtörtént. — A szerk.)

FELSZABADULÁSUNK 20. évfordulójára a pécsi megyei könyvtár 160×125-ös méretű farostlemez táblákra kiállítást készített a könyvtárak fejlődéséről és eredményeiről. A kiállítás anyagát a művelődési autók segítségével eljuttatták a körzeti és a nagyobb községi könyvtárakba. Ugyancsak vándorkiállítás készült a TV mezőgazdasági szakfilmsorozatához is. A helyi könyvesbolt mezőgazdasági szakanyagából összeállított kiállítást a megye mezőgazdasági technikumaiban és szakközépiskolaiban mutatták be. (J. D. P.)

A KÖNYVÁLLOMÁNY GYARAPÍTÁSA A KÖZSÉGI KÖNYVTÁRAKBAN

I. A helyi könyvbeszerezés alapelvei és gyakorlati kérdései

A beszerzés szempontjai közül először a *mennyiségi* jellegűeket kell tekintetbe venni. Az országos tervekben a gyűjtésre vonatkozó utasítások közül az egyik leglényegesebb a *lakossághoz mért* könyvtári könyvszükséglet. Ezt ezer lakosonként számoljuk. Jelenleg az országos átlag: 1000 lakosra 1080 kötet. A mostani ötéves terv végére ezer lakosra 1200, a következő végére 1800 könyvet tervezünk.

A lakosokra eső mennyiségi ellátottsági átlag mellett természetesen tekintetbe kell venni azt is, hogy egy bizonyos kötetszám alatt nem lehet megfelelően biztosítani a *választékot*. Ha egy ezer lakosú községnek például a norma szerinti 1200 könyve van, akkor — ha a norma szerint nem is, de a valóságban — hátrányban van az 5000 lakosúval szemben, mert itt ugyanezen norma szerint 6000 kötetes az állomány, ami bőséges választékot jelent. Törekedni kell tehát arra, hogy a legkisebb önálló könyvtárban is legalább a törzsanyagjegyzék teljes anyagát beszerezzük. Ezért a normát megfelelően emelni kell, ahol kevés a választék biztosítására.

Arról, hogy a könyvtár *mit gyűjtsön*, a művelődési miniszter 146/1964. (MK 16.) MM számú utasításában intézkedik. Egy rendelet azonban csak *általános kereteket* adhat, s csak tartalmilag határozza meg mi az, ami feltétlenül gyűjtendő. Arról például nem esik szó, hogy *mit ne gyűjtsön* a közművelődési könyvtár.

Gyűjtőkör, mintakatalógus

A gyűjtés szűkebb korlátait más eszközök: a gyűjtőköri tervezetek irányelvei, a mintakatalógusok és a saját könyvtár gyűjtési elképzeléseinek leírása, esetleg gyűjtési terve határozzák meg. A *közművelődési könyvtárak gyűjtőköri tervezetének irányelvei* című kötet 1963-ban jelent meg. Gyűjteményes formában tartalmazza a megyei, járási, községi, önálló szakszervezeti, Fővárosi Szabó Ervin kerületi könyvtári és a gyermekkönyvtári könyvgyűjtés irányelveit. Mindig azonos sorrendben azt a minimumot szabja meg, amely a meghatározott könyvtár típus zökkenésmentes működéséhez szükséges művek *tartalmában* fejeződik ki. Külön kitér a kézikönyvtári és a folyóirat-gyűjtésre.

A központilag kiadott *mintakatalógusok* még gyakorlatiasabban segítenek a gyűjtésben. Cím szerint tartalmazzák azt a könyvanyagot, amelyre egy bizonyos nagyságú, vagy típusú könyvtárnak a központi állománygyarapítást irányító szerv szerint szüksége van. Ilyen mintakatalógus a *törzsanyagjegyzék*, s a különféle *kézikönyvtári jegyzékek*. Ezek közül 1964-ben jelent meg a járási, önálló szakszervezeti és önálló községi könyvtáraknak szóló. A beszerzési tanácsadást szolgáló jelekkel (pl. A, B; törzsanyag, a, b; javasolt irodalom stb.) ellátott, kéthetenként megjelenő állománygyarapítási tanácsadó, az *ÚJ KÖNYVEK* is a különféle típusú és nagyságú könyvtárak beszerzéséhez ad tanácsokat, iránymutatást.

A tartalmi és gyakorlati kérdések további elemzését azonban ezeknek a segéd-eszközöknek megemlítésén felül is folytatnunk kell.

Mik a gyűjtés alapelvei? Hogyan mérlegeli a könyvtáros a megvásárolni kívánt könyvet? Elsősorban *tartalma*, másodsorban *a tartalom előadása*, harmadsorban a *könyvtári olvasószolgálati felhasználás* szerint. Rövidebben: mi van benne, hogyan van benne, és mire használható? Mindezt együtt kell vizsgálni. Bármelyik szempont alapos vizsgálatát hanyagolja is el a könyvtáros, gyűjteménye *könyvátvevő helyé* változhat.

Tartalom

A könyvek tartalmán azt értjük, hogy a mű a tudás rendszerében hová tartozik. Nem mindegy azonban, hogy ennek a rendszernek *nagyobb csoportjait átfogó*, vagy *egy-egy részletkérdésébe mélyedő* műről van-e szó. Például: egyformán nyelvéstet Karinthy Ferenc: Nyelvelés, vagy Lőrincze Lajos: Édes anyanyelvünk, másrészt Elekfi: Vizsgálatok a hanglejtés megfigyelésének módjaihoz, vagy Gábor Mihály:

Nemzetközi fordítókulcs című kötete, mégis az utóbbiak messze meghaladják a közművelődési könyvtári beszerzés körét. Ákos Károly: Ismeretlen világ: az állatok, vagy Móczár László: Rovarok közelről című munkája általánossága miatt nyugodtan benne lehet bármely közművelődési könyvtár gyűjteményében, de Schonfeld: A mézelő méh anatómiája, vagy Soós Árpád: Bábtojó legyek című kötete nem.

Elvileg tehát a könyvtár bármilyen tartalmú könyvet gyűjthet, de inkább az átfogóakat, mint a részletezőeket. Kivétel ez alól a községi könyvtárakban a mezőgazdasági szakkönyvellátás egy részének vállalása. De nem szabad azt sem gondolnunk, hogy a közművelődési könyvtárnak általában nem tanácsos beszereznie felsőfokú műveket, mert azt a nagyközönség nem érti. Ezen az alapon ugyanis ki lehetne rekeszteni a közművelődési könyvtárakból a filozófiát, a marxista klasszikusok műveit, méginkább a matematika, a fizika, a kémia történetével foglalkozó műveket. A közművelődési könyvtár tehát a műben nyújtott ismeretanyag fokozata szerint alsó-, közép- és felsőfokú műveket is beszerezhet, s hogy ezek közül elsősorban melyeket, azt más elbírálási szempont határozza meg.

Előadásmód

A legtöbb könyv minősítésénél tartalom mellett az *előadásmód* dönti el, hogy alkalmas-e közművelődési könyvtári használatra. Egy mezőgazdasági szakkérdést elő lehet adni például egyszerűen, széles rétegek számára közérthetően. De elő lehet adni úgy is, hogy csak a hozzáértők szűk köre fogja fel. Az egészségügyi szakkönyvek nagy része csak orvosok számára való, de vannak ismeretterjesztő egészségügyi szakkönyvek is. Öveges József könyveiben közérthetően tárgyalja a fizika legújabb tudományos eredményeit. Mindez az előadásmódon múlik.

A közművelődési könyvtár tehát elsősorban azokat az ismeretterjesztő műveket szerezzé be, amelyek előadásmódja *olvasói számára* érthető, amely feldolgozási módszerénél fogva sok embert érdekelhet, amely a könyvtár adott, vagy kívánatos olvasó rétege számára teszi világossá a tudomány eredményeit.

Ilyenformán a könyvtár a középiskolai mértankönyvet, a mérlegképes könyvelői tanfolyam jegyzetét, vagy a divattervező szabásminta könyvét nem veszi meg, helyette inkább a nagyközönségnek írt számtani, közgazdasági munkákat, vagy divatlapokat szerez be.

Felhasználás

A harmadik szempont az *olvasószolgálati felhasználás* lehetősége. Ezt legjobban úgy érthetjük meg, ha megnézzük könyveinknek az általános *használatban* való szerepét.

Tapasztalatunk szerint vannak olyan művek, amelyeket *végigolvasunk*, olyanok, amelyeket csak *felütünk*, megnézünk és újra helyreterezünk és olyanok, amelyeket rendszeres időközökben vagy akár állandóan *használunk*.

A közművelődési könyvtár elsősorban az első csoportba sorolható művek beszerzésére vállalkozik, másodsorban a másodikba és esetleg, vagy kivételesen a harmadikba tartozók gyűjtésére.

A legkisebb könyvtárnak is van legalább két (egymástól nagyságban természetesen igen különböző) részlege. Az egyik, amelyik a végigolvasásra szánt műveket őrzi; ezt kölcsönzési állományként ismerjük, a másik: a helybenolvasásra való (kézi-könyvtári) rész. A harmadik — már lényegében jelentéktelen, de az előbbiekből nyilvánvalóan következő, a közvetlen használatot szolgáló rész, mégpedig nem annyira az olvasók, inkább a könyvtáros számára: ezek a könyvtáros segédkönyvei. Amely könyvekről tüzetes vizsgálat után kitűnik, hogy nem tudjuk használatukat e három rész egyikében sem biztosítani, nem gyűjtendő.

Ha ezt a szempontot a tartalom és előadásmód kérdésében elmondottakkal összevetjük, nem nehéz a meghatározást úgy összefoglalni, hogy a *közművelődési könyvtárban gyűjthetők a változatosságot tartalmazó, a tartalom szempontjából átfogóan és általánosan érvényűen tárgyaló, meghatározott könyvtári használatra alkalmas művek. Ésszerűtlen azonban a tartalom részleteiben, szűk körben tárgyaló, egyedi érvényű és kizárólag személyes használatra szánt művek beszerzése.*

A beszerzés gyakorlata, segédletei

A beszerzés leggyakoribb formája természetesen a *folyamatos* gyűjtés. Ezt a különféle segédeszközök közül az *előrettekintő* beszerzés eszközei támogatják. Ilyen segédeszköz lehet például a könyvtárban rendszeresen a vezetett *kívánságkönyv* és *kívánságkatalógus*.

A *visszatekintő* beszerzés az állomány utólag felfedezett hiányainak pótlására, a későn felfogott igények kielégítésére irányul. Ide kerülhetnek át az előrettekintő

beszerzésből fennmaradt olyan címek vagy témamegjelölések, amelyeket anyagi eszközök, vagy férőhely hiányában még nem tudtunk megvenni. Kész visszatekintő katalógus például a *kézikönyvtári mintakatalógus* azoknak a könyvtáraknak, amelyek még nem szerezhették be a teljes kézikönyvtári állományt, és az egészen kis könyvtáraknak, vagy könyvkölcsönzőknek pedig a ma már 1500 cím körül járó *törzsanyagjegyzék*.

A folyamatos beszerzést támogató jegyzék az *Új Könyvek*, illetőleg a könyvkereskedelmi forgalomba nem került művekről, — ha szükség van rájuk — az egész könyvtermést feltáró *Magyar Nemzeti Bibliográfia*. De ugyanilyen bármely könyvkereskedői jegyzék, bemutató lista, amely az újabban megjelent műveket tárja fel, illetve ajánlja, pl. a *Tájékoztató a megjelenő könyvekről*. A visszatekintő, pótlólagos gyűjtés legjobb segédeszközei a Nemzeti Bibliográfia már bizonyos mértékig válogató összesítő (kumulatív) kötetei, az antikvár katalógusok és jegyzékek és az Állami Könyvterjesztő évi könyvkereskedelmi jegyzékei.

Az *állományapasztásnak* (a főlöleges, vagy elavult könyvek kivonásának) központi segédeszköze az eddig kis körre terjedő selejtezési jegyzék (Elavult könyvek). Ez nehezen pótolhatja az egyéni apasztás *folyamatos munkáját*. Az apasztás munkáját segíthetik még az olyan, *nagyobb időszakot átfogó* nemzeti bibliográfiai összesítő kötetek, mint a *Magyar Könyvészet 1945—1961* (részint megjelent, részint 1965—63-ban megjelenő) kötetei.

Az olvasószolgálat és a nyilvántartás szerepe

Az elmondottakból érzékelhető, hogy a gyarapítás mennyire szoros összefüggésben van az olvasószolgálattal. Ez a kívánság-katalógus vezetésében, valamint a példányszám megállapításában mutatkozik kézzelfoghatóan. A kapcsolat egészen természetesen tűnik, ha ugyanaz a személy gyarapít és kölcsönöz, sőt esetleg a nyilvántartás munkáját is végzi. Annak tűnik, de nem olyan magától értetődő. Ugyanolyan veszélyek fenyegetnek ebben az esetben is, mint egy nagyobb városi könyvtárban, ahol a gyűjtés, a feldolgozás, valamint az olvasószolgálat egymástól elhatárolt feladatok. Egyetlen személy ugyanis — éppen nagyarányú elfoglaltsága és memóriájában való bízakodása miatt — szintén elfelejtkezhet egyik vagy másik terület megfelelő gyűjtéséről, gondozásáról. Pedig a legigényesebb olvasószolgálati munka is a semmibe foszlik, ha eredményeit a gyűjtésben nem veszik tekintetbe.

Eppen ezért különös figyelmet kell fordítani a *nyilvántartások* helyzetére és használatára. Elsősorban az ún. *raktári katalógusra*. Ebből ugyanis — ha jól vezette a könyvtáros, biztonsággal állapíthatja meg, hogy a megrendelő mű *szerepel-e már állományában, ha szerepel, hány példányban van meg*. A betűrendes katalógus tájékoztat arról a legegyszerűbben, hogy az illető műnek *melyik kiadása található könyvtárában*, a szakkatalógus megfelelő szakja pedig arról, hogy az adott *szak irodalma mennyire gazdag, illetve szegényes*. (Erre némi — bár csak igen megközelítő — támpontot a *csoportos leltárkönyv tartalmi rovatolása* is ad, de ez inkább csak a fő arányok megállapítására, illetve ellenőrzésére való.)

Pénzgazdálkodás

A megrendelés technikai kérdéseire tartozik végül a *penzgazdálkodás*. Itt két dolog tisztázása szükséges. Az egyik, hogy a beszerzést a könyvkiadás egyenletlenségéhez kell igazítani, ami a pénzkerettel való gazdálkodást is befolyásolja. A pénzt nem szabad a megrendelési időszakokra egyenlően osztani, s a tervezett összeget mindenáron így elkölteni, hanem meg kell keresni a „csomópontokat”. Ilyen a nyár eleji könyvhét és a karácsonyi vásár. Ezek idejére nagyobb összeget kell tartalékolni. Ugyancsak számítani lehet az év végi hitelátcsoportosításokra is, de nem a folyamatos, hanem a pótlólagos beszerzés szempontjából. Ebből (és a kiadási „sovány” hónapok esetleges maradékából) a pénzhiány miatt meg nem vásárolt, de a pótlólag megvásárlandó, a kívánságkatalógusban *fontossági sorrendbe* sorolt könyvcimekből viszonylag kisebb összegek birtokában nívósabb gyűjteményt hozhatunk létre, mint a nagyobb összeggel tervszerűtlenül és főleg *terv nélkül* gazdálkodók. Őket könnyű felismerni a könyvesboltban év végi jelszavukról: „Ezt a polcot csomagolják be”. Náluk csak egy fokkal tudatosabbak azok a megszedült könyv-, jobbanmondva „anyagbeszerzők”, akik nagy raktárakban fejből, minden előzetes elképzelés, könyvjegyzék nélkül, újjgazdag módján vásárolnak. A rohammunka a vásárlásban a legjobb szándékot is keresztülhúzza. Ilyenkör is van legalább egy utolsó mentség: inkább kevesebbet, de jót: azaz lexikont, bibliográfiát, kézikönyvet, közérdekű képzőművészeti albumot, atlaszt, antológiákat, klasszikusokat kell beszerezni, olyasmit, amire már régóta fáj a könyvtáros foga.

Islzai Zoltán

II. A törzsanyag szerepe az állománygyarapításban

Az előző fejezetben már szó volt a mintakatalógusokról. Ismeretes, hogy a miénkkel hasonló fejlődési fázisban levő népi demokratikus országokban a mintakatalógusok arra is jók, hogy velük egy-egy könyvtártípus állomány-modelljét megteremtsek, illetve a már meglévő állomány összetételét a típusnak megfelelően befolyásolják. Ezekben a mintajegyzékekben szakonként csoportosítva gyűjtük össze megntarozott időszak széles érdeklődésre számító, nagy nevelőhatású, értékes kiadványait. Nálunk 1954-ben készült ilyen, 2389 címet tartalmazó általános mintakatalógus. Erthető azonban, hogy az akkori könyvtári viszonyok között (központi gyarapítás, 3—400 kötetes kölcsönzési állományok) szinte semmi gyakorlati jelentősége, hatása sem volt. Négyöt évvel később a falusi könyvtárak tanácsi kezelésbe adásának megindult folyamata hirtelen sürgetővé tette a kisebb közművelődési könyvtárak állományának és könyvbeszerzésének valamilyen rendezését, irányítását. — Így került sor 1959-ben a „Címjegyzék és útmutató a falusi könyvtárak állománygyarapításához” című *első törzsanyagjegyzék* kibocsátására, mely már nem reprezentatív, hanem kifejezetten *gyakorlati céllal készült*. Igaz ugyan, hogy a jegyzék készítése során összegyűjtött 653 kötetből a fehérvári járás területén mindössze 11-et találtak meg valamennyi község könyvtárában, mégis a 6—800 kötetes falusi könyvtár részére kialakított eszmei modell valóságos perspektívát sugallt. Az egyes szakcsoportok tervszerű fejlesztéséhez adott részletes útmutató, de a közölt címanyag szervesen összefüggő, arányos csoportjai is azt a szempontot igyekeztek hangsúlyozni, hogy az ezer kötetben aluli könyvtár is a különböző fajta könyvek tudatosan rendezett gyűjteménye kell legyen. — Az 1959-es falusi törzsanyagjegyzék immár történeti érdeme, hogy *először próbált kialakítani olyan közművelődési könyvtári gyűjteményt*, melyben a gyűjtőkörnek megfelelő szakok hiánytalanul képviselve vannak, a szakok összetételét pedig az igénylő olvasóréteg társadalmi szükségletei szabják meg.

Törzsanyagjegyzékek és a megjelenő könyvek minősítése

Nem kétséges, hogy a továbbiak során a fenti kezdeményezés is írott malaszt maradt volna, ha nem követi nyomban a megjelenő könyvek kategorizálásának rendszere, a folyamatos központi jelölések és a könyvtárakkal történt konzultációk alapján összeállított évenkénti törzsanyagkiegészítés. A Könyvtárellátó rendelőjegyzékein szereplő betűk — az érdekelt fél olykor nem kis ellenállásával szemben — a könyvkiválasztás minőségi szempontjait, a beszerzés gazdaságosságát igyekeztek érvényre juttatni. — A legutóbbi összesített címjegyzék bevezetője összefoglalja azokat az irányelveket, amelyek az évek során kialakult gyakorlat szerint meghatározzák egy-egy kiadvány törzsanyag-értékét. Nem szükséges újra idézni az ott felsorolt elvittartalmi és formai jegyeket, de nem árt újra hangsúlyozni, hogy a kiemelés mindenkor a minőség és funkció feltételei szabályozzák. — Következésképp, ha X. szerző műve megjelenésekor különösebb hatást nem tett, de érteke vitathatatlan és ez később be is bizonyosul róla, méltán kerül a törzsanyagba és marad ott; viszont Y. szerző könyve hirtelen közönségsiker ellenére idővel kihagyható a törzsanyagból, ha érdeklődést keltő funkciója, aktualitása megszűnt.

Az „Új Könyvek” és a törzsanyagjegyzék

Aligha kell bárkit is meggyőzni róla, hogy a kurrens művek értékét, könyvtári használhatóságát a betűjelzéseknél mennyivel biztonságosabban, körültekintőbben fejezik ki az október óta megjelenő *Új Könyvek* c. kiadvány recenziói. (Ez a fajta periodikus állománygyarapítási tanácsadó nem a mi találmányunk. A Kelet Berlini Zentralinstitut für Bibliothekswesen „Informationsdienst”-kiadványa évek óta hasonló feladatot tölt be; széles recenzori gárda segítségével tájékoztatja a közművelődési könyvtárakat a várható kiadványokról.) A jelölt könyvek utólagos összezegeése lehetővé teszi a különböző könyvtártípusok, szakcsoportok gyűjteményszerű áttekintését, utólagos kigazítását, a könyvajánló tevékenység gyakorlati érvényesülésének fölmérését, ezért ha a szervezeti, anyagi lehetőségek engedik, az *Új könyvekkel párhuzamosan* a jövőben is szeretnénk megtartani, a szükséges bővítésekkel, kihagyásokkal ismét kiadni — esetleg annotált változatban — a *falusi könyvtárak törzsanyagjegyzékét*.

Tapasztalatok bizonyítják, hogy a kezdetben vonakodó könyvtárosok akkor kezdtek a törzsanyag jelentőségét s a központi könyvminősítést komolyan venni, amikor a *jegyzékek ráébresztették őket* állományuk hiányosságaira s a tervszerűbb, következetesebb gyarapítás szükségességére. — A törzsanyagjegyzékek adtak módot a kis könyvtárak összetételének minőségi alapon történő vizsgálatára.

Végezetül még egy elvi szempont is szól a minősített könyvek címjegyzékeinek érvénybentartása mellett. A közművelődési könyvtárak gyűjtőkori tervezetéhez 1963-ban kiadott irányelveink bevezetőjében kifejtettük: a kisebb közművelődési könyvtár típusok gyűjtőkörét a Szovjetunióban, népi demokratikus, és kapitalista országokban is részletes gyűjtőkori tervezet helyett célszerűbb törzanyagjegyzékkel meghatározni. A bennük egy-egy szakcsoportban megadott állomány pontosabban jelzi a gyűjtés mélységét, mint különféle általános meghatározások.

Az első országos fölmérés a törzsananyag-jelölések hatásáról

A törzsananyag-jelöléseknek a könyvbeszerzésben, állományban mutatkozó gyakorlati érvényesüléséről éppen a jegyzékek segítségével történt ellenőrzések alapján alkothattunk képet. Az első országos jellegű vizsgálatot 1962 tavaszán hajtottuk végre az akkor összesített, 1034 könyvet tartalmazó jegyzék segítségével. — A falusi könyvtárak 75%-ában elvégzett fölmérés eredményeként hozzávetőlegesen hú helyetképet kaptunk. Kiderült, hogy az 1034 kötetből *mintegy 40 kötet volt meg az egész hálózat valamennyi könyvtárát fedező példányszámban*. Mivel ezeket az adatokat annak idején nem hoztuk nyilvánosságra, a történeti érdekesség kedvéért is hadd tárjuk fel e könyvek listáját.

Arany János: Toldi
Beecher-Stowe: Tamás bátya kunyhója
Benedek Elek: Az aranyalmafa
Benedek Elek: Többsincs királyfi
Benedek Elek: Világszép nádszálkisaszszony

Benedek Elek: Vitéz szabólegény
Cooper, F.: Rézbőrűek
Cooper, F.: Az utolsó mohikán
Defoe, D.: Robinson
Dickens, Ch.: Copperfield Dávid
Ezeregyéjszaka meséi
Gárdonyi Géza: A láthatatlan ember
Gorkij, M.: Az anya
Hugo, V.: A párizsi Notre Dame
Jókai Mór: Egy magyar nábob
Jókai Mór: És mégis mozog a föld
Jókai Mór: Fekete gyémántok
Jókai Mór: Kárpáthy Zoltán
Jókai Mór: A köztívű ember fiai
Jókai Mór: Szegény gazdagok

Katajev, V.: Távolban egy fehér vitorla
Katona József: Bánk bán
Kipling, R.: A dzsungel könyve
Maupassant, G.: Egy asszony élete
Mikszáth Kálmán: Beszterce ostroma — Új Zrínyiász
Mikszáth Kálmán: Különös házasság
Mikszáth Kálmán: Szent Péter esernyője
Molnár Ferenc: A Pál utcai fiúk
Móricz Zsigmond: Elbeszélések
Móricz Zsigmond: Légy jó mindhalálig
Móricz Zsigmond: Rózsa Sándor
Móricz Zsigmond: Rokonok
Petőfi Sándor: Összes versei
Solohov, M.: Új barázdát szánt az eke
Stendhal: Vörös és fekete
Swift, J.: Gulliver utazásai
Tolsztoj, L.: Anna Karenina
Verne, J.: Rejtelmes sziget
Verne, J.: Tizenöt éves kapitány

Tanulságos lista. A felsorolt könyvek fele ifjúsági irodalom, vagy annak mondható. A többi húszerző közt Solohovon kívül egyetlen élő író sem szerepel, a klasszikusok közül viszont *nem kisebb szerző hiányzik, mint József Attila*. Mégis, ha meggondoljuk, hogy az első törzsananyagjegyzék anyagából a fehervári járásban még csak 11 könyvet találtak meg valamennyi könyvtárban, három évvel később a 40 kötetre növekedés is eredmény. — Eltussolhatóan negatívum azonban, hogy a több mint ezer minősített könyv háromnegyedrésze (776) a könyvtárak 0-tól 30%-ig terjedő, azaz csupán elenyésző részében fordult elő. Ezen belül is csaknem 100 olyan művet sorolhatnánk fel, amivel 10%-nál kevesebb könyvtár rendelkezett; gyakorlatilag tehát az ország falvaiban 1962-ben nem volt kölcsönözhető. Ebből a csoportból is érdemes idézni. Az 1959-nél korábban kiadott művek hiánya például nem egyszer bizonyítja: tervszerű irányítás, kellő beszerzési tanácsok híján *alapvető fontosságú könyvek maradtak ki az állományból*, miknek utólagos pótlása rendkívül nehéz; nincs például Berzsenyi kötet, hiányzik Coster Thyl Ulenspiegel-e, Féja Viharsarok című műve, Goethe válogatott versei, Hemingway Akikért a harang szól c. könyve, Illyés Válogatott versei, Jeszenyin Válogatott versei; továbbá a következők munkái: Kiss Lajos: A szegény emberek élete, Kodály Zoltán: A magyar népzene; Németh László: Gyász; Ortutay Gyula: Kis magyar néprajz; Scott: Ivanhoe; Shakespeare: Romeo és Júlia; Simon István: Pacsirtaszó; Szabó Magda: Freskó; Tasnádi-Kubacska: Nagy magyar természetudósok; Tersánszky: Összegyűjtött novellái; Ubrizsy: Termesztett növényeink védelme; Vazov: Rabigában. — Az újabb, a törzsananyagjegyzékkel, központi könyvminősítéssel egyidőben kiadott fontos művek hiánya is bizonyítja falusi könyvtáraink kezdeti gyanakvását; mert például a jelöléssel nem törődve a megjelenéskor olyan könyveket mellőztek, mint Ceram: A régészet regénye; Gerő: Az építészeti stílusok; Otčenašek: Romeo, Júlia és a sötétség; Sánta Ferenc: Farkasok

a küszöbön; Shaw, B.: Szent Johanna című műve, vagy Tömörkény néhány jól válogatott novelláskötete.

Tartozunk az igazságnak a mezőgazdasági könyvek akkori szegényes arányának felmutatásával is. Az 1035 kötetben szereplő csaknem száz fontos mezőgazdasági kiadványból mindössze nyolc ért el ezernél magasabb példányszámot. Ezek a minden harmadik faluban megtalálható könyvek: Báldy Bálint: A baromfi tenyésztése; Csire Lajos: Sertésenyésztés; Fenyves Pál: A gyümölcsfák ápolása; Jeszenszky Árpád: A gyümölcsfák metszése, illetve az Oltás, szemzés, dugványozás; Mohácsy Máttyás: Gyümölcsstermesztés házi és háztáji kertekben; Munkegységkönyv; Prohászka Ferenc: Szőlő és bor. — Olyan, nem kevésbé fontos munkák, mint Bocsor: Szarvasmarhatenyésztés; Horváth-Gál: Vidám rajzos juhtenyésztés — csak minden hatodik, hetedik könyvtárban fordultak elő.

Törzsanyagfölmérések 1963-ban

A Könyvtártudományi és Módszertani Központi irodalompropaganda csoportja tíz kisközségben végzett fölmérést. (Részletezését ld. a *Könyvtári Figyelő*-ben — 1964. 1—2. szám 35—64. l., 3—4. szám 147—168. l., valamint a *Könyvtáros*-ban: 1964: 8. szám 453—456. l., 9. szám 528—531. l.). Ez az állomány helyzetének, összetételének, fejlődésének vizsgálata mellett a törzsanyag arányaira is kiterjedt. Kiderült, hogy a törzsanyag részesedésének kezdeti (1960-as, 1961-es) 30%-os aránya után 1962-ben már eléri, helyenként meghaladja a 40%-ot. A vizsgált tíz könyvtár közül csak kettő volt olyan, amelyik 40%-nál kevesebb törzsanyagot tartalmazott. Szépen mutatkozott az egyenletes emelkedés *Sáp* község állományában: 1959-ben 25%; 1960-ban 35%; 1962-ben 56%; — másutt 1961-ről 1962-re bizonyos visszaesés volt kimutatható. — Itt jegyezzük meg, hogy a törzsanyag abszolút fölénybe jutása nem is föltétlen szempont és nem mindig megvalósítható célkitűzés. Tekintettel kell lennünk arra, hogy a teljes minőségi átalakulást nemcsak a régebbi, válogatatlan állomány terhe, nemcsak anyagi nehézségek gátolják, de az a természetes tényező is, hogy a falvak könyvtárai nemcsak a törzsanyagot, de az ajánlott irodalmat, sőt a nem ajánlottat is igénylik.

A tíz község állományvizsgálata ilymódon inkább egy-egy szakcsoporton belül mutatott kedvező képet a törzsanyag térhódításáról. Örvendetes volt például a minősített mezőgazdasági könyvek megkétszereződése (4-ről 8%-ra), vagy a régebben elhanyagolt természettudományos irodalom ugrásszerű növekedése. A felnőtt szépirodalom kapcsán egy község kivételével ugyancsak bebizonyosodott, hogy a vásárolt könyvek többsége (60—60—69%-a) törzsanyagba illik. A tíz község elemzésével sok ponton egyező eredményt hoztak más vizsgálatok is.

Tekintve, hogy a községi könyvtárak beszerzése csaknem teljesen a Könyvtárellátó rendelési jegyzéke alapján folyik, az általa készített kimutatást érvényes tájékoztatásként fogadhatjuk el. Eszerint az 1961-ben forgalombahozott művek száma 1899; a törzsanyagba jelölteké 294; az 1962-ben forgalmazott művek száma 2009; ebből törzsanyag 342; az 1963-ban forgalmazott művek száma 2076; ebből törzsanyag 336. A törzsanyag vásárlása pedig a következőképpen alakult: 1961-ben 34,8%; 1962-ben 39,3%; 1963-ban 37%. — Az átmeneti visszaesésnek nem tulajdonítunk túlságosan nagy jelentőséget. A már említett okok mellett közrejátszhatott ebben a megnövekedett anyagi lehetőségekkel gyarapító könyvtárosok rosszul érvényesülő becsvégya is, amikor szinte presztizskérdésnek tekintették a nem jelölt művek rendelését, továbbá a társadalomtudományi műveknek könyvtárellátón kívüli beszerzése, s végül ne hallgassuk el a KMK régebbi jelöléseinek a szaktudományokban mutatkozó viszonylagos bizonytalanságát sem. Remélhetőleg e két utóbbi hibán enyhíteni fog az *Új Könyvek* felelősebb szerkesztési és a járási könyvtárak tudatosabb állományellenőrző munkája.

A törzsállomány jelenlegi helyzete

A törzsanyag összetételének legutóbbi fölmérése 1964 nyarán történt az ország 196 községi könyvtárában. Részükre a tavaly összesített házi címjegyzékből készítettünk egy arányosan, de több szempontúan szűkített, 368 művet tartalmazó válogatott listát. Az összesítések cím szerint jelzik, hogy egy-egy mű a 196 közül hány könyvtárban és mekkora példányszámban található.

A községek 70—100%-ában előforduló művek száma 45. Az 1962-beli 40-hez viszonyítva érdekes újdonság benne József Attila összes verse; Illés Béla: Kárpáti rapszódia; Mesterházi Lajos: Pár lépés a határ, továbbá Móricz regényei: A boldog ember; Erdély, Pillangó, Uri muri; Móra: Aranykoporsó és Kincskereső kisködmön. Katona: Bánk bánja mellett feltűnik Madách: Az ember tragédiája; Solohov: Új barázdája helyett a Csendes Don szerepel nagyobb jelentőséggel; Stendhal: Vörös és

feketéje mellé a Pármai kolostor is fölkéredzkedett. A másik végletet — a községek 30, vagy annál is kevesebb százalékában előforduló könyveket — vizsgálva *a kép nem olyan szomorú, mint 1962-ben volt*. Akkor a törzsszállomány háromnegyed része tartozott ebbe a rovatba, most a listának csak egyötöd része. Változatlanul itt szerepelnek az 1959 előtti kiadott művek, de akadnak új, érthetetlen meglepetések is, mint például: Csoóri: Tudósítás a toronyból (196 könyvtárból csak 43 vásárolta meg); Szabó Pál: Ahogy lehet című regénye, mely a kimutatás szerint csak 42 könyvtárban található. De Szoljzenyicin: Ivan Gyeniszovicsa is hiába lett világszenzáció, nem növelte a törzsanagyjelölés iránti bizalmat; csak 31 könyvtárban szerezték be.

A legutóbbi országos fölmérés arányát tulajdonképpen az billenti át pozitív irányba, hogy a jegyzékben szereplő könyvek több mint fele (199) a községek több mint 50%-ában olvasható. Ebbe a többségbe tartozik a 72 szereplő mai magyar író közül is 31; köztük a következő művek: Bóka László: Alázatosan jelentem; Fejes Endre: Rozsdatemető; Galambos L.: Isten őszi csillaga, Galgóczi E.: Félúton; Illés L.: Tiszta szigorúság; Illyés Gy.: Ebéd a kastélyban; Petőfi; Puszták népe; Németh László: Égető Eszter; Sándor K.: Szégyenfa; Szabó P.: Isten malmái, Talpalatnyi föld; Tamási Áron: Ábel, Hazai tükör; Tersánszky J. J.: Legenda a nyúlpaprikákról, Kakuk Marci; Veres P.: A Balogh család története.

A dolog árnyoldala, hogy a főnti 72 mai magyar író közül 21 a 30% alatti, gyakorlatilag nem található szerzők között van (pl.: Csoóri, Déry, Lengyel József, Remenyik, Sarkadi, Szabó István, Szabó Lőrinc, Szabó Magda, Takács Imre). Aligha vigasztaló, hogy a kortárs világirodalomból olyan nevek osztoznak sorsukban, mint Aragon, Andric, Dabrowska, L. Frank, Mauriac, V. N. Nyekraszov, Pausztovszkij, Pratomini, Prísvin, Szergejev-Censzkij.

A különböző szakcsoportok közül néhány mezőgazdasági könyv előfordulási száma figyelemre méltó: Fenyves Pál és Jeszenszky gyümölcsápolási könyvei csaknem 100%-ban megtalálhatók. Sokkal rosszabb a helyzet a műszaki, technikai könyvek dolgában. A legtelterjedtebb Simonffy G.: A mikrofontól a rádióig című könyve, mely a Búvár-sorozatban jelent meg, 104 könyvtárban 108 példányban található; de Bóhm-Dörge: A holnap világa című munkáját már csak 60 könyvtár szerezte be 67 példányban.

A törzsanagyfejlesztés további szerepe

Bizonyára sok könyvtáros fejében megfordult már a kérdés: *meddig lesz szükség a törzsanagy-jelölésre?* Talán hatásosabb volna rá úgy felelni, hogy a második ötéves terv, vagy reálisabban mérve a 20 éves terv végéig; valójában belátható időn belül nem tudunk elképzelni jobb módszert a kis könyvtárak állománygyarapításának tervszerűbbé tételére. — Kétségtelen, hogy idők során maga a törzsanagy is megduzzad, már-már kinő a praktikus viszonyítási lehetőségek kereteiből. (Jelenleg kb. 1500 könyvvel számolhatunk. Elképzelésünk szerint azonban a jegyzék — ha feladatát be akarja tölteni, semmiképpen sem haladhatja meg a 2000 címet. A felső határ megszabása nem erőszakolt, hisz a jegyzék összeállítása mindenkor dinamikus tevékenység, tehát nemcsak új, fontos kiadványok fölvételét, de lejárt művek kihagyását is megköveteli. A 2—3000 kötetten aluli könyvtárak még hosszú ideig figyelembe vehetik a központi minősítést, sőt a 3—5000 kötetes, nagyobb könyvtárak is közvetlen segítséget kaphatnak a minősítés kategóriáiból. — Rögtön ide kívánczik a másik kérdés: *közművelődési könyvtárak, s ezen belül a kis könyvtárak állománygyarapodása szempontjából milyen segítséget ad az Új Könyvek?* Mivel az ide vonatkozó problémák inkább szóbeli konzultációt kívánnak, inkább csak arra hívom föl a figyelmet, hogy említhető előzmények nélkül *először vált lehetővé könyvtárainkban a Magyarországon forgalombahozott kiadványok érték- és funkció szerinti teljes áttekintése*. Perspektívikusan igen fontos tényező, hogy a közölt annotációk bárhol, bárhol visszakereshetők lesznek, s a tájékoztatás hasznos eszközévé válnak. — A recenziókban kifejezésre jutó: adatot, értéket, használhatóságot felmutató igyekezetből hadd említsem külön a minősítő vállalkozás jelentőségét. Közvéleményt — kritikát és irodalompolitikát — megelőzve s tölük mégsem függetlenül nem könnyű dolog egy-egy mű sorsát előre eldönteni. De tán éppen a felelősség s a könyvtárosok kritikája, észrevételei teszik majd lehetővé, hogy a szerkesztés ne váljék rutinmunkává.

Arra, hogy az *Új Könyvek* recenziói mennyire növelik máris a törzsanagy gyakorlati érvényesülését, hadd idézzek még egy jellemző példát. Az 1962-es felmérés kimutatta, hogy Simon István: Pacsirtaszó című kötetéből a több mint 3000 falusi könyvtár összesen csak 68 példányt vásárolt. Pedig Simon István már akkor, 1958-ban is országosan ismert, népszerű, Kossuth-díjas költő volt. Időközben nagyon sokat nőtt könyvtárainkban is a líra iránti kereslet. Ennek megfelelően a nemrég megjelent „Mai magyar líra” című antológia rendelésekor is a maximális mennyiséget

(mintegy 800 példányt) tartalékol a Könyvtárellátó. És legnagyobb meglepetésére a beérkező igények 1900 példányt követeltek. A Könyvtárellátó megállapította, hogy ebben a váratlan és viharos érdeklődésben minden bizonnyal szerepe volt az Új Könyvek vonatkozó tétele alatt igényesen, figyelemkeltően megírt ismertetőszövegnek is.

Fodor András

III. Az állománygyarapítás és a letéti rendszer

Az eddigiekben a 2000 kötet körüli könyvtárak problémájával foglalkoztunk, de mi történjék a náluk jóval kisebb kategóriákban? Az 1000 lakoson aluli kisközségek ellátásához alkalmazható formák közül a legkönnyebben megvalósítható a letéti rendszer, minthogy működtetéséhez aránylag kevés költség szükséges.

A letéti rendszer alkalmazása révén lehet biztosítani a falusi könyvtárak számára a könyvtermésnek azt a részét, amelyet saját erejükből nem tudnak beszerezni, helyesebben nem érdemes beszerezniük. Ezzel lényegében meg is fogalmaztuk a letéti rendszer alkalmazásának két főproblémáját:

1. Szabályozni kell a kis falvak könyvtárainak gyűjtőkörét a helyi beszerzés szempontjából;

2. meg kell határozni a letéti bázis fejlesztési körét.

A kérdés megoldását a következőképpen képzeljük el:

A kisközségek könyvtáraiban a tapasztalatok szerint az állomány leghasználtabb része a gyermekirodalom és a klasszikus szépirodalom. Olvasásuk nem divatszzerű, átmeneti jelenség, hanem folyamatos, az egymásután következő nemzedékek mind eljutnak ugyanazokhoz a művekhez. Ezeket a könyveket minden könyvtár megvásárolná továbbra is a saját gyűjteményébe.

Ezenkívül a mezőgazdasági alapállomány fejlesztését, a kézikönyvek beszerzését a községi költségvetésből kellene fedezni. Az így korlátozott gyűjtési körnek a betöltéséhez — egyes példányokkal számolva — elegendő 1000—1500 Ft évi hitel, valamivel kevesebb tehát, mint amennyivel egy kis község tanácsi kezelésbe adott könyvtára ma rendelkezik.

A könyvtermésnek azt a részét, amit a falusi könyvtárak nem vásárolnak meg, a *járási könyvtár gyűjtené* a letéti alapba, olyan példányszámot véve az egyes művekből, amennyire szükség van ahhoz, hogy két-három hónapos cserék mellett elvigye minden könyv minden falusi könyvtárba eljusson egy-két esztendőn belül.

A szentgotthárdi járásban több mint egy éve alkalmazták már a letéti ellátásnak az ismertetethez közelálló változatát. A járási könyvtár négyes-ötös községcsoportok számára a falusi törzsanyag egy-egy példányát szerzi be, a törzsanyagba nem tartozó többi könyvből 18 könyvtára számára két-három példányt vesz. A törzsanyagba való könyvek cseréjét meghatározott időközönként pontosan végzik, a könyvtárak szabályozott rendben kapják meg a legújabb könyveket. Az elosztás igazságos: az új könyvek a községcsoportnak mindig más-más tagjánál kezdik meg körútjukat. A törzsanyag körén kívül eső könyveket a könyvtárak tetszés szerint cserélhetik a járási könyvtár letéti állományából.

A letéti anyag tervszerű mozgatása, a cserék nyilvántartása figyelmet, lelkiismeretes munkát kíván a járási könyvtártól. A törzsanyag megkülönböztetett kezelését azért tartjuk fontosnak, hogy a kiemelt minőségű irodalom biztosan és aránylag rövid időn belül eljusson valamennyi könyvtárba.

Ideális esetben egy községi könyvtárnak évi 15—20 000 Ft könyvbeszerzési kerettel kellene rendelkeznie ahhoz, hogy az évi könyvtermésnek a közművelődési könyvtárakba szükséges körét meg tudja vásárolni. Ebből csak maga a „törzsanyag” mintegy 6—8000 Ft.

Az 1000 lakos alatti kisközségek könyvtárai ezzel szemben csupán 1500—3000 Ft átlagos évi könyvbeszerzési összeggel rendelkeznek. A gyarapodási átlag ezeknél évi 60 kötet.

Ha komolyan vesszük azt, hogy az ellátottsági differenciákat a falu és a város között könyvtári téren is meg akarjuk szüntetni és a legkisebb településen lakó polgárnak is ugyanolyan választékot nyújtunk a könyvtárban, mint a nagyközségi, vagy városi lakoságnak, az 1000 lakosnál kisebb települések könyvtáraiban is biztosítanunk kellene a fentebb említett évi 15—20 000 Ft-os könyvbeszerzési keretet. Ennyire jó gazdasági helyzetben sajnos még nagyon sokáig nem leszünk, mint ahogy a nálunk sokkal gazdagabb skandináviai és az angolszász könyvtárügy sem vállalta azt

a luxust, hogy az apró településeken is kifejlessze a teljeskörű közművelődési könyvtári gyűjteményt.

Ezért változatlanul indokolt, hogy a kis települések könyvtárai időről időre történő cserék útján gyakorlatilag a teljes könyvterméshez hozzájussanak.

Ha a járási könyvtárhoz koncentrálnak a kis községekben alakított pénzt, aránylag csekély kiegészítéssel 5—8 községből összejön az a bizonyos 20 000 Ft, ami a nagy választék beszerzéséhez szükséges, és ez a választék a cserék rendszeressége mellett legalább háromszor bővebb, mint az, amivel az egyes községek jelenleg rendelkeznek. Ez teljesen nyilvánvaló.

A letéti ellátás feltételei

Mégis mi az oka, hogy a letéti ellátás gyakorlatától a könyvtárosok egy része viszolyog. Véleményünk szerint az okot a rossz emlékek között kell keresni. A letéti rendszerről az ötvenes évek szegényes ellátottsága rémlik fel előttünk, a könyvek motorbiciklin, vagy éppen parasztszekéren való szállítása, a falusi könyvtárosokkal folytatott elkeseredett viták, hogy visszaadja-e a Jókait, vagy nem stb. Könyvtárosi becsületünknek tartozunk az igazsággal, hogy a hiba nem a letéti rendszerben van, hanem abban, hogy nem voltak meg hozzá a feltételeink. A feltételekre vonatkozóan a következőket mondanám el.

A letéti állomány vásárlása, nyilvántartása, a cserék folyamatos, szervezett lebonyolítása és a falusi könyvtárosok szakmai instruálása — a szentgotthárdi tapasztalatok szerint — 25—30 községenként egy könyvtáros teljes munkaidejét veszi igénybe. A kisközségekkel foglalkozó mintegy 40 járási könyvtárban tehát a jelenlegi hálózati könyvtárosok mellett további szakemberek munkába állítása válik szükségessé megfelelő elosztásban.

A letéti cserékkel kapcsolatos könyvszállítást mindenütt gépjárművekkel kellene lebonyolítani. 80—100 falusi könyvtár rendszeres letéti ellátása egy gépkocsi teljes kapacitását megkívánja. A megyei könyvtárak által üzemeltetett művelődési autók csak részben oldhatják meg ezt a feladatot, mert idejük és km-kapacitásuk (3000 km/hónap) zömét — rendeltetésüknek megfelelően — a külterületek, tanyák, majorságok kulturális ellátása köti le.

Ezeknek a feltételeknek a megteremtése nemcsak ábránd. Valószínűnek látszik, hogy a következő ötéves tervben valamennyi megvalósul. Az bizonyos, hogy a kisfalvak könyvtári választékának beszűkülését csak ezen a módon lehet megakadályozni.

Szente Ferenc

Új és újjáalakított Szabó Ervin könyvtárak

A III. kerületi (csillaghegyi) 21. számú Szabó Ervin Könyvtár épülete elkészült. A régihez viszonyítva kedvezőbb beosztású, sokkal nagyobb működési területtel rendelkező új könyvtárban szabadpolicokon válogathatnak a felnőtt olvasók, a gyermekek pedig külön helyiséget kaptak. A XI. kerületi (6-os számú) Karinthy Frigyes úti könyvtár átköltözése a mellette lévő új OTP ház földszinti traktusába folyamatban van. Itt a kétszintes megoldás szerencsésen egysejtű magában a szépséget és célszerűséget. A fenti könyvtárral egy épületben, ugyanabban az időben nyílik meg az önállóvá vált 6-os számú gyermekkönyvtár.

Az I. kerületi, 20. számú Szabó Ervin Könyvtár felnőtt részlege átköltözik a Fő utca 11. sz. alá. A Szilágyi Dezső téren maradó gyermekkönyvtár önállóul, s korszerűen átalakítva, mint a 20. számú gyermekkönyvtár folytatja működését.

Ebben az évben sor kerül a nagy forgalmú, V. kerületi 1. számú Szabó Ervin Könyvtár teljes szabadpolicos átrendezésére is. A 7000 olvasóval rendelkező, VII. kerületi 2. számú könyvtárban belső átépítéssel, nagy teret alakítanak ki. A XVII. kerületi (Rákoskeresztúr) 36. számú könyvtár felnőtt részlegét is korszerűsítik.

Két új fiókkönyvtár építése is rövidesen befejeződik. A fiókok egy-egy Szabó Ervin kerületi könyvtárhoz tartozó kisebb létesítmények, amelyek azonban méretükben, kialakításukban sok könyvtárnál is nagyobbak, szebbek, korszerűbbek. A két új fiók közül az egyik a külső Ferencvárosban, az Aszódi úton, a másik Zugló távol eső részén, az Erzsébet királyné út végén nyílik meg. A két könyvtári létesítményt az illetékes IX., illetve XIV. kerületi tanács hathatós támogatásával és nagy anyagi hozzájárulásával sikerült létrehozni (Sz.)

A folyóiratbeszerzés nehézségei

„Hány folyóiratot lehet venni pl. 2000 Ft-ból Vácott?” — teszi fel a kérdést *Iszlai Zoltán* a *Könyvtáros* 1964. évi 9. számában. „Ha nagyon ügyes a könyvtáros és alaposan válogat, 25—28-at” — adja meg a választ a feltett kérdésre. A továbbiakban ezt írja: „Ha egy mindössze 2000 lakosú község [Encs] tanácsa már két éven keresztül kulturális költségvetési mérlegének megígása nélkül ennyit [ti. 10 000 Ft-ot] tud áldozni folyóiratbeszerzésre, akkor pl. a 25 000 lakosú Vácnak is lehetne annyi lehetősége, hogy legalább a minimumot biztosítsa.” *Iszlai Zoltán* választát azzal egészíthetjük ki, hogy Vácott ma már 30 000 lakost tartanak nyilván; a folyóiratokról, hírlapokról pedig nekünk, a cikkben érintetteknek is az a véleményünk, hogy ha a folyóiratok, ezek a legfrissebb tájékoztatási eszközök hiányoznának könyvtárunkból, hiányosan láthatnánk el rendkívül szerteágazó könyvtári feladatainkat. A könyvek gyűjtése mellett tehát nagy gondot fordítunk a folyóiratok beszerzésére is.

1964-ben a 2000 Ft előirányzott összegből 87 folyóiratot fizettünk elő. Hogyan volt lehetséges ez? Mert képtelenség ennyi folyóiratot beszerezni ebből az összegből. A folyóiratokat mégis előfizetjük! Máshol takarítottuk meg azt a 4200 Ft-ot, melyre a 2000 Ft költségvetési összegben felül szükségünk volt.

A fenti gazdálkodási módot kellett alkalmaznunk 1963-ban és 1964-ben, ugyanezt kell alkalmazni 1965-ben is. 1962-ben az 1963. évi költségvetés előkészítése alkalmával sem a járási főkönyvelő, sem a megyei tanács pénzügyi osztályának főrevizora nem engedélyezte az 1500 Ft-os folyóiratbeszerzési keret emelését. Azzal érveltek, hogy ha eddig elegendő volt az 1500 Ft, akkor elég lesz 1963-ban is. Felmértük a könyvtárunkban várható igényeket; 5000 Ft-ot tett ki az összeg. A szükséges folyóiratokat hát „lesz, ami lesz” jelszóval megrendeltük. A különbözetet *kigazdálkodtuk!*

1963-ban az 1964. évi költségvetés előkészítése alkalmával 6000 Ft-ot kértünk folyóiratbeszerzésre. A főkönyvelő ekkor a költségvetés piszkozati példányára felvette a 6000 Ft összeget, de a piros ceruza beavatkozása után végülis 2000 Ft maradt. Elértünk tehát 500 Ft emelést. A tényleges szükséglet szerinti folyóiratbeszerzést pedig ugyanúgy oldottuk meg, mint 1963-ban.

1964-ben az eddiginél is nagyobb fejlesztés vált szükségessé, mert könyvtá-

runkat megújítottuk, aminek következtében fellelődött a helybenolvasás, s így a folyóiratok forgalma is. Több új folyóirat iránt merült fel igény, ezenkívül szerettünk volna néhány (8—10) külföldi folyóiratot is előfizetni. Hogy kérésünket kellően indokolni tudjuk, a *folyóiratok forgalmát két hónapon keresztül figyeltük*.

A nyári időszakban egyik héten pl. 574 látogató volt könyvtárunkban, közülük 201 a folyóiratokat is használta, a látogatók összesen 623 darabot vettek kézbe. A két hónapig tartó megfigyelés alapján megállapítottuk, hogy látogatóinknak átlagosan *egyharmada olvassa a folyóiratokat*. Egy személy átlag 3 folyóiratot forgatott. A 87 féle újságunk, folyóiratunk mindegyikét átlagosan hét-szer vették kézbe a látogatók egy-egy hét folyamán.

A bizonyító adatok birtokában indulunk neki az újabb csatának, melyet ismét mi veszítünk el, hisz 1965-ben is 2000 Ft maradt folyóiratokra. Viszont 6700 Ft értékű folyóiratot kellett megrendelnünk. Olyan javaslat is elhangzott, hogy rendeljük meg a szükséges folyóiratokat és a különbözetet a könyvbeszerzési keret terhére fizessük ki. Ez a keret a 30 000-es lélekszámú Vácott 50 000 Ft. De egy lakosra csak 0,9 kötet jut! Más érv szerint: túlzottak a könyvtár igényei, ha újságot akar valaki olvasni, vegye meg!

A könyvbeszerzési kerethez nem nyúlhatunk. Maradunk tehát a költségvetési rovat megtakarításainál, a külföldi folyóiratokról pedig le kell mondanunk.

A *községekben* a folyóiratokkal való ellátás még rosszabb, mint a járási könyvtaré. Két éven keresztül községenként részletes költségvetési javaslatot készítettünk, ebben megjelöltük a folyóiratbeszerzésre általunk javasolt összeget is. 1964-re 10 800 Ft-ot kértünk, ebből 2000 Ft-ot hagytak meg a 20 község könyvtára számára. 1965-re 11 100 Ft-ot javasoltunk, ebből előzetes jóváhagyás szerint 6700 Ft maradt meg. Nem bizonyos azonban, hogy a végleges költségvetésben megmarad ez az összeg, hisz takarékosági év van és százalékos csökkentéseket hajtanak végre a költségvetésekben. A 20 község közül 6 községben egyetlen fillért sem engedélyeztek folyóiratbeszerzésre, így a *Könyvtáros* c. folyóirat megrendelése sem lehetséges. Három önálló könyvtárunkban 1000—1000 Ft folyóiratbeszerzési keretet hagytak meg.

A pénzügyi javaslat szerint a művelődési otthonokban elhelyezett önálló könyvtárakban a folyóiratok előfizetését össze kell vonni a művelődési otthon folyóirat előfizetésével. Ez a javaslat megfelelő feltételek esetén valóban helyes, nehézségeinken azonban nem segít.

A költségvetésben könyvbeszerzésre szánt összeghez nem nyúlhatunk, hisz az 1964. dec. 31-i állapot szerint a járás 1 lakosára csupán 0,77 kötet jutott.

Az 1963-ban megjelent *Kézikönyvtárjegyzék* felsorolja a járási és községi

könyvtárakba beszerzésre javasolt folyóiratokat, periodikákat. Ezek beszerzéséhez pénz kell, különösen a város központi közművelődési könyvtárában. *Folyóiratbeszerzési normák kidolgozása szükséges* tehát, amelyek alapján a fedezeteket biztosíthatjuk a könyvtárak számára. Amíg nincs erre vonatkozó intézkedés, nem hisszük, hogy előre léphetünk a folyóiratbeszerzés terén. Erre kell következtetnünk eddigi sikertelen próbálkozásainkból is.

Orosz Mihály

KÖNYVTÁROSOK ÍRJÁK

Hangverseny a szakszervezeti könyvtárban

A Ganz-MÁVAG könyvtára újabban egyre tudatosabban törekszik arra, hogy ne csak az eddig szokásos szolgáltatásokhoz jussanak hozzá olvasói, hanem a könyvtár váljék az irodalmat és a művészeteket kedvelő olvasók klubjává, illetve a különböző művelődési körök otthonává, hisz máshol, például a Szabó Ervin kerületi könyvtárakban már eredményesen folyik az ilyen művelődési tevékenység, működnek a fiatal olvasók klubjai stb.

A „Zene és költészet” c. műsor hallgatósága

A közelmúltban támadt az a gondolatunk, hogy olyan csoportos foglalkozások sorozatát szervezzük meg, amelynek témái egy meghatározott olvasóréteg igényeire épülnek. A gondolatot tett követte, és a zenét, költészetet kedvelő olvasók számára három előadásból álló programot készítettünk „Zene és költészet” címmel. Ennek megfelelően február végén már meg is rendezhettük első összejövetelünket.

A rendezvény kamara jellegéből fakadt, hogy Kodály Hivogatójától kezdve Beethoven Szonatinájáig több klasszikus külföldi és magyar zeneszerző műve hangzott fel, s a műsört versek, valamint énekszámok egészítették ki, mégpedig neves művészek tolmácsolásában.

Az előkészítéshez tartozott, hogy izléses, szépen nyomtatott programunkban felsoroltuk azokat az ajánlott könyveket is, amelyek alkalmasak egy-egy zeneszerző vagy mű jobb megismertetésére.

A sorozattal egyik fő célunk az, hogy kipuhatoljuk, valóban van-e igény az ilyen és hasonló művelődési alkalmak, klubestek tartására. Ugyanis az így szerzett tapasztalataink alapján állapítjuk meg a jövő évadban sorra kerülő könyvtári klubestek tárgyát. Sőt, ha az érdeklődés fokozódik, a könyvtár égisze alatt munkásakadémia jellegű „irodalmi akadémiát” szeretnénk megindítani, amelynek tematikája felöleli az irodalom (regény, dráma, líra), a zene, a képzőművészet legkiemelkedőbb műveit, alkotóit, s közülük is elsősorban azokat a témákat, amelyek filmmel illusztrálhatók.

Ilyenformán bővül könyvtárunk feladatköre is, növekszik az olvasói igények differenciáltsága, s ezek az igények teljes összhangban állnak azon törekvésünkkel, hogy a könyvtár még jobban szolgálja az olvasók esztétikai érzékének fejlesztését, a gyönyörködésre, a szép szeretetere, az emberi érzések és érzelmek gazdagítására való törekvést. Ugy látszik, hogy e törekvés megvalósításához nem elegendő csupán a könyvek olvasása, mert vannak olvasói rétegek, amelyek a könyvek nyújtotta élményeken felül akusztikai és vizuális élményeket is várnak a könyvtártól. Lehetőségeinken belül törekszünk és törekedni fogunk az ilyen igények kielégítésére is.

Egresi István

Egy VB-ülés után...

A Büki Községi Tanács VB-ülése ürügy számomra, hogy elmondjam, miképp válik hasznossá egy ilyen alkalom a községi tanácsok, a községi könyvtárak és persze a könyvtárosok számára.

Először is azzal kezdeném, hogy Bükön (Vas m.) a Községi Tanács VB évente kétszer napirendre tűzi a könyvtáros beszámoltatását. S minden alkalommal úgy küldi a meghívót a megyei könyvtárnak, hogy munkatársai részt is tudnak venni az ülésen. (Sok helyütt nem rendszeres a könyvtáros beszámoltatása, későn, vagy egyáltalán nem hívják meg a járási, illetve megyei könyvtárosokat, pedig azok a tanácsok, amelyek idejében küldenek meghívót, tapasztalhatták, hogy a központi kiküldött részvétele fontos: ő ugyanis a járásban működő könyvtárak munkájának ismeretében kell összehasonlítást tehet, és így hozzásegítheti a tanácsot a helyi könyvtár tevékenységének megbízható értékeléséhez. Azonban a járási (megyei) könyvtárat idejében kell meghívni, hogy a beszámoló elkészítésében is segítséget nyújthasson a könyvtárosnak.) Sajnos, ez a fajta meghívás még Bükön sem szokás. A másik észrevételünk: a beszámoló írásban történjék. Mert így, hogy Antalkovits Gyula könyvtáros igen alapos, jól elemző szóbeli beszámolót tartott, de a szóbeli beszámoló megállapításait a jegyzőkönyv sohasem tartalmazza kellő részletességgel.

Bükön évek óta igen alapos és hozzáértő vita követi a könyvtáros beszámolóját. Miért? Mert a büki VB-tagok nemcsak az ülésen ismerkednek meg a könyvtár munkájával, hanem tapasztalatból ismerik. A könyvtárnak olvasói, s így gyakran látják és közvetlenül is érzékelik az Antalkovits család odaadó és lelkes munkáját. Ennek követését is szeretnénk kérni minden község tanácsának tagjaitól: legyenek gyakori vendégei könyvtárunknak.

A büki VB minden alkalommal határozatot hoz a legfontosabb tennivalókra, megjelöli a felelősöket, megállapítja a határidőt. Így van ez rendjén, hiszen a lényegre mutató és egyúttal meg is valósítható határozat adja meg a könyvtár irányításának, fejlesztésének alapját, ezért van értelme napirendre tűzni a kérdést. Ugyancsak helyeselhető, hogy Bükön nemcsak a jövőre vonatkozóan hoztak határozatot, hanem a határozatban dicséretben is részesítették a valóban jól dolgozó könyvtárost.

Tóth Gyula

Két szekrényel is lehet...

Mátrafüreden hatvan olvasóval kezdtük. Ezek is jobbára gyerekek voltak. A gyerekek érdeklődése láttán egyre több felnőtt ember is beiratkozott könyvtárunkba. Az elmúlt év végére az olvasótábor 223-ra nőtt, melyből 109 a 14 éven aluli és 114 felnőtt. Évi forgalmunk 6743 kötet volt, ebből 3068 kötet esett a szépirodalomra. Könyvvállományunk a Gyöngyösi Járási Könyvtár támogatásával 1051 kötetre szaporodott. Minden lakosra 1,3 könyv jut. Sajnos még nem mondhatjuk, hogy a helybeliek közül mindenki olvas, pedig az olvasók létszáma ma is állandóan gyarapszik.

Ebben az esztendőben változatosabb lett állományunk: az anyakönyvtár folyóiratokat rendelt olvasóink számára. Mivel helyben a hideg miatt nem lehetett, de nem is volt tanácsos olvasni — ezeket is kölcsönöztük. A folyóiratok iránti nagy kereslet igazolja, hogy megrendelésük nem volt hiábavaló.

Nem hagyjuk cserben öregeinket sem, akik már képtelenek a könyvtárba jönni. Róluk az úttörő könyvtáros órs gondoskodik. Hozzák, viszik a könyveket, ügyelnek arra, hogy mikor jár le a kölcsönzési határidő, és egy pillanatig sem késnek a kérések teljesítésével. — Tehát nem számít, hogy hol vagyunk és milyen körülmények között tevékenykedünk, ha dolgozni akarunk, megvan rá a mód és a lehetőség...

Íme a mi könyvtárunk, két szekrény — tele könyvekkel — az iskola előterében, s ez a két szekrény a település életét máról holnapra mégis megváltoztatta... Menyínyivel jobb lenne, ha saját, önálló könyvtárhelyiséggel rendelkezhetnénk — ha csak hat négyzetméterrel is. Mi türelmesek vagyunk, várunk, mert hisszük, hogy munkánk eredményeként csak javulás következhet...

Kovács László Mátrafüred

A mezőgazdasági könyvhónap szakíró-olvasó találkozói

A Mezőgazdasági Könyvkiadó a szakírók részvételével ankétot rendezett a mezőgazdasági könyvhónap tapasztalatairól, eredményeiről. A könyvhónap alatt a szakírók 170 meghívást kaptak író-olvasó találkozókra, azonban ezek közül a száj- és körömfájás miatt csak mintegy százat lehetett megtartani. Az átlagos látogatottság 50 fő volt.

A különböző ágazatok közül az állattenyésztés köréből különösen J. Horváth László sertésitenyésztésről szóló előadásai voltak népszerűek, de jól sikerültek Kazai Gyula kertészeti, dr. Kozma Pál és Prohászka Ferenc szőlő- és gyümölcs-termesztési előadásai is.

A megbeszélésen az írók külön foglalkoztak a megyei, járási és községi könyvtárak eredményes szervező tevékenységével. Véleményük szerint a könyvtárosok adták nekik a legtöbb segítséget, és az összes szervezők közül ők a legmegbízhatóbb partnerek. Akadtak azonban rosszul megrendezett találkozók is.

Tanulásgként a jövőre nézve leszögezték, hogy a mezőgazdasági szakíró találkozóra ezentúl két fő formát kell kialakítani:

1. Községekben az uralkodó termelési ágának megfelelően a lakosság széles körének.

2. Járási és megyei székhelyeken a szakemberek, brigádvezetők, agronómusok stb. számára.

Csak ott rendezzenek ilyen megbeszélést, ahol kellő igény van rá. Hasznos a falusi fiatalság tájékoztatása is, kiváltképp a pályaválasztás előtt (az általános iskola felső tagozatában).

Helytelen, ha a könyvterjesztők a mezőgazdasági könyvhónap keretében akarják a leértékelt könyveket „rászózni” a falu lakosságára, mert ez lerontja a könyvhónap erkölcsi hitelét. A szakíró-olvasó találkozók egyik fő feladata, hogy leendő olvasókat neveljenek, felkeltsek az érdeklődést az olvasás, a könyvtárak használata iránt. (V. Gy.)

Könyvtári könyvek

bekötése a legszebb kivitelben, a legjobb minőségben, a legrövidebb határidővel

Kun Zoltán

könyvtári könyvek bekötésére specializált könyvkötészetben.

EGER

ALKOTMÁNY UTCA 7.

TELEFON: 16-30

Új törekvések a mezőgazdasági szakirodalmi propagandában

Sok könyvtárosban felmerült a kérdés, miért kell az új népművelési irányelvek szerint az eddigi tömegpropaganda helyett most elsősorban a mezőgazdaságot irányító szakemberekkel foglalkozni?

A közművelődési könyvtárak éveken keresztül sok munkát fordítottak a mezőgazdasági irodalom tömegpropagandájára. Hogyan, hogyan nem, e munka eredményei nem voltak kielégítőek. Mindhiába, a tapasztalatok és az utóbbi években egyre gyakoribb felmérések mind azt mutatták, hogy a tömegpropaganda eredménye nem áll arányban a befektetett munkával, s a mezőgazdasági könyvforgalom növelésére való buzdítások legfeljebb arra vezetnek, hogy a könyvtárosok az eredményeket néha kissé „megszépitik” (ld. *Sallai István—Szilágyi Tibor: A mezőgazdasági szakműveltség terjesztése és a községi könyvtárak. Továbbképzési anyag. = Könyvtáros, 1964. 3. sz. 128—137. 1.*).

A vizsgálatok nyomán csak azt a végkövetkeztetést lehetett levonni, hogy a mezőgazdasági könyvforgalmat nem lehet tetszőlegesen, akaratunktól függően fokozni, mivel annak mértékét objektív társadalmi-gazdasági tényezők szabják meg. A cikkírók az idézett továbbképzési anyagban, különösen a hozzászólásokban számos olyan okot és tényezőt soroltak fel, amelyek a sikeres mezőgazdasági irodalompropaganda lehetőségeit eleve korlátozzák. Ezek közül most csak azokat idézzük fel, amelyek az idej népművelési irányelvekben tükröződő irányváltozást elsősorban indokolják.

A legfontosabb tényező mezőgazdaságunk szerkezetének forradalmi átalakulása. A mezőgazdaság szocialista átszervezése előtt hazánkban viszonylag kis számú állami vagy szövetségi nagyüzem mellett nagyszámú paraszti „kisüzem” működött. A kisparaszti gazdaságokban minden kisbirtokos „igazgató” volt akkor is, ha minden munkát egyedül végzett: maga hozta az összes szükséges döntéseket, kockázatot és felelősséget kellett vállalnia, hiszen maga tervezett, maga szervezett mindent. A szocialista nagyüzemi formára való teljes átállás során a mezőgazdasági dolgozók száma alig változott, de a termelő egységek számának csökkenésével, koncentrálódásával a vezetés is igen erősen koncentrált. Nagyüzemekben az egyes dolgozóknak kevés a befolyásuk a tervezésre és a szervezésre, a döntéseket a kevésszámú vezetőség hozza. A vezetés szakosodása a nagyüzemi fejlődés természetes velejárója, ezzel azonban együtt jár a szükséges szakismeretek differenciálódása is: a dolgozóknak elsősorban *technológiai* ismeretekre van szükségük (azt kell tudniok, hogy bizonyos munkát bizonyos munkaeszközökkel hogyan kell elvégezni), míg a vezetőknek speciális vezetési, szervezési és üzemgazdasági ismeretekre.

Hogyan szerzik meg a dolgozók a szükséges ismereteket és hogyan befolyásolja az említett differenciálódás szakmai érdeklődésüket? A technológiai ismeretek jó részét gyakorlati jellegűek, ezért legcélszerűbben tanfolyamokon, szervezett oktatási formák keretében vagy a gyakorlatban lehet őket megtanulni. Mivel az alkalmazott technológiát a vezetők határozzák meg, a dolgozóknak csak a végrehajtás a feladatuk, szakmai érdeklődésük ezen a területen legtöbbször ki is merül az utasítások végrehajtásában. Ha az előírt munkát el tudják végezni, gyakorlatilag nincs szükségük további szakismeretre, tehát szakirodalomra sem. Szakmai érdeklődésük ezért szinte kizárólag más területen, a háztáji vagy kétlaki gazdaságban jelentkezik, ahol az alkalmazott módszerek és eljárásokat maguk választják ki. Minden gyakorló könyvtáros tudja, hogy *spontán* érdeklődés a mezőgazdasági irodalomból szinte kizárólag a háztáji gazdaságban fontos ágak (sertés- és baromfityényszerzés, kertészet, szőlészet, borászat, méhészet, stb.) iránt jelentkezik. Természetes azonban, hogy ez az igény a könyvtárak összes kölcsönzési forgalmában csak 1—2%-ot jelent, s ennél magasabbra emelkedését nem is várhatjuk.

Az a munka, amelyet a könyvtárosok a mezőgazdasági irodalom propagálására éveken át végeztek, nem volt hiábavaló. Eredmény az is, hogy a legkisebb községek kivételével a közművelődési könyvtárak többségében használható mezőgazdasági gyűjtemény alakult ki. A mezőgazdasági dolgozók tudják — a propaganda eredményeképpen — hogy a könyvtár szakkönyveiben választ találhatnak szakmai problémáikra, és ha szükségük van rá, igénybe is veszik e könyveket.

Más a helyzet azonban a mezőgazdasági termelés vezetőivel, a tsz elnökökkel, agronómusokkal, brigádvezetőkkel. Ez a vezetőréteg számszerűleg kicsiny, s a könyvtárral általában nem sok kapcsolata van. Nem ismeri a könyvtár által nyújtott lehetőségeket, s nem is gondol arra, hogy szakmai problémáinak megoldását a községi könyvtárban keresse.

Pedig a községi könyvtár — még saját erőforrásait tekintve is — sokszor hathatós segítséget adhat. Egy 80—100 kötetes mezőgazdasági állomány általában már jóval gazdagabb, mint a tsz-kézikönyvtárak többsége, vagy a szakemberek saját szak-könyvgyűjteménye. Ehhez járul még a könyvtárközi kölcsönzés lehetősége, amelynek révén a legkisebb közművelődési könyvtár állománya is kitágul.

A vezető szakemberek egyenkénti, személyes felkeresése, a velük való beszélgetés, a könyvtár mezőgazdasági állományáról, a könyvtárközi kölcsönzés lehetőségeiről való tájékoztatásuk nem mutatós, látványos feladat. Eredménye — ha a könyvtár rendszeres olvasóivá válnak — a statisztikában alig tükröződik. Rendkívül fontos azonban ez a feladat, mert az ő tájékozottságuktól, adatoktól, tényekkel, új eredményekkel és eljárásokkal való megismertetésüktől nagyon sok függ. S ha a könyvtáros azt látja, hogy munkájának, fáradozásának eredményeképpen a szakemberek igénybe veszik a segítségét, s egy-egy könyv, a benne talált tájékoztatások, ötletek, újdonságok révén sokezeres eredmények vagy megtakarítások forrásává válik, látni fogja, hogy ez a feladat a legszebbek, a legeredményesebbek közül való.

Szilágyi Tibor

MI A KÓDEX ÉS MIÉRT OLYAN ÉRTÉKES?

Vizsgázott „könyvtárörök” a szegedi gyermekkönyvtárban

„Az ügyeletes mindig megnézi a visszahozott könyvet, hogy nem szakadt-e, ügyel a könyvtár rendjére, az új beiratkozónak megmutatja, mit hol talál és hogyan tájékozódhat, a kisebbeknek segít a fogastra tenni a kabátjukat, és... és — némi gondolkodás után még hozzátessi — és meglocsolja a virágokat!”

Az ilyen talpraesett válaszra csakis 3 pontot lehet adni, és a vizsgáló boldo-

gan megy helyére. Ez az ötödikes, okos szemű fiú még a sorszedőgép működését is hajlandó elmagyarázni pajtásainak...

A szegedi gyermekkönyvtár, amelyről szó van, és amely a „keresztsgében” a Betűország nevet nyerte, még nagyon fiatal, s a könyvtárosnak, ha szoros ismeretséget akar kötni olvasóival, szüksége van egy kis törzsgárdára. Ezért tette ki a felhívást az ősz elején: „Szeretnél-e segíteni a könyvtárban?” Jelentkezz „Ifjú könyvtárörök”-nek!

A szegedi Somogyi Könyvtár gyermekkönyvtárában (MTI Foto)

Az „alakuló gyűlésen” megjelent vagy negyven érdeklődő, a következőn már csak jóval kevesebb, de a hullámszó létszám mellett is kialakult a mintegy húsz főnyi állandó gárda. Futóvendégek mindig akadtak, de néhány komolyabb szándékú gyerek megtalálta helyét ebben a kis közösségben. Mindent „komolyan” csináltunk: választottunk titkárt, jegyzőt, rendezőket, minden iskolából egy-egy összekötőt, meghatároztuk, mi az „Ifjú könyvtárörök” feladata, és eldöntöttük, mi kerüljön a jegyzőkönyvbe. Az egyes foglalkozások (gyűlések) témájaként szolgáltak a könyv előzetes és utólagos védelméről, a könyv részéről, technikai „történetéről” szóló beszélgetések. Ellátogattunk a nyomdába is, ahol csillogó szemmel figyelték a

gépek működését, megnéztük a Somogyi Könyvtár hatalmas raktárait és értékes régi könyveit, aztán megállapítottuk, mire jó a katalógus, és hogyan tájékozódhatunk a könyvek között, miért érdemes használni a kézikönyvtárat, és vajon igazán az olvasó búsfítására találták-e ki az elő- és utószavakat. Voltak aktuális feladataink is: meg kellett vitatni az ügyeletes-beosztást (minden második hét délutánján két órát vesz igénybe a szolgálat), ki kellett jelölni a jegyszedőket, a Télapó-ünnepség tombolahúzóját, az olimpiai úszó, Dobai Gyula fogadóbizottságát, vagy egy kötelességmulasztó könyvtárör felett kellett ítélni. — Természetesen minden gyűlés után „lazítottunk”, fejtörőket és gondolkodtató játékokat is játszottunk.

És elkövetkezett a vizsga ideje, ahol valóságos „könyvtári minimum”-ról kellett számot adni — játékos formában. Mindannyian megkapták a kérdéseket két héttel a vizsga előtt, és onnan gyűjthettek hozzá „anyagot”, ahol találtak, de még olvasmányjegyzéket is kaptak a kérdésekhez. Persze, az is kitüntetésnek számított, hogy ki bocsátható a vizsgára; ezt a közösség döntötte el. És, mivel az ügyeletes-szolgálatot mindenki nagyon szereti, a további ügyeletesség feltétele a sikeres vizsgázás (4 pont) volt. Minden vizsgázó háromféle kérdést kapott:

- a) könyv- és könyvtártörténeti,
  - b) könyvtártani, tájékoztató és
  - c) gyakorlati jellegűt.
- A következőkben példaképpen felsorolunk néhány kérdést.

1. a/ Ki volt Gutenberg János és melyik században élt?

b) A [B] jelzésű könyvek milyen tárgyak? Sorolj fel három címet!

2. a/ Mi a kódex, és miért értékes?

b) Hol találd Benedek Elek könyveit? Sorolj fel hármat közülük!

3. a/ Milyen „könyvek” voltak Egyiptomban?

b) Ki írta az „Elveszett sziget” c. könyvet, és milyen műveket írt még? (katalógusból).

4. a/ Mivel írtak a rómaiak és mire?

b) Móra Ferencnek milyen könyvei vannak meg a könyvtárban, és milyen jelzésnél találd meg ezeket? (katalógusból).

5. a/ Ki és mikor alapította a Somogyi Könyvtárat?

b) Hol keresed a katalógusban és a polcon a matematikai tárgyú könyveket?

A kérdések megválaszolását irodalom ajánlásával könnyítettük meg; mégpedig Zoltán Péter: *Mesterségek dicsérete* (251—258. l.) és *Hogyan készül?* (205—210.

l.) című könyvét, valamint Tiszay Andor: *A könyv, a mi barátunk* (9—24., 39—43. és 49—55. l.) című művét jelöltük ki tanulmányozásra.

A kérdések mindegyikére 1 vagy 2 pontot lehetett szerezni aszerint, hogy a válasz félig vagy egészen kielégítő volt-e. Három pontot csak az kapott, aki különböző forrásokból ki is egészítette a tárgyra vonatkozó ismereteit. A jelvény- és oklevélszerzés alsó határát az — összesített — 4 pont („kielégítően”) szabta meg, s aki 6 pontnál többet gyűjtött össze — ügyes kisegítő feleletekkel —, az „kiválóan” minősítést kapott. A három legjobb vizsgázót külön is jutalmaztuk.

Nosza, megindult a harc a pontokért. A lexikon választ adott Gutenberg találmányának lényegére, a „Kultúra világá”-ból azt lehetett megtudni, hogyan készítik az újságokat. A szemfüleesebbek elmentek a Somogyi Könyvtárba, és kikérdezték az ott dolgozókat: ki, mikor és hogyan alapította a híres szegedi könyvtárat. Egyesek a helyes könyvbeosztást gyakorolták, mások meg a katalógust böngésztek, hogy ugyan milyen „Pöttyös könyvek” is vannak a könyvtár állományában. A szülők, tanárok alig győzték a válaszokat, hogy „mivel írtak a rómaiak és mire?”, de még mi is fél délutánokon keresztül segítettünk nekik.

Az eredmény: legtöbben nagyon komolyan vették a vizsgát, és becsületesen felkészültek. A 37 jelentkező közül 29 gyerek eljött az idegfeszítő és izgalmas pillanatokat átélni, s közülük csak kettő nem felelt meg a követelményeknek, viszont hatan „kiválóan” tették le a vizsgát. Büszkén tűzték ruhájukra a — bölcsészjelvényt (amelyet Szegeden nem igen használnak), s azóta felelősségük teljes tudatában végzik munkájukat.

És a mi számvetésünk? Elsősorban nem azért indítottuk ezt a „tanfolyamot”, hogy minket tehermentesítsenek az ügyeletesek — mindenesetre gyerek szájából az új kis olvasó is meggyőzőbbnek érzi, hogy miért érdemes a katalógushoz fordulni, ha például kedvenc írójának többi művére kíváncsi —, mégis elsődleges célunk az volt, hogy tudatosan, önállóan „használják” a könyvtárat, tudják, milyen könyvhöz kell nyúlniok, ha egy probléma iránt érdeklődnek. Soha olyan bűvarkodást nem láttam a könyvtárunkban, mint ezalatt a két hét alatt! És egy másik fontos eredmény: lehet, hogy egy év múlva, sőt talán hamarabb is, elfelejtjük, milyen gépek vannak a nyomdában, de arra egész életünkben emlékezni fognak, hogy miről híres Somogyi Károly, vagy arra, hogyan kell használni a betűrendes katalógust.

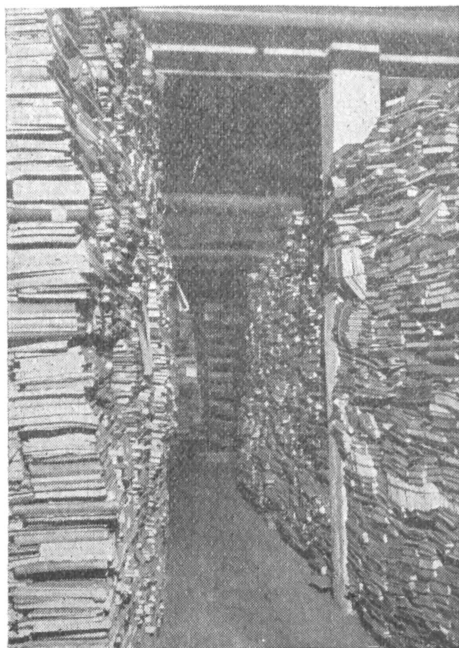
Sáráné Lukátsy Sarolta

A fölőspeldányok begyűjtésének befejezése

1963 februárjában indult meg a közművelődési könyvtárak fölőspeldányainak központi begyűjtése és rendezése. A könyvelosztó — néhány eltéréstől eltekintve — a megállapított sorrendben, folyamatosan vette át egy-egy megye fölőspeldányanyagát. Munkatársai a létszámnehézségek ellenére is az eredeti határidőre, 1964 dec. 31-re elvégezték a vállalt munkát: begyűjtötték és rendezték a közművelődési könyvtárak 1962-ben bejelentett fölőspeldányait, sőt terven kívül is átvették néhány könyvtár fölőspeldány-anyagát.

A tervezettnél valamivel kevesebb, 1 412 812 db. fölőspeldány került átvételre. Az átvett mennyiség 53%-a a tanácsi könyvtáraktól, 37%-a a szakszervezeti könyvtáraktól, 8%-a egyéb könyvtáraktól, 2%-a a könyvelosztó régebben átvett anyagából származik. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár bejelentett fölőspeldányait (250 000 db) nem kívánta átadni, mivel feldolgozásukra maga vállalkozott.

Az átvett és rendezett anyag 3%-a társadalmi és politikai, 31%-a szépirodalmi és ifjúsági, 44,5%-a pedig az „egyéb” irodalom kategóriájába tartozik.

A könyvelosztó egyik raktárába összegyűjtött könyvek

A könyvelosztó tartalékolta az átvett mennyiség több mint 22%-át. A tartalékolt anyag állapotát tekintve kifogástalan, nagyjából kötött példány. A féltett művek tartalmi tekintetben értékes hazai és külföldi szerzők művei, melyek főként a közművelődési könyvtárak számára alkalmasak.

Ipari felhasználásra a begyűjtött fölőspeldányok csaknem 78%-a került, formai és tartalmi jegyek alapján. A könyvtári használatra alkalmatlan művek elsősorban a füzetek (brosúrák) és más alkalmi, elavult kiadványok közül kerültek ki.

A beérkezett és rendezett fölőspeldányanyag állapotát és tartalmát tekintetében jobb volt, mint amit a felmérés alapján várni lehetett.

Az átvett fölőspeldányok feldolgozása lényegesen több munkát igényelt, mint amire a felmérés alapján számítani lehetett. A feldolgozáshoz készített alapkatalógus kiegészítésére csaknem 18 000 címléírást kellett készíteni. A KMK, a SZOT és a könyvelosztó képviselőiből alakított bizottság több mint 13 000 művet bírálta el a közművelődési könyvtári használhatóság szempontjából.

A szállításokat a beküldő könyvtárak — néhány kivételtől eltekintve — gondosan készítették elő és határidőre teljesítették.

Ha nagy nehézség árán is, sikerült a raktári férőhely hiányából adódó nehézségeket részben leküzdeni a tartalékolt anyag különböző raktárakban való folyamatos elhelyezésével. Fontos szerepe volt e munka zavartalan ellátásában az erre a célra szervezett szállítási brigádoknak.

Ezzel az igen fontos munkával az érdekelte könyvtárak gyakorlatilag megszabadultak nagy és felesleges terhüktől, melynek tárolására helyük, feldolgozására munkaerőjük nem volt. De csak a munka első fázisát végezte el a könyvelosztó. Hátralevő — mihamarabb megvalósítandó — feladat, hogy a begyűjtött és tartalékolt értékes anyag eljusson oda, ahol ezekre a könyvekre a könyvtárak gyenge ellátottsága miatt a legnagyobb szükség van. Az iskolai (tanulói és nevelői) könyvtáraknak és a falusi könyvtáraknak égető szükségük lenne állományuk kiegészítésére. A tartalékolt anyag értéke minimális forgalmi áron is meghaladja a 3 000 000 Ft-ot. Kívánatos, hogy a kiosztásra mihamarabb sor kerüljön. (K. I.)

Kirándulás a magyarországi könyvtári világba

Ezzel a címmel ír a magyar közművelődési könyvtárakról a Biblioteksbladet című folyóiratban Greta Renborg svéd könyvtárosnő, aki az elmúlt évben két hetet töltött hazánkban. Érdekes számunkra, milyennek látják könyvtárainkat más országok könyvtárosai, különösen, ha a vélemény a könyvtári szempontból magas fejlettségű országokból ered.

A cikk írója ismertette a könyvtárak számára, állományára és olvasóira vonatkozó leglényegesebb adatokat. Ezek helyett azonban inkább fontosabb megállapításait, benyomásait összegezzük.

Budapesten a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárat, néhány kerületi könyvtárat és az Ikarus gyár szakszervezeti könyvtárát látogatta meg. Kiemeli a Szabó Ervin Könyvtár jól szervezett hálózatát. A meglátogatott kerületi könyvtárakról megjegyzi, hogy ezek a szabadpolc ellenére is a skandináv főváros néhány évtizeddel ezelőtti fiókkönyvtárainak egy részére emlékeztetnek.

Szól az üzemi szakszervezeti könyvtárak nagy számáról. Érdekességként említi meg, hogy az Ikarus gyár szakszervezeti könyvtára a város lakói számára is nyitva áll.

A megyei könyvtárak hálózati rendszerével kapcsolatban megjegyzi, hogy a magyar könyvtári elképzelések nagy vonalakban megegyeznek a svéddekkel. A meglátogatott megyei könyvtárak közül részletesebben a kaposvári és a békéscsabai megyei könyvtárakról emlékezett meg.

A kaposvári megyei könyvtárról megjegyzi, hogy hasonlóknak tűnik a skandináv könyvtárakhoz, pedig a terv már azelőtt megszületett, hogy a könyvtár vezetője, Kellner Béla bejárta volna Svédországot. A svéd könyvtárosnő számára meghatóan kedves volt a kölcsönző helyiségben svéd szerzők műveiből megrendezett kiállítás.

Ami egy külföldi látogató számára feltűnő Kaposvárott, az a nagy könyvkiállítási tárló, amelyet a város egyik forgalmas terén helyeztek el. A városháza lépcsőházában nagy saroktáblát állítottak fel úgy, hogy az embernek nem kerülheti el a figyelmét. Hasonló hirdetések találhatók a színházban, és könyvtári plakátok láthatók: az orvosi rendelőkben, hivatalokban, iskolákban és az áruházakban is.

Békéscsabáról többek között ezeket írja:

Lipták Pál, a könyvtár igazgatója azt tartja, hogy a könyvtárban legyen egy kis játékoság, és az emberek jól fogják ott érezni magukat. Kívánsága valóra vált. A békéscsabai könyvtár olvasóterme valóban csalogatja az embereket. Berendezését meleg színek jellemzik. A kölcsönző padlóját puha torontáli szőnyegek borítják, a gyermekrészekben sötétvörös tónusú drapériák vannak. A helyiségekben eredeti művészeti alkotások gazdag választéka látható.

A könyvtár kölcsönzőtermében helyezték el a folyóirat- és reference-részleget. A könyvtárosok ügyelnek arra, hogy a választékban az egész világ képviselve legyen. A svéd folyóiratok közül is több jár a könyvtárnak.

A békéscsabai könyvtár az első Magyarországon, mely zenei részleget létesített. A zenei könyvtár mellett helyezkedik el a gyermekkönyvtár. Ebben a könyvtárban minden összhangban van, a művészi munka, a lépcső, a zene, a gyerekek, a játékok, a könyvek, az olvasmányok — idézi Greta Renborg Lipták Pál véleményét.

A zene a kölcsönzési idő alatt szüntelenül szól. A klasszikus zene váltakozik a gyermekdalokkal és egyéb, megfelelő gyermekzenével, hogy a gyermekek korán hozzászokjanak a zene hallgatásához. A falakon művészi alkotások vannak, Lipták munkái. A helyiségben nagyon sok cserepes virágot helyeztek el, és sok egyéb mellett egy szép cserépkályhát. A kályhánál cseréppadka van azért, hogy az emberek ráülhessenek, amikor a hátukat akarják melegíteni.

Ebben a könyvtárban minden alkotójának, Lipták Pálnak harmonikus egyéniségét árasztja. Lipták nagyon sok mindent tesz azért, hogy segítségére legyen kollégáinak, a könyvtárban és a megyében egyaránt. Az ajánló jegyzékek és más propagandaanyagok, amelyeket szétküld, egy kis részét jelentik az ő művészi alkotásainak. Megőriz minden kliséjét azért, hogy más könyvtárosok is felhasználhassák anyagát. Egyedül rajzolja a fejléceket és minden illusztrációt.

A svéd könyvtárosnő cikkének befejező részében röviden megemlékezik a Könyvtárellátó munkájáról és a Könyvtártudományi és Módszertani Központtól, majd végkövetkeztetésként megjegyzi, hogy tapasztalata szerint a magyar könyvtárosok az ország határain túl is együttműködést keresnek. Az általa meglátogatott könyvtárak közül van néhány, amely sok ösztönzést adhat a skandináv könyvtárosoknak is.

Szigetelés elektroozmóziással

Nemrégén egyik budapesti nagykönyvtárban átnevésedtek az alagsorban elhelyezett folyóiratraktár falai. A köteteket kihordták, az állványokat leszerelték, a vakolatot leverték, és újat készítettek helyette, majd olajjal festették be a falakat. Ez a tüneti kezelés természetesen nem szüntette meg a víz felszivárgását, s a nedvesség hatására az új olajfesték 3—4 hónap múlva kezdett lepatogzani, felhólyagosodni: a költséges szárítás teljesen eredménytelen volt. Nehogy más könyvtár is így járjon, és hasonló körülmények közt elfogadja a hozzá nem értő „szakértők” tanácsát, hasznosnak tartom röviden elmondani azt, amit egy könyvtárvezetőnek jó tudni a nedvesség elleni szigetelésről, különösen pedig egy újfajta, még a műszaki emberek által sem nagyon ismert eljárásról.

Régi házak alapfalainak nedvességét többnyire úgy szüntették meg, hogy a falakat teljes vastagságukban kivésték, s a víz felfelé szivárgását a résbe helyezett kátránypapírral, tetőfedő lemezzel, PVC lemezzel zárták el. Ez a módszer, ha gondosan csinálják, jó eredményt ad, de igen költséges, és csak boltozatot nem tartó téglafalaknál alkalmazható.

Kb. 30—40 éve alkalmazzák az „áramló levegőt”: a falba vagy a fal és talaj érintkező helyén egymástól kis távolságra ferde irányú nyílásokat, a külső levegővel érintkező kis szellőző lyukakat fúrnak. Ezekben légáramlás keletkezik, s ez szárítja a falakat. Ez a szellőzőes szárítás az előbb említetténel jóval olcsóbb, és elég sok esetben (nyirkos, de nem vizes falaknál) szintén hatásos.

Pár évvel ezelőtt fedezték fel, hogy az elektroozmóziást is fel lehet használni fal-szárításra. A folyamat megértéséhez egy kis kirándulást kell tennünk a fizika világába. A fal apró, hajszálcsoves nyílásaiban, repedéseiben levő víz felszínén, ott, ahol ez szilárd anyaggal érintkezik, pozitív elektromos töltés keletkezik. A kapilláris (hajszálcsoves) erő a vizet és vele együtt a pozitív elektromos töltést felfelé nyomja, s így a felsőbb rétegekben a felszivárgó víz révén a pozitív

elektromosság erősen megnő. Ha az átnevésedet falat rövidere zárjuk, azaz alsó és felső részét az áramot jól vezető fémmel kötjük össze, akkor ebben a vezetékben olyan elektromos áram keletkezik, amelynek erőssége ugyanakkora, mint amit a hajszálcsoveség hozott létre, de iránya ellenkező. A fal feszültségmentessé válik, márpedig feszültségmentes térben nincs kapilláris mozgás. A víz így gyakorlatilag nyugvó helyzetbe kerül, a földelt, rövidrezárt rész szintje felett a víz utánpótlása megszűnik, s a nedves fal rövid idő alatt (kb. 1—3 hónap) magától kiszárad.

Rövidrezárás céljából a falba vízszintesen 20—60 centiméterenként a fal teljes vastagságában 4—5 centiméter átmérőjű lyukakat fúrnak, ezekbe habarcs segítségével elektródnak 10—15 milliméter átmérőjű fémszalakat (pl. vasrudakat) rögzítenek, majd az egyes szalakat fémmel összekötik, és több helyen földelik.

Az eljárás három magyar mérnök (Horváth Zoltán, Lipcsei Miklós és Biczok Imre) újítása, de már külföldön is alkalmazzák. A weimari Építőanyagipari Intézet például külön kísérleti munkaközösséget szervezett a beépítendő vasmennyeség optimumának és más normáknak a meghatározására.

Az elektroozmóziás a régi, a falakat át-fűrészelő szigeteléshez viszonyítva átlagosan 55—60% költségcsökkentést jelent. Akármelyik építő vállalat elkészítheti, a szükséges vas és a munkaeszközök (fúró, hegesztőkészülék) mindenütt rendelkezésre állanak. Az elért eredmények igen jók. Például Budapesten a XIII. kerületi házkezelési igazgatóság 1960 óta kb. 40 épületnél és épületenkint 6—10 lakásban alkalmazta. A szigetelt szint felett a falak nedvességét általában sikerült tartósan megszüntetni, még alapincézetlen vagy az átlagosnál vastagabb falú épületeknél is. A teljes kiszáritást csak a lakások 3—4%-ában nem tudták elérni, és ezekben az esetekben is kiderült, hogy csak a tervezés volt hibás és nem az eljárás.

Vértesy Miklós

A POLGÁRI járás területén 1963 végén a lakosság 13%-a volt beiratkozott könyvtári olvasó. 1964 végére az olvasók száma a lakosság 20,5%-ra emelkedett. A fellendülés Görbeháza községben kezdődött, ahol a könyvtáros a társadalmi szerveket, de elsősorban az iskolásgyerekeket használta fel adminisztrációs munkára és olvasók szervezésére. A módszer elterjedt és most az így elért nagy eredmények a könyvvállomány elégtelensége, a szűk helyiségek és a kevés kölcsönzési idő miatt okoznak további gondokat. (—)

KÖNYVTÁRI GÖRBE TÜKÖR

A KÖLTŐ ÉS A KÖNYVTÁR

A költő, aki könyvtáros is volt, lírai naplójában megírta, hogy milyen tapasztalatai vannak az irodalom és a nép kapcsolataról. Könyvében sok önéletrajzi részlet között szót ejtett a költő és a könyvtár viszonyáról is. Megírta, hogy könyvtári évei sötét rabságban teltek, s boldogan ünnepli kiszabadulását a fojtó penészszagot árasztó, dohos levegőjű börtönből, „az örökös szürkeségből, tudományak titulólt élettelen életből, könyvanyakönyvezésből, mechanikus bibliográfiai impotenciából”.

Vajon mitől ilyen megkeseredett a költő? Kollégái és főnökei csakugyan olyan gonosz és elvetemült alakok voltak, amilyenek festi őket, olyanok, akikről nem lehet elég kemény szavakkal szólni? Valóban van ok arra, hogy megbántsa, lenézze, megcsúfolja és megtiporja őket, visszaadja a kölcsönt? Mert ezt teszi most, amikor már nem üldözött vad többé abban a borzalmas fegyintézetben, ahová száműzték és ahol ő volt az egyetlen igaz ember az „öntettek”, az „alázatosak”, a „gyávák”, a „gögösek”, a „humanizmus nevével visszaélő fapofák”, a „nagyképűek”, a „kétkulacsosok”, az „ostoba kiskirályok”, az „üres lelkű karriéristák”, az „összeférfhetetlen demagógok” és a „tolvajok” között.

Mivel szerzett a költő jogot arra, hogy a becsület és hűség trónusáról mondjon ítéletet elevenek és holtak felett? Valóban az a kalitkába zárt „tarka tollú énekes madár” volt tiz esztendőn át, amelynek most utólag látni és láttatni szeretné önmagát?

Akkortájt sok ostoba és merev könyvtárlátni rendelkezést hoztak a könyvtárakban. „A olvasószolgálat régi munkatársai... a rendelkezéseket megjegyzés nélkül hagyták, s olyan lapuló csöndben voltak, mintha azt éreznék, hogy éppen ezekben a napokban kerül aláírásra a »halálos ítélet«, amely szerint minden értelmiségit elbocsátanak a könyvtárból” szellemeskedik a költő. Az olvasó ilyen bevezetés után érdeklődéssel várná a folytatást, „a válságos esztendőök nehéz küzdelmei”-nek leírását, a beszámolót, miként szállt szembe ő egymaga a túlerővel, milyen megjegyzéseket tett a hibás rendelkezésekre, s milyen nagyon nem lapult. Erről azonban nem esik szó a könyvben, mert a véletlenek különös összjátéka folytán éppen a költőre hárult

az a kellemetlen feladat, hogy az olvasószolgálat imént említett régi munkatársainak kiadja ezeket a rendelkezéseket és megtartásukat szigorúan ellenőrizze. Meg is tette, bár titkon bizonyára vérzett a szíve. Ez azonban cseppet sem látszott rajta akkoriban.

Mert egészen más az, ha valaki egyszerű beosztott, az ilyennek kötelessége tiltakozni, mert mi történhet? Legfeljebb kirúgják állásából. Alacsonyról nem lehet olyan nagyot esni. A költővel azonban más volt a helyzet, ő elég magasról pottyant volna le, mert ebben az időben osztályvezetői minőségben raboskodott a könyvtárban, s mint ilyen hervadhatatlan érdemeket szerzett a könyvtárlátni rendelkezések végrehajtása terén. Egy alkalommal például felelősségre vont a egyik munkatársát, amiért távollétében Németh László „Iszony” c. regényét kiadta egy egyetemi hallgatónak. Hiába magyarázták neki, hogy az egyetemen az Iszony „tananyag”, nem használt semmit. Büntetésből megvonta munkatársától a kéréslapok szignálásának jogát, vagyis annak eldöntését, megkaphatja-e az olvasó az illető művet vagy sem.

A költő sem volt tehát különb a többinél. Ott alázatoskodott, gyávaskodott, gögösködött, fapofászkodott, nagyképűsködött, kétkulacsoskodott, kiskirálykodott, karriéristáskodott, demagógoskodott ő is egysorban azokkal, akiket utólag elítél ezért.

Persze kétségtelenül érték sérelmek könyvtárosi pályafutása során, hogynem érték volna, mikor úgy lett osztályvezető, hogy még az alapfogalmakkal sem volt tisztában. Ezért irigyelték és félték tőle, hibáit fürkésző szemmel kutatták, tévedéseit széles körben terjesztették, olykor el is túlozták. Az előzmények után mindezt cseppet sem érthetetlen. Annál érthetlenebb az, hogy a költő még most, tíz év után sem érti, mi is történt vele. Vagdalkozik, osztja a csapásokat jobbra-balra, mindenhova, csak éppen oda nem, ahova kellene. Nem az ötvenes évek személyzeti- és kultúrpolitikájában, értelmiségtelen módszereiben, de még csak nem is egyes emberekben keresi a hibát, hanem Don Quijote-mezt ölt magára, hóna alá szorítja tollát, Pegazusára pattan, s kocogva-döcögve nekikönt a könyvtárnak, a könyvtári-bibliográfiai munkának.

(P. E.)

Színes kis beszámolót közölt a Fejér megyei Hírlap Lajoskomárom község életéről. Sok mindenről volt benne szó, a községépítéstől a pocokirtásig, még a népművelésről is. Pontosabban a könyvtári munkáról és a népművelésről, mert — a helyi szakértő és úgy látszik a lap véleménye szerint — az előbbi is népművelés lehet ugyan, de mégsem az igazi. Vagy talán nem is az.

Am lássuk, hogy mit is mondott a cikk szerint a művelődési otthon igazgatója, akit az írás az egyszerűség kedvéért „a község népművelője”-ként emleget: „A televízió mellett a másik nagy tömegelvonó a könyv, már ami a rendezvényeink látogatottságát illeti.” Ezután felpanaszolja, hogy sokan választják „a kényelmesebb megoldást”, „az ismeretterjesztő előadás helyett egy jó könyvet a meleg szobában”. Még szerencse, hogy „ha az előadás felkelti, megragadja az érdeklődést, abban az esetben a tv és a könyv varázsa a háttérbe kerül”. Persze azért nem olyan nagy baj, nyugtat meg bennünket, hiszen mindhárom — a könyv, a tv és a rendezvények — egyaránt a népművelés kategóriájába tartoznak, „bár ez magasabb fórumokban még mindig vita tárgya”.

Így a lajoskomáromi népművelő és így a Fejér megyei Hírlap. Most aztán várhatjuk a „magasabb fórumok” döntését. Népművelés vagy valami más? Hasznos, vagy talán káros, mert „tömegelvonó”? Jó lenne, ha egyszer olyan hangos állásfoglalás hangzana el, amely nemcsak a lajoskomáromi, hanem az összes falusi népművelők füléhez is eljutna. U—y

A tudományos és szakkönyvtárak módszertani munkabizottsága felkéri a *könyvtárosokat (dokumentalistákat)*, hogy olyan módszereiket, eljárásaikat, amelyek más intézmények számára is hasznosak lehetnek, foglalják írásba és küldjék meg a Könyvtártudományi és Módszertani Központnak (Bp., VIII., Múzeum u. 3.).

Közlésre érdemes minden olyan bel- vagy külföldi új eljárás, elemzés, vizsgálat, tapasztalati, tanulmányi eredmény, mely legalább még egy másik könyvtárban (tájékoztatási szervezetben) — bár módosításokkal — alkalmazható, vagyis ha az eredmény általánosítható. Ide tartozik az olyan vizsgálat, elemzés is, amely negatív eredményre jutott, tehát megismétlése más helyeken csak felesleges költségeket, munkatöbbletet okozna. Ugyancsak eredmény lehet egy-egy könyvtári (dokumentációs) munkafolyamat racionalizálása, egy könyvtár (tájékoztatási intézet) szervezetében végrehajtott változás.

A közlésre alkalmas tapasztalatokról közölni kell — $\frac{1}{2}$ —3 gépelt oldal terjedelemben — az új eljárás (vizsgálat, munkaegyszerűsítés stb.) lényegét, körülményeit, eredményét (pozitív és negatív), a részletesebb adatok beszerzési forrását (személy, munkahely, publikálásra került-e és hol).

Közölhető már publikált eljárás is. A terjesztésre alkalmas tapasztalatokat — köztük a legjobb öt közlést kiemelten — a munkabizottság díjazza. Az elbírálás különös figyelemmel lesz a *gazdaságosságot és hatékonyságot* előmozdító eljárásokra.

A beérkezett és megfelelőnek talált tapasztalatok elterjesztéséről a munkabizottság gondoskodik.

P á l y á z a t

Az Országos Széchényi Könyvtár pályázatot hirdet egy főkönyvtárosi állásra. Munkakör: a központi katalógusok osztályán szerkesztői feladatok ellátása. A pályázó lehetőleg könyvtárszakos egyetemi végzettséggel és orosz nyelvből felsőfokú, valamelyik nyugati nyelvből pedig középfokú nyelvismerettel rendelkezék. Jelentkezési határidő a közzétételtől számított két hét.

„A mai élet tükre” címmel 12 helyen tartottak előadást és megemlékezést a felszabadulás utáni irodalomról a Szabó Ervin könyvtárak mellett működő „fiatal olvasók klubjai”-ban. A felszabadulás eseményeiről, hazánk felszabadulás előtti és utáni viszonyairól, a nacionalizmus és internacionalizmus kérdéseiről tartottak előadásokat illetve rendeztek vitákat, három könyvtárban pedig jubileumi olvasóértekezleten alkalmat találtak kulturális fejlődésünk bemutatására is. A Szabó Ervin Könyvtár olvasóiból és könyvtárosaiából szervezett „Antológia” együttes „20 év tükre” címmel adott irodalmi műsort a kerületi könyvtárak megemlékezéseinek (mz)

Néhányan a vizsgázók közül (Varga István felv.)

Szaktanfolyami vizsga Győrött

Március végén került sor Győrött, a Kisfaludy Károly Könyvtárban az 1962-ben indult két és féléves könyvtárosképző szaktanfolyam első végzős hallgatóinak képesítő vizsgájára.

A szaktanfolyam 1962-ben 22 hallgatóval indult, a záróvizsgán tizenhárman vettek részt. A hallgatók 40%-a a Győri Megyei Könyvtár különböző csoportjaiban dolgozik, a többiek a soproni, a sárvári, a devecseri járási könyvtárból, valamint a mosonmagyaróvári és tatai szakszervezeti könyvtárakból kerültek ki, sőt két, nem könyvtárban dolgozó hallgatója is volt a tanfolyamnak.

A vizsga három fő tantárgya közül filozófiából született a legjobb eredmény 4,46-os átlaggal. Kevésbé kedvező vizsgakép alakult könyvismeretből: mivel a magasabb szintű könyvtári tájékoztató munkában kevesen vesznek részt, gyakorlati tapasztalatokra sem támaszkod-

hattak a vizsgán. Könyvismeretből a csoport átlageredménye közepes (3,0). Ugyancsak a gyakorlati tapasztalatok ki nem elégitő felhasználására mutat, hogy könyvtárbanból a képesítővizsgán csupán 3,69-es átlagot értek el a hallgatók.

A záródolgozatok átlaga 4-es volt, közülük ki kell emelni Kreis E. soproni könyvtáros „Soproni könyvtári ellátottságának felmérése” c. munkáját, melyet időszerűségénél fogva a vizsgabizottság pályázatra beadandónak tartott érdemesnek.

Végeredményben a szaktanfolyam résztvevői közül 1 hallgató kapott kitűnő, 7 hallgató jó, 3 pedig elégséges minősítést. Nem felelt meg egy hallgató.

A vizsga záróakkordjaként Kovács Zoltán tanulmányi vezető minden hallgatónak könyvjutalmat nyújtott át, a tankönyvtár ajándékát.

Dr. Haraszti Erika Ágnes

Kérdés - felelet

A NYÍREGYHÁZI MEGYEI KÖNYVTÁR SZB TITKÁRA KÉRDEZI:

Intézményünknel 1964-ig kiadták a 6 nap pótszabadságot, ebben az évben azonban a Munkaügyi Közlöny 1962. évi 8—9. sz. melléklet 46. pontjára hivatkozva megszüntették. Választ kérünk arra, hogy igazgatónk megadhatja-e a 6 nap könyvtárosi pótszabadságot?

JOGI SZAKÉRTŐNK, DR. TAKÁCS JÓZSEF VÁLASZOLJA:

Nem dől meg az a régi alapelv, hogy a szerzett jogokat csak jogszabályi rendelkezéssel lehet elvonni. A 6 nap pótszabadság tehát nem vonható meg 1965-ben, ha azt 1964-ig kiadták, különösen nem egy 1962-ben megjelent magyarázatra való hivatkozással.

A SOMOGY megyei Büssü községben szép, új művelődési otthon épült. Itt kapott 2 méter széles helyiséget a községi könyvtár is. A község vezetői büszkék lehetnének az új kulturális létesítményre, a könyvtári kuckó miatt azonban csak szegyenkezésre van okuk. (—)

A KAPOSVÁRI megyei könyvtárból a múlt évben 47 községi könyvtár kért a könyvtárközi kölcsönzés keretében könyvet. 23 könyvtár színművek kedvéért vette igénybe a könyvtárközi kölcsönzést, a többiek főleg társadalomtudományi, természettudományi és mezőgazdasági műveket kölcsönöztek. (—)

A TATABÁNYAI megyei könyvtár előadásorozatát rendezett diákolvasói számára a felszabadulásról és a város fejlődéséről. A hetenként tartott előadások alkalmával veteránok számoltak be élményeikről, és a felszabadulás eseményeit felelevenítő filmek vetítésére is sor került. (—)

A VÉCSI és a halmajugrai községi könyvtár még ebben az évben új helyiségbe költözik. Ezzel a gyöngyösi járásban befejeződik a községi könyvtárak önálló helyiségbe telepítése, és mindenütt áttérhetnek a szabadpolcos kölcsönzésre. (—)

ÁPRILIS 4-ÉN megnyílt az újjáalakított Belvárosi Kávéház. Emeleti helyiségében folyóiratolvasót létesített a Szabó Ervin Könyvtár. Itt több mint száz bel- és külföldi újságot, képeslapot olvashatnak a vendégek. Ugyancsak a felszabadulási évforduló méltó megünneplését szolgálja az a kiállítás is, amelyet „A mi hazánk” címmel nyitottak meg a Szabó Ervin Könyvtár központi épületében. (Sz.)

Hírek

NÓGRÁD megyében a falusi gyermekek könyvellátásának megjavítása érdekében 42 községben összevonták a községi és az iskolai könyvtárakat. Az ifjúsági művek gyarapítására soron kívül ötvenezer forintot fordítottak. A gyorsabb segítség érdekében a fiatalok között rendezett gyűjtéssel is közel 6000 kötet ifjúsági művet szedtek össze a 42 könyvtár számára. (—)

A KOMÁROM megyei könyvtárak felszabadulási emlékversenyének első díját a leányvári községi könyvtár nyerte meg. Vezetőjét kéthetes külföldi úttal jutalmazták. Jutalmat kapott még a szomódi, a dömösi, a szendi és a dadi könyvtár vezetője is. (—)

A HEVES megyei Domoszló községben a könyvbarát mozgalom javaslatára a községi tanács 60 m² alapterületű új helyiséget ad a könyvtár számára. Domoszlón az elmúlt évben 12 000 Ft-ot fordítottak a községfejlesztési alapból könyvbeszerzésre. (—)

SZABOLCS-Szatmár megyében 3 200 000 forintot költöttek a tanácsi közművelődési könyvtárak állományának gyarapítására. A könyvtárak állománya 1960-ban, az ötéves terv megkezdése előtt 297 000 kötet volt, ma viszont több mint 656 000 kötet. A kölcsönzött kötetek száma az 1960. évi 912 000 kötetről, 1 765 000-re emelkedett. A megye lakosságának 15,4%-a könyvtári olvasó. (—)

A SIKLÓSI járásban gyermek és ifjúsági délutánokat szerveztek, irodalmi vetélkedőket rendeztek, könyvismertetésekét könyvkiállításokat tartottak a felszabadulási verseny keretében. Elkészítették a falvak olvasóterképét is. (—)

A KÖRZETI KÖNYVTÁRAK berendezésére 250 000 forintot juttatott az elmúlt évben Baranya megye tanácsa. Ebből az összegből korszerűen berendeztek 8 könyvtárat: többek között Szászvár, Sellye és Egerág körzeti központokat, Bár és Szederkény szabadpolcos könyvtárat pedig felszabadulásunk 20. évfordulóján adták át ünnepélyesen a község lakóinak. (J. D. P.)

(Gottl Egon felv.)

TÁJÉKOZTATÓ

Írók a Tiszánál

A felszabadulás 20. évfordulójára beregi ünnepi hetet rendezett a vásárosnaményi járás. Az országnak ez a távoli sarka, a felső Tisza vidéke, eddig is többször hívott írókat, hogy olvasóikkal találkozzanak, s az ott jártak mindig elismeréssel szóltak a vendégszeretet és irodalmi érdeklődés kellemes tapasztalatairól, most azonban napokon keresztül írók jártak a községeket, s ahová író nem jutott, ott is irodalmi estékkel tették emlékezetessé az évforduló hetét. Tíz író volt hivatalos, nyolc érkezett meg: *Czine Mihály, Dezséry László, Féja Géza, Fekete Gyula, Szabó Pál, Urbán Ernő, Váci Mihály és Veres Péter* találkozott olvasóival, hozzávetőleges becslés szerint összesen mintegy 8—10 ezer emberrel. Mindenütt gondos előkészítés, telt ház várta őket, sokhelyütt őszintén feltárt problémák, elgondolkoztató kérdések is; nyomukban felkeltett érdeklődés maradt, dedikált könyvek, emelkedő könyvtári forgalom. A meghívandó írók névsorát a rendező bizottság a községek kívánságainak figyelembe vételével állapította meg: így minden községbe az az író ment, akit ott már ismertek, akinek számára legalább néhány embernek volt mondanivalója, akitől kérdéseikre választ vártak.

Az író-olvasó találkozók után rendszerint alkalom adódott szűkebbkörű, meghitt beszélgetésre: az írók egybehangzó véleménye szerint ez a találkozók számukra legérdekesebb és leghasznosabb része.

*

„Nagyságos nép lakja e földet” — mondotta Czine Mihály a tarpai irodalmi est megnyitójában. Három nyelv, kultúra, népi szokás és történelmi hagyomány érintkezési övezetében élnek a tarpaiak, Esze Tamás talpasainak ivadéka. Irodalmi estjükre *Czine Mihályt, Váci Mihályt és Féja Gézát* hívták meg, színjászó szakkörük jól felkészült erre az alkalomra: tagjai színvonalas előadásban Váci tíz versét szavalták el. A találkozót megelőzően a fiatalok gyűltek

Veres Péter Vásárosnaményban

össze, hogy gondjaikban az írók tanácsát kérik.

A tarpai fiatalok jórésze középiskolát végzett, vagy végez, s nehezen barátkoznak meg a gondolattal, hogy érettségi bizonyítvány birtokában a faluban maradjanak és mezőgazdasági munkát végezzenek. Jól ismert, országos probléma ez. Az életet jól ismerő, s gondolkodva értékelő íróknak ilyen közvetlen tanácsadásra is módjuk nyílt. Nagyobb hatású, ha írók mondják, hogy tanulni magáért a tudásért is érdemes, hogy nagyobb tudással a legegyszerűbb munka is termelékenyebb, s hogy fontosabb helyen áll a társadalmi értékrendben az élelmiszert termelő tsz tag, mint az adminisztrátor, a „tintanapszámos”, vagy más kiegészítő munkát végző íróasztal-tulajdonos. Az ilyen beszélgetés legalább olyan fontos, mint az irodalom népszerűsítése, végső soron nem is választható el attól, mint ahogy az irodalmat sem lehet elszakítani az étlettől.

Az élet és az irodalom kérdései leginkább *Veres Péter* előadásában kapcsolódtak össze. Akár fiatalokhoz szólt — mint *Vásárosnaményben*, ahol *Szabó Pállal* együtt a gimnázium IV. osztályos diákjaival találkozott — akár felnőttekhez, mint *Tiszaszalkán*, mindenütt a napi élet helyi problémáiból indult ki. Rábeszélés helyett a maga gyermekeinek és unokáinak példáját hozta fel: nem látván bennük különös tehetséget, rábírta őket a faluban maradásra, s nem bánták meg. Nemcsak örömet lelnek munkájukban, de anyagilag is jobban jártak, jól gazdálkodó szövetkezetükben sokkal többet keresnek, mintha városba vándoroltak volna.

Irodalomról kezdetben alig esik szó, ám *Veres Péter* nem marad a kérdések adta szűk praktikizmusról. A legbanálisabbnak látszó kérdésnél is („az igazat írta-e, vagy amit elképzelt?” stb.) ismeretterjesztést szolgáló, *olvasásvágyat ébresztő* válaszokat ad. A valóság irodalmi tükröződésének problémáját — (amit *Arany* így fejez ki: „...nem a való hát, annak égi mása”) — egy *Petőfi* vers elemzésével mutatja meg; a házasság mai gondjairól szólva, irodalmi és történelmi példákkal beszél a magyar nép család-erkölcsi hagyományairól; szinte észrevétlenül fonódnak gondolatai új témák köré, a korszerű és az örökérvényű mondanivalót *Shakespeare* drámáival illusztrálja. Hallgatói ezután nagyobb elmélyedéssel és mélyebb értéssel olvasnak, mint eddig. A *tiszaszalkai* könyvtáros jól méri fel a helyzetet, mikor kifelé menet töprengve kérdezi: hogyan szervezhetném be minden könyvét?!

*

Fekete Gyulát sokszor és sok helyre hívják író-olvasó találkozóra. Közvetlensége, pedagógiai érzéke, módszere mindenütt közel hozza az olvasókhoz. Ezúttal *Gulács*, *Aranyosapáti* és a *vásárosnaményi* első gimnazisták vendége volt. A falvakban, ahol a közönség életkor, felkészültség, foglalkozás szempontjából sokféle, úgy szólt hallgatóihoz, hogy mindenki, minden olvasó réteg kapjon valami külön neki szólót, de akkor se lankadjon a figyelme, ha a többihez fordul. Hallottunk gyermekverseket, elbeszélést asszonyokról, öregekről, s mindent úgy, hogy valamilyen kérdés-felvetés, problémakör kapcsán, mintegy válaszként hangzott el az író műve. Ez a módszer, a minden csoportot külön és mégis együtt foglalkoztatás didaktikája nemcsak a figyelmet tartja ébren, de megszólalásra indítja a hallgatóságot is, és elevenné teszi a találkozót. *Gulács*on az aktív és lelkes könyvtáros mun-

Szabó Pál az ifjúsághoz szól

kája nyomán a könyveket már régen szeretik és írók hallgatására minden alkalommal tömegesen sereglenek. Ezt a falut *Fekete Gyula* is szívébe zárta, mondván, hogy a *Vas megyei Őrségen* kívül ilyen otthonos, meleg és őszinte hangulatot sehol sem talált. Az egyik asszony itt mondotta: „A könyvekkel is úgy voltunk, mint a termelőszövetkezettel: először vonakodtunk, húzódoztunk, aztán rájöttünk, hogy a közös termelés hasznunkra válik, az olvasás meg gyönyörűségünkre.”

*

Az ünnepi hét befejeztével a sikeres rendezvények titkáról beszélgetünk a szervezőkkel. *Hegedűs Sándor* járási párttitkárral, *Spisák András* járási tanácselnökkel, *Gyarmathy Zsigmond* tanácselnök helyettesével és *Antal Miklóssal*, a járási könyvtár igazgatójával.

— *Tulajdonképpen szervezni is alig kellett, igény volt, várakozás* — mondják.

Ám ez csak utólag tűnik így: valójában szervező munkára, mégpedig körültekintő, gondos munkára volt szükség, s ezt a spontán érdeklődés nem teszi feleslegessé.

Az évforduló irodalmi megünneplését a pártbizottság és a járási tanács vezetői határozták el. Az előkészítési munkákban a könyvbarát-bizottság tagjai, könyvtárosok, művelődési otthon vezetők és pedagógusok vettek részt. A pártfunkcionáriusok és a községi tanács munkatársai mindenben segítségükre voltak.

A költségeket a járási könyvtár és a földművesszövetkezetek járási központja közösen fedezte. A vendégek fogadásánál, kísérésénél a pártvezetők és a járási tanács vezetői állandóan jelen voltak, fáradságot nem kímélve, éjt nappallá téve, lelkesen közreműködtek; ez a szervezés-mód biztosította az események sima menetét, s azt a jó hangulatot, mely minden íróban a legjobb benyomást hagyta. A művelődési dolgozók *nem maradtak magukra*; ilyen nagyarányú apparátus segítségével csakis jól sikerülhetett az ünnepi rendezvények sora.

— *Úgy gondoltuk — mondják egybehangzóan a járás vezetői —, hogy az évfordulót legméltóbban, legemlékezetesebben és hasznosabban ilymódon ünnepelhetjük meg; az írók sok problémára választ adtak, érdeklődést, olvasásvágyat keltettek, személyükben, írott és mondott szavaikban bízik a nép; ők a legalkalmasabbak arra, hogy munka és művelődés lendületéhez indítást adjanak. Másrészt: mindenüvé olyan író ment, akit vártak, nem kellett toborozni a részvevőket, s olyanok, kik nemcsak előadni, de az adott közönség nyelvén beszélni is tudnak. Tudtuk, hogy ilyen esetben a találkozó az író számára is hasznos, mindkét fél tanul, nyer belőle. Az író szempontjából pedig ésszerűbb az ilyen sorozatos találkozó: nem egy helységbe utazik le egy napra, hanem hosszabb időre egy adott vidékre; időt is nyer*

vele, s a tájegység népének megismerése, problémáinak áttekintése is könnyebb.

Hadd mondjunk el azonban néhány kritikuss megjegyzést is apróságokról, de ezek hasonló esetekben másutt is megszívlelendők.

Ha a község — szeretetének jeleképpen — műsorral várja az írókat, a szereplők csak addig nyújtózzanak, ameddig a takaró ér. Mármint a tudás és a képesség takarója. Egyik helységben például gyermekzenekar fogadta a vendégeket. Nehéz darabokat játszottak, felismerhetetlenül. Néhány egyszerű dalművezetésű népdalt szépen elő tudtak volna adni. Másutt kétségbeesett kisfiú szavalt sügő segítségével nehéz verset, amiből szemmel láthatóan egy szót sem értett. Előadásmódja folytán a közönség sem. Ezzel szemben az asszonyok népművészeti hímezés-kiállításai megejtően szépek voltak — az ő művészi munkájukhoz hasonlóan, a műsorokon fellépő fiataloknak is azt kellene adniuk, amit tudnak.

Jó volna, ha fűtési berendezéssel látnák el végre a művelődési otthonokat: fogvacogva nehéz órákig helyben ülni; jó volna, ha elvétele sem akadna részeg ember, aki lármával vonul át a termen; jó volna, ha a kezdési időpontokat legalább megközelítőleg betartanák, több idő maradna az utólagos beszélgetésre; jó volna, ha karonülő gyermekeiket a

A tizzaszalkai asszonyok kiállítása

szülők lefektetnék, ágyban a helyük, nem irodalmi esten.

És végül: tapasztalataink szerint diákok és írók találkozáját helyesebb a könyvtárban rendezni, mint az iskolában. Az iskolai környezet feszélyezi a gyerekeket, nem mernek megszólalni, míg a könyvtárban nyitlak és nyugodtak, tud-

ják, hogy bármit mondanak, nem ronthat az osztályzaton...

Mindent egybevéve elismerést érdemel a vásárosnaményi járás ünnepi hete. Az eltávozó írók hangulatát a népdal soraival lehet kifejezni: „ki a Tisza vizét issza, vágyik annak szíve vissza.”

B o z ó k y É v a

A szellemi turisztika bibliográfiái

A múlt nyáron Jugoszláviában tettem nagyobb körutat. Úti előkészületül a Szombogi Könyvtár anyaga alapján összekerestem a Boszniairól, Montenegróról és Dalmációról szóló irodalmat. Mondhatom, nem kis munka volt. De találtam olyan magyar nyelvű útikalauzt, amely a dalmát part nagyhírű városainak magyar történelmi vonatkozásait is rendre fölemlíti. A ritka kis füzet, mint mondták nekem, más „világutazók” kezébe nem került, irigyeltek is érte. Fölkutattam *Herczeg Ferenc*, *Solymossy Sándor*, *Nagy Olivér*, *Strausz Adolf* és mások 50—80 évvel ezelőtti útirajzeit. Am legizgalmasabb útikalauzaim szépirodalmi művek voltak: *Tömörkény* István katonaeveiről írott novellái és Ivo *Andrić*nak, a Nobel-díjas boszniai horvát írónak regényei. Elzarándokoltam Travnikba és Visegrádra, Bosznia nagy írójának szülőhelyére és írásai legtöbbszörre színhelyére, aztán Plevljebe és Prijepoljéba, ahol a szegedi negyvenhatosok anatóliai törökökkel álltak szemközt őrsegen egykoron, Tömörkény katonáskodása idején...

Az idegenforgalom mérhetetlen föllendülésének idejét éljük. Honfitársaink száz-ezrei rajzanak szét egész éven át, de főként a nyáron a szomszédos országokba, sőt még messzebbre is. Ezekről az országokról nincs megfelelő útikalauz. Ha netán magyar nyelvű van, vagy lesz is, ez aligha tartalmazza azt, amit pedig a hazai utas — érthetően — keres, és látni szeretne: történelmünk és irodalmunk emlékhelyeit. Pozsonyban, Léván, Szokolcán, Váradon *Juhász Gyula* nyomait, Podolinban *Krúdyét*, s így tovább... Még Lengyelországban, Olaszországban is annyi hely van, mely történelmünkről regél. Nem sovinizmus, ha érdekel bennünket minden magyar történelmi, irodalmi vonatkozás. *Riedl Frigyes* egykoron kis könyvecskét írt *Magyarok Rómában* címmel; ki tud róla? *Megyer József* nápolyi útikalauza szintén a magyar történelemmel összefüggő látnivalókra irányítja figyelmét az utasnak, ha hallaná a könyvecske hírért. Magam is csak itthon tudtam meg, hogy a régi Montenegró fővárosáról, „a sasok fészkeről”, Cetinjéről — *Kosztolányinak* van szép útirajza. Milyen kár, hogy nem olvashattam ottjártam előtt. Milyen nagy szemmel néztem volna szét!

Még nem késő. Erre a célra legmegfelelőbb műfaj, a *bibliográfiai rölap* (nem szabatosan ún. rölap-bibliográfia). Elsősorban a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kipróbált bibliográfusi gárdájától, könyvtárunk gazdag anyagától reméljük, hogy még az *idei főszezonra* elkészülnek országunkint ilyen bibliográfiai rölapok. Az *IBUSZ bizonyára segítene izléses nyomdai előállításában, és természetesen terjesztésében*. Ki nem áldozna egy forintot e hasznos irodalmi tájékoztatóért, mely megadná az országnak, ahova készül, főbb adatait, közölné a legjobb nyelvkönyvek, útitisztorák, politikai, földrajzi, néprajzi, történelmi és irodalmi művek jegyzékét, olyan elemzéssel, analízissal és annotálással, hogy a helynevek — mutató segítségével — könnyen megtalálhatók legyenek.

Azám! Hazám! Most jut eszembe: *ilyen bibliográfia a mi országunkról is elkélne*. Karácsonykor a Mátrában voltam, s most látom Kozocsa 58-as bibliográfiájából, hogy az egri *Népújságban* egy cikk 1958. július 31-én *Vörösmartynak* a Mátrában, Gyöngyöstől Parádáig megtett útjáról szól. Szívesen elolvasnám ezt a cikket (vagy egy bibliográfiából megtudnám, hogy hozzáférhetőbb helyen, Vörösmarty prózai írásában, a róla szóló életrajzi irodalom melyik helyén találok a cikkben földolgozott adatokat), s *újából végigjárnam ezt az utat*, élvezve az évszázadnál is régiebb, meg a mai szemléletl összevetéséből adódó érdekességeket. *Szabó Zoltán*, *Antalfy Gyula* és mások könyveiből össze lehetne szedni a „szerelmes földrajz” hazai bibliográfiáját is. Ha útikönyveinkben itt-ott történik is utalás írók, költők idézésére, műveikre, ez sajnos *véletlenszerű, esetleges*.

Az első, gyors kísérletek bizonyára még hiányosak lesznek. Majd a használat és a szakkritika tökéletesíti őket. Csak kezdjünk hozzá!

P é t e r L á s z l ó

FEKETE GYULA: AZ ORVOS HALÁLA

Féltél-e édes fiam? — kérdezte a legenda szerint Napoleon valamelyik tábornoka egy fiatal hadnagytól győztes ütközet után. Nem én, tábornok úr! — felelte a megszólított. Mire a hadastyán megbocsátó mosollyal: — Szerencséd, mert ha úgy féltél volna, mint én, megfutottál volna. A közismert példázatnak alig rejtett humanitárius értelme van: rendkívüli helyzetekben pótolhatatlan a gondolkodás nélküli vakmerőség, de az emberszabású hősök mégis azok, akik előbb önmaguk felett aratnak győzelmet, hogy azután az ellenségen diadalmaskodhassanak.

A példa távoli, de ki tagadná, hogy van valamiféle rokonvonás a fentemlített tábornok s Fekete Gyula címszereplőjének emberi magatartása között, jóllehet ez utóbbi éppen nem prominens hős, nem diadalmas hadvezér — egyszerű, öreg falusi orvos. Ráadásul „Életének abban a szakaszában ismerkedünk meg vele — írja fül-szövegében a szerző — amikor a nehéz drámákon túljutott már, s aligha lepi meg sorsa látványos konfliktusokkal.”

A kisregény vasárnaptól a következő szombatig egyetlen hetet fog át. Ez idő alatt lényegében annyi történik, hogy hősünk — hatvannyolc évére és rohamosan romló egészségi állapotára való tekintettel — nyugdíjazását kéri. Felettesei ígéretet tesznek erre, hiszen máris megérkezett a fővárosból egy frissenképzett, fiatal orvos, Weisz Dezső felkészül tehát a gondtalan öregségre. Van mit kipihennie: a sok évtizedes, az éjszakák nyugalalmát is többnyire felborító körorvosi szolgálat fáradalmait, a koncentrációs táborkon eltöltött szörnyű időket. Élete utolsó periódusában szeretne kicsit önmagának élni: derűs szemlélődésre gondol, pihenésre, s néhány olyan könyvre, mely régóta a polcain hever, de amelyeket eddig nem volt ideje elolvasni.

A nemrégiben érkezett utód azonban láthatóan nem érez elhivatottságot a falun való „beporosodáshoz”. Összeköttetései révén külföldi ösztöndíjat szerez, s csapat-papot feledve otthagyja a körzetet.

A regény egyensúlyát ezen a ponton fenyegetné veszély, ha az író engedne az olcsóbb eszközök csábításának. A téma ugyanis szinte kínálja azt a patetikus fordulót, hogy az öreg orvos elhessentse magától az idillikus nyugalom dédelgetett ábrándképeit, s egyetlen gesztussal vállalja újra korábbi kötelezettségeit. Az író ízlését, mértéktartását, valóságismeretét és tehetségét dicséri, hogy el tudja kerülni a hamis pátoszt, a direkt eszközökkel történő hásszavatást.

Weisz Dezső ugyanis nem akar felmagasztaltatni, s nincs kedve a mártíriumhoz sem. Úgy véli, a nyugalmat megérdemelte, s mi több — nélkülözhetetlen szüksége is van rá. Am orvos nincs a faluban, betegek viszont vannak. Tudna-e nyugodtan meditálni kertjében úgy, hogy közben szüntelenül arra kellene gondolnia: a pihenést, a gondtalanságot mások egészsége, sőt élete árán szerezte meg magának? Értzi, nehezebb volna ez a teher, mint erőt venni teste gyöngeségén. Vállalja hát a felváltás reményében a szolgálatot, s történetünk végén kötelessége teljesítése közben éri a halál — miután világra segített egy újszülöttet.

Mint említettük, a könyv elkerüli a patétizmus buktatóit, s a vele rokon szentimentalizmust is. Ha befejezése mégis megrendülést sugall, ezt az érzést már egy művésziileg hitelesített igazság idézi fel bennünk. Mi ez a regény által sugallt igazságtartalom? Induljunk ki abból, amit az író mond: „Nem vitatkozni akarok... ilyen-olyan filozófiával, életérzéssel; meggyőződésem, hogy új antitézisek helyett ideje volna

most már újra felfedeznünk az *embert*, a lehető szintézist, sőt — biztatnom kell magam, hogy leírjam a szót —: az eszményt". Közismert, hogy századunk polgári irodalmának alapvető etikai tartása a tagadás: a még meglevő, de önmagukat már túlélt hitek, erkölcsök, szokások, magatartásformák, társadalmi alakzatok negációja. E negáció sokszor abszolutizálódik is: nem az *adott* társadalmi által lealjasított emberről, hanem az emberről beszélnek, az egész emberiséget tagadják meg vívmányai-val és eredményeivel együtt. S ha itt-ott elismerik is, hogy az ember győzhet a természet erői felett, úgy vélik — feltétlen alulmarad viszont a belsejében rejtőző vadállattal s az önmaga keltette társadalmi-technikai erővel folytatott küzdelemben.

E mindent elsötétítő pesszimizmus felé — részint divatból, részint a személyi kultusz időszakának dogmatikus hibái következtében — hajlottak a mi íróink is. Annál jogosabb hát az igény, hogy — a visszasságok kiküszöbölésével — a formálódó új társadalom művészei az „új antitézisek” keresése mellett felmutassák: igenis léteznek *alapvető emberi értékek*, melyek a történelem folyamán nemcsak megőrződtek, de gyarapodtak is.

Fekete Gyula hőseinek ilyen alapvető emberi értéke — *a helytállás*. A szerző óvakodik attól, hogy Weisz Dezsőt — akár erkölcsi, akár intellektuális értelemben — átlagon felülire méretezze. Amit tesz, nem kiváltságos jellemek sajátja tehát, nem elérhetetlen tökéletesség, hanem mindenki számára megvalósítható ideál. Honnan meríti mégis a szükséges erkölcsi erőt? Onnan, hogy az élet értelmét a másokért való szolgálatban látja. Küzdeni „erőnk szerint a legnemesbékért”? Lényegileg erről van szó, de többről is: egy alapjaiban rendíthetetlen erkölcsi igazságnak sajátosan huszadik századi, logikai úton történő újrafogalmazásáról, korszerű tartalmakkal telített, töprengve felismert változatról. „Aki önző” — tűnődik az öreg orvos —, „az magamagának él, ám ez in concreto s in substantia a teljes képtelenség, a legtisztább antagonizmus, minthogy aki magának él, az a halálnak él. Él, csak él a mai napnak, s azon veszi észre magát, hogy elfogytak a mai napok. Perspektíváját veszti az ilyen különbejáratú, jól szeparált magánélet... azaz dehogyan veszti. Bespalettázott minden ablakot... önmagába záródó kör, marad egyetlen perspektíva: az egyén megsemmisül. *Magánélet — magánhalál*, a kör bezárul; azzal a céllal, hogy az ember meghaljon, csakugyan nem érdemes élni... Úgy van, az oksági láncolat tökéletesen világos.”

A regény — mint az elmondottakból bizonyára kitetszett — nemcsak alapvető emberi értékek művészi úton való rehabilitálására, hanem az emberi lét értelmét kutató, ugyancsak: alapvető kérdések filozófiai szinten történő újra megválaszolására is vállalkozott. Nem kétséges ugyanis, hogy a hős meditációi egyúttal a regény legfőbb *eszméi-gondolati tartalmát is sugározzák*. Az olvasó azonban joggal kérdezheti: nem túl ösztövére és igénytelen-e ez a történet ilyen gondolati összegezéshez, elég erősek és számosak-e az elbeszélés tartóoszlopai ahhoz, hogy a filozófiai általánosításra való törekvés súlya fel ne billentse a művészi szerkezetet?

Úgy véljük, nincs ok erre a félelemre. Az *orvos halála* egyszerűsége ugyanis csak látszat-igénytelenség. Emlékeztetni szeretnénk itt a huszadik századi világ-irodalom olyan csúcscsaira, mint *Solohov Emberi sors* című nagynovellája, mely egyetlen elbeszélés keretében jut el filozófiai összegzésig. Ebben az összefüggésben azonban — az emberi sors történelmi konkrétságát is nélkülözve — még frappánsabb példa talán *Hemingway Az öreg halász és a tenger* című kisregénye, mely egy szimbolikussá meztelenített történeten keresztül mond el rendkívül sokat az emberről.

A fenti példák mutatják, hogy korunk sok alkotója elért a realizmus hagyományos — széles társadalmi tablót festő, a jelenségek valamennyi oldalát részletesen kimunkáló — ábrázolási módszereitől. A valódi teljességre való törekvés helyett csak utalásszerűen igyekeznek felkelteni a totalitás illúzióját. Nem mond le tehát az egész érzékeltetéséről, de a korábbi gyakorlat helyett az *olvasó asszociatív kapcsolataira épít*, melyek az író felvázolta jelzésrendszer köré — ha ez a jelzésrendszer hiteles — újraépítik a realitás elemeit.

Erre tett sikeres kísérletet Fekete Gyula. Hőse körül, mint valamiféle mikrokozmoszban, felvillannak más, társadalmunkban még élő és ható, noha egyre anakronisztikusabbá váló *magatartásformák* is: az önzés, a nemtörődömség a fásultság, a tartalmatlan divatmagjmolás — valamennyi egy-egy jól megjelenített figura alakjába építve. De ott a fiatal tanítónő is, aki a maga lelkes kis lényével a sorból kihulló öregeket pótolni képes ifjúságot, a jövőt jelképezi. Az elvont morális tétel tehát konkrét és hiteles társadalmi jelenségeken keresztül ölt testet. A könyv ily módon *meggyőzően* tud sugározni egy olyan igazságot, mely nélkül egyetlen emberi közösség sem maradhatott fenn sokáig a történelem folyamán, de amely itt és most, a szocializmust építő társadalomban nyerte el *igazi fényét*.

Szappanos Balázs

Rómer Flóris

Százötven esztendeje született Rómer Flóris archeológus, a magyar művészettörténet egyik kiváló úttörője. A bölcsészet doktoraként kezdte meg tanári pályáját a győri bencés gimnáziumban, s 1845-ben már a pozsonyi akadémián tanított. 1848-ban beállt a felkelő honvédseregbe. A paptanár egész a kapitányságig vitte a honvédségben s a szabadságharc után nyolc évi várfogságra ítélték.

Szabadulása után néhány esztendeig nevelősködött, majd több helyen tanított. Tudományos munkásságára hamarosan felfigyelt az ország. Érdeklődése előbb a természettudományok felé fordult; 1860-ban jelent meg kitűnő munkája: *A Bakony*.

Legtöbbet művészettörténetünk köszönhet Rómer Flóris kutatásainak. Elsősorban a középkor anyagi kultúráját s falusi építészetünk emlékeit igyekezett feltárni. Már 1861-ben elindította Ráth Károllyal a Győri Történeti és Régészeti Füzeteket s öt esztendővel később a Műrégészeti Kalauz első kötetét. A kiegyezés után egyetemi katedrát kapott, s a Nemzeti Múzeum régiségtárának igazgatója lett.

1868—72 között az Akadémiai Archeológiai Értesítőt szerkeszti, és sorra jelennek meg kitűnő cikkei, műtörténeti tanulmányai és önálló kötetei. Főművének a „Régi fal-képek Magyarországon” című munkáját (1874) tartják.

Rómer Flóris tudományos munkái a magyar művészettörténet alapjait vetették meg s adataik gazdaságával és pontosságával máig is hasznos forrásai a tudományos kutatásnak.

Lipták Gábor

Solohov hatvan éves

1905. május 24-én született Veszenszkájában, az akkori kozák Doni Seregkörzet egyik sztanycájában (mezővárosában), amely ma járási központnak megfelelő helysége a Rosztovi Területnek. A közigazgatási elnevezés változása a kozákság történelmének legnagyobb változását jelzi, amelynek során a sajátos törzsi közösségben élt katonanép beleilleszkedett a szovjet nép közösségébe. Ennek a változásnak leg-hívebb tükre az irodalomban Solohov életműve.

Néhány, tehetségre valló, de feltűnést nem keltett novella után, húszéves korában fogott a *Csendes Don* megírásához, s az eredetileg rövidre tervezett regény 1940-ig hatalmas művé nőtt; túlnőtt azon, hogy Grigorij Meljehov kozák élettörténete legyen — a nagy emberi döntés drámája lett, a döntése egy elmara-dott életforma és a keserves küzdelmekben születő új világ között. Ugyancsak kozák környezetből emelkedik általános érvényre — anélkül, hogy sajátos

kozák ízéből veszítene — Gremjacsij-Log parasztjainak útja az egyéni földtulajdontól a társasgazdálkodásig a nálunk *Új barázdát szánt az eke* címen ismert regényében, melynek második része már az eredeti cím hívebb fordításával *Feltört ugar* címmel jelent meg magyarul.

E két regény voltaképpen arról szól, hogyan vált az orosz-kozák nép szovjet néppé, hogyan született meg az a belső egység, amelyen a Honvédő Háborúban megtört a támadó ereje. Solohovnak erről is volt mondanivalója, illetve még most is van, hiszen *A hazáért harcoltak* c. regényt maga sem tekinti befejezettnek. Nem tudni, a folytatás mikor készül el. Solohov lassan dolgozik, újra- és újraírja az elkészült fejezeteket, állandóan ellenőrizve önmagát, írása igazságát; megteheti, mert könyveinek hősei körülötte élnek, testi valójukban vagy környezetük emlékeiben, szoros

kapcsolatban az íróval, aki életéből alig néhány évet töltött szülőföldjétől távol. Irodalmi díjakkal kitüntetve, világhírré jutva, a Legfelsőbb Tanács és a Tudományos Akadémia tagjaként is, megmaradt vesenszékjái kozáknak. L. O.

MAGYARORSZÁGON MEGJELENT MŰVEI

Csendes Don. Regény. Ford. Makai Imre. Magyar Helikon. 1965.

Új barázdát szánt az eke. Regény. Ford. Makai Imre, Gallyas Ferenc. Ill. Csergezán Pál. Új Magyar. 1956.

Feltört ugar. Regény. Ford. Makai Imre. Ill. Reich Károly. Európa — Kárpátontúli Területi K. 1963.

A hazáért harcoltak. Regény. Ford. Makai Imre. Ill. Reich Károly. Európa. 1960.

Emberi sors. Két elbeszélés. Ford. Makai Imre. Ill. Csergezán Pál. Magyar Helikon. 1957.

Idegen vér. Elbeszélések. Ford. Makai Imre. Ill. Kós Lajos. Európa. 1957.

LOMONOSZOV

Lomonoszov természettudós és költő. Sokan azt hiszik, hogy a kettő nem azonos. Igen, mert polihisztor volt: jártas minden korabeli tudományban. Munkái a modern természettudomány oroszországi megalapítóját, a felvilágosodás hirdetőjét, a materialista gondolkodót jelzik.

1711-ben született Észak-Oroszországban. Tizenkilenc éves koráig apjával együtt halászként járja a tengereket. Ekkor szerzi meg a későbbi kísérletező munkához szükséges tulajdonságokat, a „türelmet és a nemes makacsságot”, ahogy egyik levelében írja.

Először a moszkvai szláv-görög-latin akadémiára iratkozik be, majd a pétervári tudományos akadémia egyetemére, végül Németországban fejezi be tanulmányait.

1741-ben hazatér a pétervári egyetemre. Adjunktus, majd két év múlva a kémia professzora lesz. Fizikai és kémiai kísérletekkel foglalkozik, új tudományt alapít: a fizikai kémiát. Kutatásainak nagy része sajnós, befejezetlen marad. Csak „időtöltésből” kísérletezhet. Mégis évtizedekkel megelőzi a későbbi nagy felfedezőket.

1748. július 5. *Lavoisier*, akinek nevéhez az anyag megmaradási törvényének megalkotása fűződik, ekkor ötéves. Robert *Mayer* pedig még csak száz évvel később mondja ki az energia megmaradásának törvényét. Lomonoszov e napon Leonhard *Euler*hoz — a neves svájci matematikushoz — írt levelében már világosan megfogalmazza az anyag és az energia megmaradásának törvényeit.

Lomonoszov — többek között — a modern materialista atomfizika egyik úttörője is. Az atomfizika természetfilozófiai elmélete azt tanítja, hogy a világegyetem parányi mozgó részecskékből, atomokból áll, amelyek különféle egyesülése és szétválása alkotja a létező jelenségek sokféleségét. Lomonoszovnak is érdeme, hogy az atomfizika kilép a filozófiai elmélkedések köréből és a kémia területén tudományos bizonyítást nyer. Lomonoszov az anyag részeit korpuszkuláknak (testecskének) nevezte, és ezeket a korpuszkulákat még „elemekre” (atomokra) osztja.

Elősegíti a technika fejlődését is. Benjamin Franklinnal csaknem egyidőben ő is elkészíti az első villámhárítót. Foglalkoztatja a helyből felszálló helikopter technikai és dinamikai megoldása. Modellt szerkeszt, amely kísérleti repülést is végez. Foglalkozik még színes mozaiküveg előállításával, üzemet alapít üveggyöngyök, ipari zománc gyártására, az *Lavoisier-t* megelőzve mérleget használ kémiai kutatásainál.

Enciklopédikus elme, természettudományi kutatásai mellett orosz grammatikát ír, terjedelmes műben foglalkozik a régi orosz történelemmel, versek és drámák szerzője, ő kezdeményezi Oroszország feltérképezését. A föld rétegeiről c. geológiai művében megsejti Darwin későbbi evolúciós elméletét.

Élete az alkotás lázában és a meg nem értés elleni küzdelemben telt el. Most 200 éve. 1763. április 15-én halt meg. Kortársai nem méltányolták kellőképpen, elismerésével az utókor is soká késlekedett. A Béke-világ tanács felhívására most méltán ünnepli őt az egész világ.

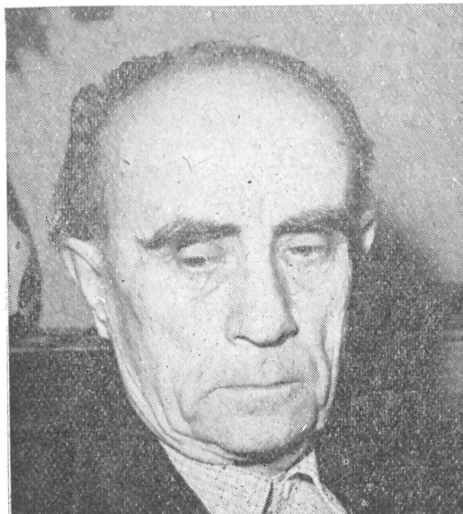
Pelejtei Tibor

AZ 1965. ÉVI KOSSUTH-DÍJASOK MŰVEI

I. fokozat

KASSÁK LAJOS

Rendkívül gazdag életműve több mint fél évszázadot fog át. Az érsekújvárott 1887-ben született költő vasmunkásként indult, s osztálya érzéseit és vágyait formabontó, s minden eddigi költői stílusnak hadat üzenő verseiben szólaltatta meg. Ő volt a magyar expresszionizmus jellegzetes képviselője. Ez az irányzat nemcsak a költői és nyelvi formákat változtatta meg, hanem tartalmában hordozta a békevágyat és a szegények panaszát. Forradalmi tűz vezette végig Kassák Lajost a különböző izmusokon; forradalmi érzés indította új és új folyóiratok (a Tett, a Ma, a 2X2, a Dokumentum, a Munka) szerkesztésére, hogy létrehozza az irodalmi lázadás műhelyeit; a forradalmár keserve szólal meg a bukás után (Máglyák énekelnek c. lírai eposzában, 1920), hogy aztán helyet adjon az anarchista lázadó individualizmusának, befelé fordulásának. Önéletrajzi munkája (Egy ember élete), mely a magyar munkássors első, teljes ábrázolása, legmaradandóbb műve. Regényei részben a kritikai realizmus kiváló darabjai, a munkásság életét, sorsát feltárók, későbbi, fáradtabb korszakában inkább lélektani indításúak. A legutóbbi évtizedben írott műveiben a derű, megbékélés hangulata uralkodik: az elemien egyszerű dolgok és az emberi együttérzés költészetét szólaltatja meg.

„Én lelkem én fáradhatatlan madaram naponta üzenek veled azoknak akik a békéről és szabadságról álmodnak”

Ars poetikának is tekinthetjük e sorokat, az alkotókedvét visszanyert művész új jelszavának. A kitüntetéset életművéért és legutóbbi lírai és prózai műveinek elismeréseképp kapta. Nem hallgathatjuk el, hogy Kassák Lajos kiváló festő és illusztrátor is, tárlatai itthon és több európai fővárosban sokszor sikert arattak.

KÖNYVEI

Válogatott versek 1914–1949, Magvető, 1956.
Csillagok csillogjatok (gyermekversek), Móra, 1957.
Boldogtalan testvérek (regény). Szépirodalmi, 1957.
Egy ember élete (önéletrajz). (1928), Magvető, 1957.
Költemények, rajzok, Szépirodalmi, 1958.
Azon a nyáron — Hídeptők (regények), Magvető, 1958.
Angyalföld (regény), Helikon, 1958.
Mélyáram (elbeszélések), Magvető, 1960.
Miséllő királysága. A telep. Ejjel az erdőben (regények), Magvető, 1961.
Marika énekelj, Egy kutya regénye (regények), Magvető, 1961.
Munkanélküliek (regény), Magvető, 1962.
Szerelem, szerelem (versek), Szépirodalmi, 1962.
Vagyonom és fegyvertáram (versek), Magvető, 1963.
Az út vége (regény), Magvető, 1963.
A tölgyfa levelei (versek), Magvető, 1964.

VÁCI MIHÁLY

József Attila-díjas költő, az Új Írás c. folyóirat szerkesztője, szülőföldjének, Szabolcs megyének képviselője. A Kos-

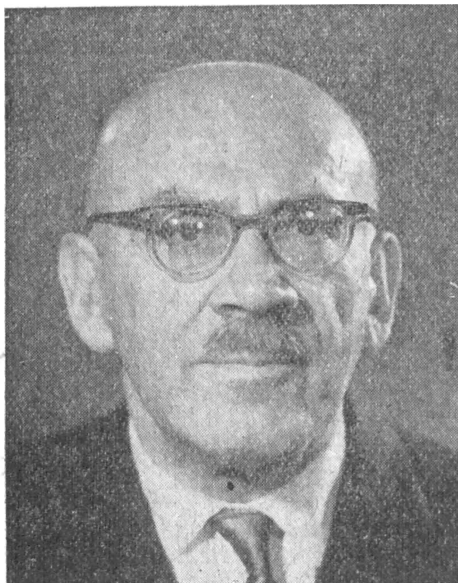
suth-díjat a szocialista magyar irodalom kialakításában végzett munkásságáért kapta. Igazi közéleti költő, mint maga mondja „történelmi alkalmazott”, „eszmék hivatalnoka”, 40 éves fejjel is ifjúként lobogó, szegények küldötte, ki az ő ügyükért, kulturális, szellemi felszabadulásukért küzd verseiben. Szinte szüntelenül harcol, pihenés, lélegzétvételnji megállás nélkül, izzó szenvedéllyel, gyorsan, üzötten, mintha minden perce, minden írása a lét utolsó lehetősége volna. Kimunkált, népi hagyományokat, szólásformákat, meseképeket hordozó nyelve különösen hatássósá teszi verseit és prózáját. Eseménye a bartóki koncepció: népiség és modernség egysege, olyan kultúrát sürget, melyet átjár a közösség gondja, vágya, nevelése.

KÖNYVEI

Ereszalja (versek). Magvető, 1955.
Versek. Magvető, 1959.
Nincsen számodra hely (elbeszélő költemény).
Magvető, 1957.
Mindenütt otthon (versek). Szépirodalmi, 1961.
Szegények hatalma (versek). Magvető, 1964.
A zsebbe madár (tanulmányok). Szépirodalmi,
1964.

SZABOLCSI BENCE

immár kétszeres Kossuth-díjas: ezúttal másodszor kap ily módon elismerést zenetudósi és tanári tevékenysége. Zenetörténelmi művein nemzedékek nevelődtek. 1899-ben született, 1945 óta a Zeneművészeti Főiskola tanára. Különösen fontosak a régi magyar zene, a népzene

és dallamtörténet területein végzett kutatásai. 1930-ban Tóth Aladárral együtt ő szerkesztette az első nagyterjedelmű zenei szaklexikont, egyik szerkesztője a Zenetudományi Tanulmányok c. sorozatnak.

MŰVEI

Bevezetés a zenetörténetbe. Franklin, 1937.
Mozart. Győző Andor, 1941.
A XIX. század magyar romantikus zenéje.
Zenemű, 1951.
A XVII. század magyar világi dallamai, Akadémiai, 1951.
Nepzene és történelem, Akadémiai, 1954.
A magyar zenetörténet kézikönyve, Zeneműkiadó, 1955.
Zenei tanulmányúton Kínában. Akadémiai, 1956.
Liszt Ferenc estéje. Zeneműkiadó, 1956.
Régi muzsika kertje. Zeneműkiadó, 1957.
A melódia története. Zeneműkiadó 1957.
A zene története az őskortól a XIX. század végéig, 1958. Zeneműkiadó,
Vers és dallam. Akadémiai, 1959.
A magyar zene évszázadai. Zeneműkiadó, 1959.
Beethoven. Gondolat, 1960.
Európai virradat. A klasszikus zene kialakulása. Gondolat, 1961.
A választút és egyéb tanulmányok. Akadémiai, 1963.
A művész és közönsége. Zeneműkiadó, 1964.

II. fokozat.

GÁRAI GÁBOR

A mai magyar közéleti líra egyik kiváló képviselője. József Attila-díja után ezt a tevékenységét jutalmazta most a Kossuth-díj. Korunk társadalmi, erkölcsi, világnézeti problémái intellektuális, töprengő-elmélkedő formában, mégis közérthetően szólnak meg verseiben. Mon-

danivalójában József Attilát tekinti eszményének, stílusa, költői formái Szabó Lőrinc hatását mutatják. Árnyalt, hajlékony nyelvét, formagazdagságát műfordításából is ismerjük: jeles átültetője számos Rilke, Brecht, Shelley, Yeats, Verlaine, Cocteau, Iszakovszkij, Maja-

kovszkij, Jevtusenko és Voznyeszenszkij versnek.

KÖTETEI

Zsúfolt napok, Szépirodalmi, 1956.
Ének gyógyulásért, Magvető, 1958.
Emberi szertartás (fordítások), Magvető, 1960.
Mediterrán ősz, Szépirodalmi, 1962.
Artisták, Szépirodalmi, 1964.

Az 1965. évi József Attila-díjasok művei

I. fokozat

BERDA JÓZSEF

A gasztronómiai örömök költőjeként ismeri a köztudat; az élet hedonista élvezetét filozófikus derűvel megéneklő versek, világos, egyszerű epigrammák bölcs és szabad elmondójaként; ki lakatos is volt, kifutó is hajdan; első verseihez Krúdy írt előszót; kapott Baumgarten-díjat Babits kezéből; lázadt csendes, hétköznapi örömök dicséretét hordó mondanivalóval a kancsalul festett eszmények ellen; állott hű barátaként József Attila mellett, anélkül, hogy harcos lett volna, s éli ma a távoli korok vándorköltőjének kötetlen és derűs, szemlélődéssel teli életformáját.

Minden megragadja, ami szép, kellemes, lelket melegítő, mindent versbe önt ami megragadja: a József Attila-díj egész életművét jutalmazza.

VERSESKÖNYVEI

Égő évek fölé. Budapest, 1949.
Elj és énekelj. Szépirodalmi, 1954.
Ostor és olajág. Szépirodalmi, 1957.
Így igaz. Magvető, 1961.
Egni! Elégni! Szépirodalmi, 1964.

C SERES TIBOR

Hideg napok című regényével —, melynek sikere máris átsugárzik a határon — lépett a kiváló írók sorába, ezért kapta a kitüntetést is. Húsz évig érlelte a témát, száznál több résztvevőt kérdezett ki, hogy végül a nemzeti önvizsgálat egyik legmarcangolóbb, leggyötrelmesebb művét hozza létre. Korábbi prózai munkássága is kedvelt és népszerű, gyakran foglalkozott az átalakuló magyar falu és az ifjúság problémáival. Ezúttal másodszor kapott József Attila-díjat.

KÖNYVEI

Tűz Hódretn (regény). Athenaeum, 1950.
Ének a termelőszövetkezetekről (versek). Hungária, 1950.
Tél és nyár (elbeszélések). Szépirodalmi, 1952.
Terdigerő tenger (regény). Szépirodalmi, 1954.
Fereteg fia (elbeszélések). Magvető, 1955.
Here-bárá (regény). Magvető, 1956.
Különféle szerelmek (elbeszélések). Szépirodalmi, 1957.
Az utolsó bűbajos meg a tanítványa (regény). Móra, 1959.
Várakozó özvegyek (novellák). Magvető, 1960.
Pesti háztetők (regény). Szépirodalmi, 1961.
Búcsú nélkül (regény). Szépirodalmi, 1964.
Hideg napok (kisregények). Magvető, 1964.

CSUKA ZOLTÁN

a délszláv irodalom magyar tolmácsolója évtizedek óta; a József Attila-díjat fordítói tevékenységéért kapta. Ő ismertette meg velünk Ivo Andrić, Krleža, Cankar, Čopić munkásságát, a délszláv népmesékből, néphaladákából több kötetre

valót, de fordított mai bolgár írókat és szlovák népballadákat is. Kimagasló műve A jugoszláv népek irodalmának története. Ifjú korában a jugoszláviai magyar irodalom egyik vezető alakja volt, Magyarországra költözése után a magyar és délszláv népek barátságát munkáló Láthatárt szerkesztette. Mint költő is kiváló, közösségi érzéstől fűtött líráját a képek gazdagsága jellemzi.

MŰVEI

Buzgó kiáltás (versek). Magvető, 1957.
Piros pünkösöd Pécesset (elbeszélő költemény). Táncsics, 1959.
A jugoszláv népek irodalmának története. Gondolat, 1963.

HUBAY MIKLÓS

1942-ben betiltott drámájáért, a *Hősök nélkül* címűért kapott először József Attila-díjat, most másodszer pedig a magyar drámáért folytatott sokoldalú munkásságáért. A magyar színpad haladó hagyományait védelmezte 1940-ben Nemzeti színjátszás — drámai magyarság c. tanulmányában, azóta a magyar színjátszás egyik mestere lett. Drámáit (*Egy magyar nyár* 1954; *István napja* 1955; *Egyik Európa* 1957) igényes dramaturgia, intellektualizmus, választékos színpadi nyelv jellemzi.

Forgatókönyveiből (Cseres: Pesti háztetők, Kassák: Angyalok földje, Mestersházi: Pár lépés a határ) sikeres filmek készültek; újabban a musical comedy műfajának hazai meghonosításán fáradozik. *C'est la guerre* (1959) és *Egy szerelem három éjszakája* (1961. Vas Istvánnal) című zenés játéka nagy sikert aratott jelezve, hogy közönségünk fogékony az új műfaj iránt.

VÉSZI ENDRE

regény-, novella-, drámaíró és költő, immár kétszeres József Attila-díjas. Mióta első verseskötete 1935-ben megjelent, tevékenykedett minden műfajban. Ezúttal Darazsak támadása című kötetét tüntették ki: ez a kötet eddigi pályájának csúcspontját jelzi, benne foglalt elbeszélései bravúros lélektani ábrázolások.

Megtalálható bennük az ifjúkorra emlékezés gyöngéd nosztalgája, a fasizmus rettenete, a személyi kultusz idejének szorongató légköre és napjaink problémáinak. Sokoldalú, rangos művész szólal meg e novellákban, eleven figurái feledhetetlenek.

KÖNYVEI

A küldetés (regény). Ifjúsági, 1954.
Ketten hazafelé (regény). Szépirodalmi, 1955.

Csillagtérkép (versek). Szépirodalmi, 1956.
Válogatott versek. Magvető, 1959.
Lakoma hajnalban (elbeszélések). Szépirodalmi, 1960.
Fohász szigorúságért (versek). Szépirodalmi, 1961.
Miért nem szóltatok? Varrógép holdfényben (regények). Szépirodalmi, 1962.
Két komédia (Don Quijote, Madarak). Magvető, 1963.
Darazsak lázadása (elbeszélések). Szépirodalmi, 1964.
Arckép ezer tükörben (versek). Magvető, 1964.

II. fokozat

KAMONDY (TÓTH) LÁSZLÓ

Megdézsmált örömök című elbeszéléskötetéért kapott József Attila-díjat. A fiatal író első novelláját, a *Verekedőket* 1954-ben közölte a Csillag. Első kisregénye, az *Apostolok utóda* szenvedélyesen antiklerikális mű volt. Írásait tematikai sokszínűség, drámai feszültség, az aktuális problémák iránti fogékonyság jellemzi. Az utóbbi időben a drámaírás vonzotta, színdarabjai (*Az elvadult párnány* 1955; *Szerelmesek fája* 1960; *Arnyék a parton* 1961) közül legutóbb a *Vád és varázslat* című aratott sikert.

KÖNYVEI

Apostolok utóda (regény). Szépirodalmi, 1960.
Megdézsmált örömök (elbeszélések). Szépirodalmi, 1964.

III. fokozat
ILLÉS LÁSZLÓ

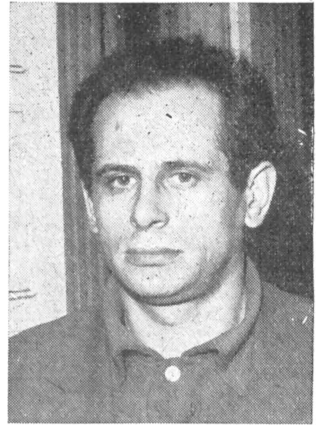
Kritikusi és irodalomtörténetési munkásságáért kapott József Attila-díjat. A Györfly, majd az Eötvös-kollégium egykori diákja az

ötvenes években esztergályos volt Csepelen, majd 1958-tól az Irodalomtörténeti Intézet kutatója lett. Kutatási témája elsősorban a mai magyar és német irodalom, ezenkívül a magyar szocialista irodalom története. Tanulmányaiban, kritikáiban a haladás és korszerűség térhódításáért küzd.

CSANÁDY JÁNOS

szegényparasztok gyermeke, 1932-ben született, volt napszámos és ipari tanuló, végül szakérettségi után a színművészeti főiskola dramaturgiai tagozatán szerzett oklevelet. Lírájában gyermekkori emlékek, a munka és az emberi-művészi felszabadulás élményei szólnak meg erős zeneiséggel, eredeti ritmuskezeléssel. A kitüntetés

Új törvény c. verseskötéért kapta.

KÖTETEI

Fölyzúdul a táj (versek). Magvető, 1958.
Attört egék (versek). Szépirodalmi, 1960.
Hegyélen (versek). Szépirodalmi, 1962.
Új törvény (versek). Magvető, 1964.

Irodalmi képeskönyv

A televízió fenti sorozatának 1965-ben képernyőre kerülő műsoraihoz ajánljuk

AMBRUS Zoltán: Gyémántgyűrű
AMBRUS Zoltán: Giroflé és Girofla. (Regény és vál. elbeszélések.) 1959, 738 l.

BABEL, Iszaak: Nótaszó

BABEL, Iszaak: Lovashadsereg és egyéb elbeszélések. 1957, 328 l.

BABEL, Iszaak művei. Elbeszélések és színművek. 1964, Magyar Helikon, 432 l.

DOSZTOJEVSZKIJ: Az örök férj

DOSZTOJEVSZKIJ: A játékos. Válogatott elbeszélések. 1963, Magyar Helikon, 966 l.

DOSZTOJEVSZKIJ: Fehér éjszakák. 1956, Új Magyar, 564 l.

GELLÉRI Andor Endre: Egy fillér

GELLÉRI Andor Endre: Összegyűjtött novellái. 1964, Szépirodalmi, 1—2. köt.

HUNYADI Sándor: Aranyifjú

HUNYADI Sándor: Aranyifjú. 1954, Szépirodalmi, 2. kiad.

HUNYADI Sándor: Vöröslámpás ház. 1961, Magvető, 320 l. (Vidám könyvek.)

KOSZTOLÁNYI Dezső: Esti Kornél

KOSZTOLÁNYI Dezső: Novellák. 1957, Szépirodalmi, 1—3. köt.

MOLNÁR Ákos: A hivatalnok és a betörő

MOLNÁR Ákos: A jóslat. 1963, Magvető, 253 l.

VERCORS (Bruller Jean): A tenger csendje

VERCORS: A tenger csendje. 1960, Európa, 187 l.

MARXISTA IRODALOM MAGYARORSZÁGON címmel a felszabadulás 20. évfordulója alkalmából könyvkiállítás nyílt meg a Nemzeti Múzeumban. A kiállítás bemutatja a tartalomban és kivitelben kimagasló politikai, filozófiai, közgazdasági és történelmi könyveket, amelyek a 20 év alatt jelentek meg, de helyet ad a Horthy-korszak idején rejtetten terjesztett műveknek, valamint a két világháború között emigrációban élt magyar szerzők külföldön megjelent munkáinak is.

K Ö N Y V E K R Ő L

TÓBIÁS ÁRON: A MAI MAGYAR REGÉNY

A könyvtárosképző szaktanfolyam hallgatói az irodalomismereti tantárgyon belül félévig foglalkoznak a mai magyar irodalommal. A hallgatók és az oktatás irányítóinak régi kívánsága, hogy az elhangzott előadásokhoz használható írásos segédanyag kapcsolódjék. A mai magyar irodalom esetében ez a szükséglet annál is sürgetőbb, mert az *oktatás jellegéhez és a célkitűzéshez szabott* egyéb feldolgozások szinte teljesen hiányoznak. A felszabadulás utáni irodalom történetének átfogó feldolgozása még késik. A „Kis Magyar Irodalomtörténet” csak rövid áttekintést ad ebben a vonatkozásban. Az MSZMP ismert dokumentuma alapvető eligazító, de elsősorban irodalmi fejlődésünk elvi kérdéseiben. Nem található viszont a könyvtárosképzésben és a napi munkában is fontos portrészerező bemutatás élő irodalmunk alakjairól, s hiányoznak a könyvtárosi élményátadásra közvetlenül mintául szolgálható ismertetések az egyes regényekről. Tóbiás Áron erre a feladatra vállalkozott — és semmivel sem többre. Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy a kiadvány nem irodalomtörténeti értékelés és nem is ajánló bibliográfia. Az alcím szerint is *oktatási segédlet*, de semmi esetre sem „befilázandó” tananyag, hanem *kalauz* mai irodalmunk közelebbhozáshoz, vagy talán inkább ahhoz, hogy hogyan lehet számot adni és véleményint formálni egy-egy olvasmányélményről.

A kiadvány ötven, a felszabadulás utáni regényt mutat be Illés Béla: Kárpáti rapszodiájától Sánta Ferenc: Húsz óra című regényéig. A művek a megjelenés sorrendjében követik egymást. Ezzel a szerkesztési módszerrel egyrészt elkerülhető volt mindenfajta rangsorolási probléma és ezzel kapcsolatos hibalehetőség, másrészt a bemutatás nyomköveti irodalmunk történeti fejlődését is. Értéktelen mű nincs a válogatásban. Legfeljebb az kifogásolható, hogy néhány, az irodalmi vérkeringésben kevésbé számottevő mű helyett (pl. Szentkuthy Miklós: *Divertimento*, Füsi József: *Tengeri szél*) inkább helyet érdemelt volna néhány kimaradt író regénye (pl. Galambos Lajos, Galgóczy Erzsébet, Moldova György).

A szerző a kis terjedelmi határok

között is megtalálta annak a módját, hogy a tartalmi ismertetéseken túl az *egy-egy műveket behelyezze az író egész életművébe*, sőt esetenként irodalmunk áramkörébe is. Sikerült elérnie, hogy nemcsak az egyes regényeket eleveníti meg, hanem írójuk portréját is felvázolja. Tárgyalási stílusa *színességre törekvő*, olvasmányos. Sokkal inkább szépirodalmi, mint tanulmányi stílus. Szerkezetük azonban meglehetősen rapszódikus, több esetben kifejezetten zavaró a gondolati csapongás. Egy-egy, a szerző számára tetszetősnek érzett gondolat, vagy egészen szubjektív vélemény mértéktelen előtérbe állítása és a terjedellel össze nem férő hangsúlyozása aránytalanságokat eredményez. A gondolati csapongás a Kárpáti rapszódia ismertetésében egyenesen kapkodássá válik, Nagy Lajos bemutatásánál pedig bosszantó elnagyoltságot eredményez. Tisztelnivaló Tóbiás Áronnak az a szándéka, hogy a rövid ismertetőkben meg kívánja szólaltatni magukat az írókat is, minél többet idézve műveikből, a megvalósítás során azonban túlzásokba téved. Frappáns gondolatok helyett stílusbemutatásra törekszik, amit ebben a keretben nem lehet elvégezni, ez viszont olyan fonákosságokat szül, hogy pl. egy hatvan soros ismertetőben húsz sort vesz igénybe a „macskakörmös” idézet. (Tamási Áron: Bölcső és bagoly.) A színes stílus nem párosul elég tömörítő igénynyel. Szükségtelen volt az ismertetések terhelése lényegtelen adatokkal. Pl. „Déry Bécsben, 1933 karácsony estéjén kezdte meg regényét a Café de Franceban, az oztrák főváros egyetlen nyitvartartó kávéházában.” — vagy: „Tersánszky 1941 karácsony másodnapján egy budai kávéházban kezdett hozzá könyvének megszerkesztéséhez.”

Részletkérdésekben akadna még néhány *polemizálni való* az egyes értékelésekkel kapcsolatban, s bizonyára támadnak ilyen gondolatok a könyvtárosképző tanfolyam hallgatóiban is. Bizonyos fokig úttörő vállalkozásról lévén szó, ez elkerülhetetlen is, és nem kisebbíti a kiadvány hasznosságát. Az is valószínű, hogy a mai magyar irodalom történetének közelgő és rendszerezett feldolgozása halványítani fogja a „Mai

magyar regény” jelentőségét, sőt valószínűleg szükségtelemmé is teszi majd. Addig azonban *le nem becsülhető feladatot tölt be* Tóbiás Áron könyve a könyvtárosképzésben.

A kiadványban névmutató és bibliográfia is helyet kapott. Az utóbbi feltűnteti az összeállításban szereplő regények valamennyi hazai és külföldi kiadását. (KMK, 152 l.) *Gönczi Imre*

GOETHE VÁLOGATOTT MŰVEI

Goethe műveit öt kötetben jelentette meg az Európa kiadó (Versek, Drámák, Regények). Ez a hiányos, de hasznos és jórésben igen értékes magyar fordítás a legújabb mozzanat abban a folyamatban, mely Goethe hazánkban cím alatt foglalható össze, és Kazinczy óta, aki Goethét először fordította magyarra, meg nem szűnően tart. A magyar irodalom nagy gyöngyhalászatát, ki valóságos bűvár-szenvedéllyel hozta felszínre a világirodalom kincseit, ezerágú fogékonyság, finoman simuló stílusérzék, hajlékony költői természet, kifogyhatatlan munkakedv jellemezte. Ezekre volt és van szüksége ma is egy Goethe-fordítónak. Kazinczy különben Goethével fejlődött, élete javakorában vele együtt állapodott meg a tiszta formák fényes honában, az új hellenizmus, az Iphigenia Taurisban, a „reine Menschlichkeit” (tisztá emberiség) eszményi légkörében. Azóta, Kazinczytól Babitsig és kortárs költőinkig mily nagy sora a fordítóknak, a rajongóknak, a hatását befogadóknak, a rajta nevelődőknek és növekvőknek!

Hálás feladat lenne megrajzolni a magyarországi Goethe-hatásnak tartalmi, formai, filológiai állomásait és fokozatait. Még Adyt is hogy meghódította Tasso-ja, mintegy általa engesztelte meg a magyar irodalom géniusza Petőfi rideg — Goethe szíve békasó! — elutasítását. De az öt kötet megjelenése most, e helyütt inkább arra alkalmas, hogy néhány vonással fölvázoljuk, mit mondhat Goethe ma nekünk, mai olvasóknak, akik parányi létünk alatt egyszerre pillanthatuk meg Weimart és a közelében levő — Buchenwaldot, kortársai voltunk a történelem egyik legvéresebb és démonibb zsarnokának, a goethei szellem és szépség, az alle menschlichen Gebrechen sühnet reine Menschlichkeit abszolút ellentétének?

Az otthoni, részben pietista környezet után rokokó ízlésben nevelődő lipcsei diák, majd a Sturm und Drang részese, amely azonban nála sohasem vált belső merevgörccsé — a Götz von Berlichingenben sem —, a szentimentális Werther írója hamarosan megtalálta, mindezt túlfejlődve, a maga útját, hogy egyéniségét maga alakítsa és önmagának valóban urává legyen. Mégpedig az önfegyelem, önkorlátozás, a lemondás útján, nemhiába viseli a Wilhelm Meister második része (a különben e kiadásból hiányzó Vándorévek) a Lemondás alcímét. Ez a lemondás önmaga bőségének megfékezése, a wertheri, tassói túlaradás belső veszélyének legyőzése. A véghezvitel alkotásetikai parancsa szükség-szerűen sokat változtatott Goethe könyvem: fáradó és nyugtalan-mohó természetén. Persze ez nem zárta ki az ifjúság olykori visszasóvárgását:

*„Add szép időm hát vissza akkor,
mikor magam is készülő
voltam, s forrás fakadt a dalból,
magát mindég újjászülő,
mikor köd rejté a világot,
a bimbó még csodát ígért,
hegy-völgyet jártam illatért,
s letörtem százezer virágot.
Semmi se volt s azért elég:
igazság szomja s délibábra éh,*

*adj merszet ösztönöm követni,
adj fájó s boldog vágyakat,
erőt — gyűlölni és szeretni,
add vissza ifjúságomat!”*

Új viszonyt alakított ki Goethe a természettel, mely a kantii dualizmus antropocentrikus szemléletén és a rousseau-i önnön érzelmeit a természetbe belevetítő szentimentalizmuson túllépve eljutott az emberi lélek és a természet egységének boldogító tudatáig. Ebben először Herder: *Eszmék az emberiség történetének filozófiájához* című műve s még inkább Spinoza rendszerének pantheizmusa volt segítségére. A természetet megszabadította a teleologikus felfogástól és a szellemet, mint a kozmosz belső meglelkesítését ismerte föl:

*„Miféle Isten volna, aki pusztán
kintről forgatná világunk az ujján!
Együtt kell neki áthatnia kint s bent
Mindenben magát s magában a Mindent,
hogy ami benne él, kél és lehell,
tüze-szellemé sose hagyja el.”*

Igy lett később természetkutatóvá, s hozta létre Metamorphozistanát, amelylyel az egyedit az általánosban s az általánost az egyediben kereste és találta meg. Ezzel párhuzamosan jött létre tipizáló-idealizáló stílusa is.

Az antikban Winckelmann szemével nézve csak az apollói görögséget ismerte föl (a dyonisosit Hölderlin és Nietzsche fedezték föl a számunkra), amelyben csak a tiszta formákat, a nemes egyszerűséget és csendes nagyságot, a derűs humanitást látta. Goethe a délnémet ember, aki az érzéki világot élvezi, s a mediterrán népekhez hasonlóan, a jelenvaló problémátlán, komplikátlan érzéki örömet is ismeri. Tudata és ösztönelete között belső harmóniára talált. Ezzel győzte le teljesen a Sturm und Drang korszakát. De nála is bekövetkezett a győzelem veszélye is: önmagába zárult, elég lett önmagának, belsőleg elmagányosodott.

A Szép alakító utánzása a német klasszicizmus művészet-filozófiájának lényege. A teremtő fantázia nála természeti erő, s a legfőbb törvénye a természet követése, nem a külső, hanem mintegy azonos belső princípiumból eredő természeté. A művészet törvényei nem külsőlegeseek, hanem a művésztől erednek. A természetet organikus valami, mint ahogy a természetes organikus életérzés jellemzi a Wilhelm Meister tanulóveit, mely megelőzi a kor felfogását, és új

életérzés, új világérzés egyetemességének, bőségének és gazdagságának kifejezése.

„Végülis boldogságom e földön keresem, éjből és kínból a világosságra török.” A Wilhelm Meister az életművészet regénye, azért is hatott kinyilatkoztatásként nemcsak a kortárs romantikusokra, bár Goethe velük szemben a végtelent a végesben kereste, hanem új életet olt mai olvasóinak életébe is.

Goethe embere az egyéniség belső törvényei szerint cselekvő ember. Nem külső normák után igazodik, nem kategorikus imperatívusok, magára parancsolt erkölcs szerint. *„Jó embernek jó utat sugalmas ösztöne mutat”* — mondja Goethe. A német klasszicizmus a tulajdonképpeni Hochrenaissance, a renaissance eszményei ekkor lényegülnek át németté. Goethe sokak szerint a német és latin szellem szintézise, mint a maga idejében a képzőművészetben Albrecht Dürer.

Ugyanakkor Shaftesbury etikai-esztétikai személyiség ideáljának megelevenedése a belső szabadság eszményével. Iphigéniája és a Wilhelm Meister Nathalie-ja, a széplélek, aki számára kötelesség és hajlam ugyanaz, aki harmóniát áraszt maga körül, aki annyira csak szeretetet sugároz, hogy az ember nem is kételkedhet benne. (Ilyen Hölderlin Diotimája is.) Tassója viszont azért bukik el, mert tehetsége és erkölcsi törekvései között ez az összhang hiányzik. Wilhelm Meister minden tehetségét kiképzí, hogy mint harmonikusan kifejlődött személyiség álljon a közösség szolgálatába munkás rezignációval. De ebben a művelődési törekvésben bizonyos erkölcsi solipsizmus is van. Kifinomult egoizmus ez, mint Goethének a nőhez való viszonyában is. Goethe elpolgárosodása ez. Különösen a Wilhelm Meister második részében utasították el ezt a romantikusokat, akik számára pedig az Urfausttal, Goethe a másik legszubjektívebb művével együtt a Wilhelm Meister mintegy bibliává lett. Mindig újra vizsátértek e regényhez, bár Novalis szerint túlságosan győzedelmeskedett benne az ökonómia és a romantikus, a természet-költészet, a csodálatos tönkrement benne. Poetizált polgári és házias költészet, sőt valóságos „a költészet ellen szánt Candide”.

Goethe filozófiai álláspontját jellemzi bizonyos lemondás a metafizikáról, melyet ama mondása fejez ki, hogy „a megismerhetetlent hallgatva tiszteljük”. A végső goethei tanítás talán mégis a Faust e szavaiban összegeződik:

„A földkerekséget már ismerem,
s hogy túllássunk azon, reménytelen,
bolond, ki vaksin fölsandítva alkot,
képzelnön, felhőn túli emberarcot!
Álljon szilárdan, nézze meg honát;
a bátraknak nem néma a világ.
A végtelenbe kóborolva mit lel?
Ragadja azt meg, amit ismer.
Haladjon így az életúton át;
ha rémek kísértik, menjen tovább,
kint, üdvöt a haladásban találjon,
s elégedetten percre meg ne álljon!”

A haldokló Faust a jövőről vizionál, mely hatalmasabb, mint a sírját ásó szellemek. A poshadt fertő az a társadalmi és gazdasági rend, melynek helyébe a haldoklótól vizionált társadalom lép.

A munka embere ezt a földet tekinti ambíciói, küzdelmei, reményei, munkája kizárólagos terének. A nagyvilágon e kívül nincsen számára hely, itt kell épí-

tenie és ültetnie, javítania és tökéletesítenie. S ebben a munkában fejlődik és virágozik ki minden tehetsége. Ez az ő mennyországa. Egy másvilági mennyország csak meddősiténé erőit; csakis e földi létre koncentrált embererő éri el, hogy minél több ember minél nagyobb jóléthez és kultúrához jusson.

Ez a goethei filozófia úgy gondolja, hogy ezen a földi létre korlátozott területen is megoldja, mégpedig teljesen emberhez méltó módon, a legmagasabb etikai eszmény és norma szellemében, az életnek, de a halálnak is a nagy problémáját. A halált úgy veszi, mint elkerülhetetlen szükségességet, s megadással, elszánt lélekkel várja, sőt ha jónak látja, maga idézi meg. De mindenestre nyugodtan néz szemébe. Nem sóvárogja, de nem is rettegi. Ez a goethei filozófia végső tanítása.

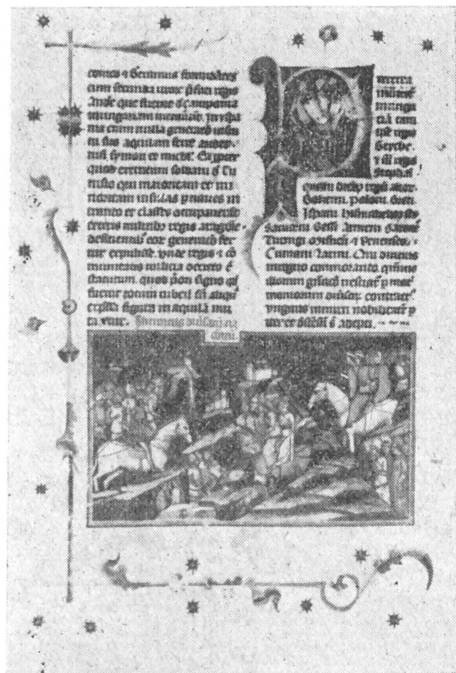
(Európa, I—V. kötet 150 Ft)

Katona Jenő

A KÉPES KRÓNIKA ÚJ KIADÁSA

Ami tegnap még meghaladta anyagi lehetőségeinket, azt ma a technika költségek töredékével teszi lehetővé. Aligha tévedünk, ha elsősorban ebben a technikai—gazdasági tényezőben látjuk okát annak, hogy a Képes Krónika facsimile kiadása napvilágot láthatott. Mert a tegnapi módszerekkel a retusmunka oldalanként 160 órát vett igénybe, de a műszaki fejlődés új eredményei mára lecsökkentették ezt 12 órára. A Képes Krónika 1964-es facsimile kiadásánál az arany színt már együtt nyomták a többi színnel, ami munkaidő ráfordításban ismét nagymértékű megtakarítást eredményezett. Az eredetit megközelítő színhatásokat négy alapszínnel érték el, a sárga, a bíbor, a kék és a fekete vegyületeiből. S lehetne tovább folytatni, mennyivel könnyebb a dolgunk ma, mint akár harminc, vagy hatvan évvel ezelőtt, amikor pedig ugyancsak születtek tiszteletet parancsoló ünnepi kiadványok. Az a kívánság azonban, hogy a színes reprodukció az eredetivel azonos szépségű legyen, ma még néhány ritka egyedi esettől eltekintve, az egész világon a vágyálmok közé tartozik.

A Képes Krónika facsimile kiadása ünnepe a magyar könyvkiadásnak, s ajándék a tudományos világnak éppúgy, mint a szép könyv barátainak. Végre lehetővé vált, hogy középkori kódexirodalmunk egyik legdíszesebb alkotását, a

miniatura művészet remekét hozzáférhetővé tegyük. A kiadó, nagyon helyesen, nemcsak az eredetit jelentette meg, ha-

nem külön kötetben kinyomtatta a latin szöveget is a magyar fordítással együtt.

Mint mondtuk, az I. kötet a Krónika facsimile kiadását tartalmazza. A II. kötetet Dercsényi Dezső tanulmánya vezeti be. Ennek egyik leglényegesebb mondanivalója éppen az, hogy a Képes Krónika szerzője, szemben az eddigi állásponttal, nem Kálti Márk. Az igazi szerző még ismeretlen. (1959-ben a Magyar Helikon ismert sorozatában még Kálti Márk neve alatt jelent meg.)

A Krónika minialásának tekintetében Dercsényi Hoffmann Edith véleményéhez csatlakozik, s bizonyítja, hogy az csakis itthon történhetett, Nagy Lajos király udvarában, az 1370-es évek elején. A miniatör ismerte a magyarok történetéről szóló többi krónikát, a szájhagyományt, az írott forrásokat, a szentek legendáit, sőt a nemzetségek címereit is. Az illusztráláskor nem ragaszkodott szigorúan a kezében levő szöveghez, hanem azt kiegészítette benne elő nem forduló, később történt eseményekkel. Sőt, tovább vitte a történeti elbeszélést a szövegnél, egészen a maga koráig. Így például a szöveg — Erzsébet királynéről szólva — négy gyermekről beszél, a miniatör ötöt ábrázol, mert közben megszületett az ötödik, s erről a miniatör már értesült.

Dercsényi címertani szempontból is vizsgálja a Krónikát, amely legfontosabb középkori címertani könyv-emlékünk. A miniatör a kihalt nemzetségek címereit is kutatta, s azok rekonstrukciójánál néha tévedett, néha forrás hiányában üresen hagyta a címernek szánt helyet. Mindez, s még számos érv a miniatör magyarsága mellett szól.

Összegezve a miniatör művészi munkáját, Dercsényi joggal állapítja meg, hogy a Krónika képanyaga a XIV. század második felének hazai és európai anyagi

és szellemi kultúráját tükrözi, s ezt megerősítik a magyar várak újabbkori ásatásainak eredményei. A visegrádi, diósgyőri, zólyomi, várgesztesi stb. ásatások tanúsága szerint e várak már palotáknak épültek, s az előkerült művészi töredékek azt bizonyítják, hogy a magyar kultúra gyorsan kiheverte a tatárjárás okozta pusztítást, s újra európai csúcsra emelkedett. A Krónika alakjainak viselete egyaránt magasrendű kultúráról tanúskodik. Joggal merül föl a kérdés, hány a Kolozsvári testvérekhez hasonló művésznök, vagy a veleméri templom freskóin magát megörökítő Aquila János- szerű festőnk merült feledésbe, mert műveik, s a róla szóló feljegyzések a török—német háborúk során elpusztultak? — Nem hagyhatjuk szó nélkül, hogy Dercsényi mintha nem ismerné az *elbeszél* szót, nála mindenki mesél, mégha nem meséről van is szó. S néhány odavetett, sommás mondata felett sem lehet napirendre térni, mint pl. hogy a „középkortól idegen volt a történeti tudat”, aminek maga a Képes Krónika is cáfolata.

A Képes Krónika lapjainak kétharmadát színesítő 147 miniatúrát és inicialét Csapodiné Gárdonyi Klára írja le ugyancsak a második kötetben. Ezután következik a Krónika latin szövege és magyar fordítása. A szöveg Geréb László fordítása, a hozzáfűzött alapos jegyzeteket a sajtó alá rendező Mezey László készítette. — A könyv stílszerű, szép kötését Lengyel Lajos tervezte, a nyomdai munkálatokat is ő irányította. — A Képes Krónika kétkötetes kiadványa újabbkori könyvkiadásunk legszebb termékei közé tartozik. Mindenképpen méltó arra, hogy összekötő kapocs legyen a hazai és a külföldi tudományos élet között. (Magyar Helikon, I—II. köt. 440 Ft)

Szij Rezső

Köröspart (Lipták Pál linómetszete)

NÉGY REGÉNY FIATALOKNAK

Vidor Miklós írja új regénye fülszövegében: „Nincs sok bizalmam a bányász-, sport- vagy akár orvosregényekhez.” Bár a *Vasárnap döntő* vívóversenyéről szól, szerzője mégis arra kéri az olvasót, hogy szigorúbban ítélje meg, mint az átlagos *sportregényeket*, számítsa azoknak a műveknek a sorába, amelyek „csak” regények, külön tematikus címke nélkül.

Bizvást hozzátehetette volna Vidor Miklós, hogy az ifjúsági regények iránt is bizalmatlan, s hogy könyve azon a jöngön sem számít elnézésre, enyhébb megítélésre, hogy fiatal olvasóknak íródott.

Nem tudunk belenyugodni abba, hogy a kritikusok, de néha maguk a szerzők is igénytelenebbek a gyermek- és ifjúsági irodalommal szemben.

A következőkben szeretnénk megadni néhány új magyar ifjúsági regénynek azt a tiszteletet, hogy esztétikai szempontból nem számítjuk őket külön kategóriába.

Lázár Ervin *meseregénynek* nevezi *A kislíú meg az oroszlánok* című könyvét. A gyermekregényeknek arra a típusára utal ezzel szemben, amelyben a gyermeki képzelet alkotta jelenetek egybeolvadnak a valóságos környezet eseményeivel.

A gyermek gondolatvilágában természetes az álomnak, képzelődésnek és a valóságnak ez az összekeveredése. A felnöttek — szülők, tanárok — rendszerint nem elég megértőek a gyerekek képzeletének rugalmassága iránt. Lázár Ervin *meseregénynek* pedagógiai célzata a felnötteknek is szól. A főszereplő kislíú ugyanis egy sereg oroszlánal barátokzik rejtékelyén, a kertjük végében álló öreg pajtában. A kislíú csak a regény végén avatja be apját a titkaiba, mert tudja róla, hogy nem érti meg az ilyen dolgokat.

„Korábban kellett volna találkozunk” mondja az apa, mikor kezét fog Bruckner Szigfriddel, a szavannák urával, a kislíú legkedvesebb oroszlán-barátjával. „Még nem késő” — mondják az oroszlánok a kislíúval együtt.

Persze nemcsak zord apáknak szóló pedagógiai tanmese Lázár Ervin könyve. A gyermekeknek is jót tesz, ha mindennapos képzelődésükkel irodalmi formában találkoznak. Nemcsak táplálják fantáziájukat az ilyen típusú könyvek, hanem arra is felkészítik őket, hogy értelmi fejlődésük során fölé kerekedjenek az úbrándozásoknak. Az abnormisan fantáziáló, „hazudozó” gyerekeknek gyógyító eszköze lehet az ilyen *meseregény*.

Kevesebb jót mondhatunk Soós Magda *Mindenki elutazott* című lányregényéről,

(a *Kozmosz* sorozatban jelent meg), amelynek főszereplője szintén sokat fantáziál. Éva azonban nem kisgyermek, hanem nagylány. Az a nagy bánata, hogy nem utazhat el Leningrádba levelező-partneréhez, Alexejhez. Kis híja, hogy a regény végén nem lesz öngyilkos emiatt.

Éva anyja festőművész, akit lánya így jellemez: „Olyan buzgón festegette az acélöntőkről meg traktoristákról a képeit, és olyan iszonyúan megbírálták, hogy majd belehalt szegény. Azt mondták, sematikus. Most aztán kizárólag tengert, meg egzotikus micerákokat szeretne festeni, és örökké boldogtalan, hogy nem él valahol a csendes-óceáni korallszigeteken.”

Sajnos ilyenféle meghasonlás jellemzi az egész regényt. Leningrádi újságíróval levelező, az orosz nyelvért rajongó diáklányról lehetett volna egyszerű sematikus regényt is írni. A szerző mást akart, de elegendőnek érezte a sematikuság elkerülésére, hogy Évát excentrikus jellemnek rajzolja. Sokféleképpen tud nyavalyogni ez az Éva, nemcsak Alexejnek önti ki szívet, hanem Jacques nevű képzelt partnerének, akivel írásban beszélget, ezenkívül rossz szabadverseket is ír, elég nagy mennyiségben. Ezek a „micerák” lehetetlenné teszik, hogy Évában ráismerjünk egy valóságos mai lány valóságos problémáira.

A „tudományos” fantasztikus regény konjunktura-műfaj. A fantasztikus utazások és találmányok lehetséges változatait Verne már csaknem kivétel nélkül „elírta” utódai elől. A mai szerzők látszólag jobb reményekkel startolnak, mint Verne. Ő még sokmindent nem tudott, vagy rosszul tudott. Az ő úrtasait ágyú repíti fel, nem rakéta. (Honnan sejtette volna, hogy az úrhajózás nem a francia—porosz háború ágyúiból, hanem a július 14-i népünnepélyek rakétáiból fog kifejlődni?) A technikai tájékozottság azonban nem sokat segít a mai szerzőnek az irodalmi megoldásban. Sőt éppen túlságosan megkötik képzeletét a megvalósult úrhajózás tényei. Verne kedélyes, felelőtlen ötletei helyébe precíz szakkifejezések lépnek, minden regényben azonos formában. De hasonlóan ismétlődnek az úrregényekben — néhány igazán jó mű kivételével — az úrtasok közt kialakuló személyes konfliktusok is.

Csernai Zoltán *fantasztikus* regénye, *Az özönvíz balladája* merészen kiszélesíti az úrhajós-tematikát. Más tejútrendszerből érkező csillagemberek szerepelnek

összekötő kapocsként a jelen és a mondai múlt, az „özönvíz” kora között. A tér és idő iszonyú távolságának áthidalására azonban túlságosan olcsó motívumokat használ, azokat a tudományos koholmányokat, amelyek az utóbbi években harapóztak el ifjúsági lapokban: havasi állapotember, természeti katasztrófák magyarázata idegen égitestekről érkező űrhajóval, és így tovább. Tudományos tények, reményteljes hipotézisek bántóan összekeverednek Csernai regényében nyilvánvaló képtelenségekkel.

A könyv egyik lapján Einstein tér-idő teóriájára utal a szerző, a másik lapon azzal lep meg, hogy az átlagembert egy magával hozott injekció változtatja visz-

sza csillagemberré. Mi lesz, ha az ifjú olvasó Einstein elméletét tekinti fantazmagóriának, és a varázsinjekciót tudományos ténynek?

Válságban van a tudományos—fantasztikus regény? Ha Csernai Zoltán új művét olvassuk, úgy érezzük, hogy válságban van. A lengyel Lem néhány műve, vagy Fekete Gyula sikeres regénye, a *Szerelmesek bolygója* azonban eloszlatja aggodalmainkat. Az űrregény is lehet „igazi” regény.

Az ifjúsági irodalom is lehet igazi irodalom. Hogy ez nemcsak a jövő ábrándja, arra vannak már becses bizonyítékaink.

Vargha Balázs

KÉZIKÖNYVTÁR

FILOZÓFIAI KISLEXIKON

Filozófiai lexikonra régóta nagy szükség van. Egyre többen tanulnak nálunk filozófiát és egyre többen érdeklődnek iránta —, komoly segítség számukra, ha egy-egy ismeretlen fogalommal vagy névvel találkozva felúthetik a megfelelő címszót és gyors, hiteles tájékoztatást kaphatnak.

Ezt az igényt kívánja most kielégíteni a Kossuth Kiadó a Filozófiai Kislexikonnal. Mivel a feladatot sürgősnek ítélték, az 1963-ban megjelent szovjet Filozófiai Szótárt fordították le —, kiegészítve magyar vonatkozású anyagokkal.

A most megjelent mű — amint a szovjet és a magyar kiadás előszava egyaránt hangsúlyozza — valóban tükrözi azt a fejlődést, amelyet a szovjet filozófiai élet a korábbi, 1952—54-ben kiadott Filozófiai Lexikon megjelenése óta megtett. A címszavak túlnyomó többsége jó tájékoztatást nyújt, tömören, világosan foglalja össze egy-egy filozófus munkásságát, vagy az egyes fogalmakra vonatkozó tudnivalókat. A címszavak kiválogatása is gondos és körültekintő. Persze — mint minden lexikonban — itt is találhatunk aránytalanságokat, s szóvá tehetnénk, hogy ez vagy az a kérdés vagy szerző miért kapott ilyen sok vagy ilyen kevés helyet.

A kötet szovjet és magyar szerkesztői lényegében helyesen tudták egyeztetni a filozófia különböző szakágainak szerte-

ágazó igényeit, és olyan munkát adnak át az olvasónak, amely valóban betöltheti a kézikönyv szerepét, adatokkal szolgál és tájékoztat.

Egy területen azonban lényeges hiányosságokkal találkozunk. Amilyen jó például az, hogy tömör, de kielégítő felvilágosítást kapunk a kínai, indiai vagy japán filozófia múltjáról és problémáiról, éppannyira rossz, hogy ez a tájékoztatás korunk filozófiai irányzatairól a kötet többi részéhez képest felületes. Egy-egy művészeti címszó kidolgozása például elavult szemléletet tükröz, de nem mindig kielégítő a filozófusok tárgyalása sem (noha pl. a matematika logikai kérdései már megfelelő helyet kapnak.) De hiányoljuk a szovjet filozófia új eredményeit is. Egy példa: a pszichológia marxista fejlődésének tárgyalása Pavlovnál megáll, a mai eredményekről nem kapunk érdemleges eligazítást.

Mindenképpen jó lett volna tehát, ha a lexikon nagyobb figyelmet szentel a XX. század filozófiájának, esetleg átdolgozva egyes címszavakat.

A Filozófiai Kislexikon így is hasznos kézikönyv, elsősorban történeti és elméleti anyagában. Hibáival együtt is jobb a korábbi hasonló kísérleteknél, ezért hasznos funkciót tölthet be filozófiai közgondolkodásunk fejlődésében. (Kossuth, 735 l. 60 Ft)

Vitányi Iván

ERDÉSZETI, VADÁSZATI, FAIPARI LEXIKON

A szaktudományok ismeretanyaga oly rohamosan bővült az utóbbi évtizedekben, hogy egy-egy tématerület teljes és adatszerűen részletes áttekintése ma már meghaladja a szakember lehetőségét is. A gyakorlati élet, az egyes szakterületen való termelőmunka végzése, vagy a szakma területének irányító, szervező tevékenysége pedig sokszor megkívánja, hogy a specialista szűkebb érdeklődési körétől távolabb eső szakmai kérdésekben is gyors és helyes tájékoztatást kapjon. Az ilyen igények kielégítésére mindenkor a legkönnyebb és viszonylag legmegbízhatóbb lehetőséget nyújtották a kézikönyvek, enciklopédiák, lexikonok.

A szaktudományok terén végbement hatalmas fejlődés következtében azonban a régebbi kiadású, kiegészítő könyvek oly mértékben elavultak, a szakma műszavai és szakkifejezései olyannyira megváltoztak, hogy azok gyakorlati használhatósága úgyszólván megszűnt.

Nyilván ez a magyarázata annak, hogy a kiadók napjainkban majdnem minden tudomány terén egymás után jelentetnek meg ilyen összefoglaló tájékoztató műveket. A Mezőgazdasági Kiadó az utóbbi években jelentette meg a Mezőgazdasági Lexikont, a Kertészeti Lexikont és most legújabbban az Erdészeti, vadászati és faipari lexikont.

Ebben a formájában az Ákos László szerkesztésében megjelent új mű tulaj-

donképpen úttörő jellegű, mivel Magyarországon ilyen kiadványt korábban még soha sem adtak ki. Az elmúlt években ugyan cseh és német nyelven jelent meg erdészeti szaklexikon, de azok egyike sem ölelt fel a szakma területéből olyan széleskörű anyagot, mint a most megjelent magyar mű.

Az egy kötetes lexikon mintegy 10 000 címszóban —, melyből körülbelül 3000 utalócím — foglalja össze az erdészeti alaptudományok, a növényteni és dendrológiai anyaggal bővített termőhely ismeret, erdészeti és vadtenyésztési genetikai, erdőművelési, fahasználati, vadgazdálkodási és vadászati, erdővédelem, erdészeti géptan és építészeti, faipari, erdőrendezés, valamint az erdészet gazdasági és jogi kérdéseit.

Bár a lexikon elsősorban az erdészet valamely gyakorlati, vagy tudományi területén működő szakember számára kíván hasznos segédeszköz lenni, a társzaktmák területén dolgozók számára is alig nélkülözhető, egy-egy konkrét kérdés felvetődésének fogalmi és adatszerű megoldásánál. A szakembereken kívül az érdeklődő természetkedvelő, természetjáró és vadászember számára is sok új adatot és hasznos ismeretet közöl.

A közel 800 ábra és a 16 színes tábla nagymértékben növeli az egyébként is igen szép kivitelű könyv használati értékét. (Mezőgazdasági, 731 l. 200 Ft)

S. S. Z. F.

KÖNYVTÁRI SZAKIRODALOM

TIZENÖT ÉV A MEZŐGAZDASÁG SZOLGÁLATÁBAN

Az Országos Mezőgazdasági Könyvtár és Dokumentációs Központ közleménysorozatának legújabb kötete tanulmánygyűjteményt tartalmaz, amely az intézet alapítása óta eltelt másfél évtized eredményeit és tanulságait foglalja össze. A tanulmányok ismertetik az OMgKDK szolgáltatási rendszerét, gyakorlatát és e gyakorlat kialakulásának történetét.

A kötet első része a könyvtár állományáról, az intézmény dokumentációs szolgáltatásairól, kiadványairól, az olvasószolgálat munkájáról, szakfordítói tevékenységéről, hálózati—módszertani tevékenységéről és gazdasági—pénzügyi rend-

széről közöl tanulmányokat. A szolgáltatásokat szervezeti keretekre való tekintet nélkül, egyedül az alapvető célkitűzésbeli és módszertani jellemzők alapján ismerteti.

A második részben található három tanulmány az egykor külön-külön, önálló intézményként létrejött könyvtári, tájékoztató és fordító részleg történetét foglalja össze. Bebizonyítja, hogy a széttagoltságot megszüntető szerves egység nemcsak a közös munka belső gazdaságosságát eredményezte, hanem népgazdasági szempontból is a legjobb megoldásnak bizonyult.

A kiadvány beszerzése különösen fontos a hasonló célkitűzésű intézmények és a nagyobb, mezőgazdasági tájékoztató szolgáltatásokat is biztosító közművelő-

dési könyvtárak számára, amelyek segítségével saját munkájukban is felhasználható tapasztalatokhoz juthatnak. (OMgK, 208 l.)
— g h —

BIBLIOGRÁFIÁK

KRAJEVSZKY GIZELLA — TAKÁCS MIKLÓS: VAS MEGYEI HIRLAPOK ÉS FOLYÓIRATOK BIBLIOGRÁFIÁJA 1777—1963

A szombathelyi Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár munkájával kapcsolatban újabban sorozatosan kapják lapunk olvasói a híreket az érdekes kísérletekről és jó eredményekről. Nemrég számolt be a könyvtár igazgatója a helyismereti gyűjtemény tervszerű kiépítéséről és feltárásáról. Ennek a tevékenységnek része a felszabadulás 20. évfordulójára megjelent megyei sajtóbibliográfia is. Akik már elkészítették a maguk megyéjének sajtóbibliográfiáját, vagy éppen dolgoznak rajta, tudják, milyen gondos munkát követel a megbízhatóság. A Vas megyei könyvtárosok mintaszerűen végezték el ezt a feladatot. Munkájukban alkalmazták az eddig megjelent megyei sajtóbibliográfiák célszerűen kialakított módszereit, s néhány újítást is bevezettek. Így például nagyobb formátumot választottak és — hasonlóan a Komárom megyei kiadványhoz — kéthasábos tördelést alkalmaztak, amely jobban kihasználja a papírt. Kiadványuk ízléses, s főként megbízható és hasznos. Kár, hogy nagyon suta a cím az erősen odakívánczó határozott névelő nélkül.

A vasi sajtóbibliográfia ötödik a megyei sajtóbibliográfiák sorában. Somogy, Veszprém, Komárom és Borsod előzték meg. Nagyon lehet örülni ennek az igényes és értékes sorozatnak, amely a megyei könyvtárak munkájának egyik

maradandó tudományos dokumentuma. Az úttörők kezdeményezése nyomán korszerű kézikönyvet adhatnak ezzel a helyismereti kutatók kezébe. Kifogásoljuk azonban, hogy a forrásmunkák jegyzékében nem tüntették fel a sorozat megelőzően megjelent megyei köteteit. Még a veszprémi kötet közölte irodalomjegyzékében az előtte megjelent somogyi adatait, az utána következők azonban elhagyták ezt. Holott van kiadvány, amely teljes és pontos módszertani és formai másolata az előzőnek. Ezen felül azonban a sorozat dokumentálásának igénye is követeli a többi megye hasonló kiadványaira való hivatkozást. Hiszen azt akarjuk, hogy teljes legyen ez a sorozat! És nagyobb dolog, ha a megyei könyvtárak egymás után kiadják sajtóbibliográfiáikat, s ezzel teljesen feltárják a vidéki sajtó múltját és lelőhelyét, mintha itt-ott világot lát egy-egy megyei kötet.

Tudunk róla, hogy kiadásra készítették elő a békési anyagot is és néhány más megye is dolgozik a maga kiadványán. Ideje lenne azonban számba venni: mi van a többi megyével? Megkezdtek-e az előkészületeket? Mert sem anyagiakban, sem hozzáértésben, sem a munka menynységében nem ad már olyan feladatot a kötetek elkészítése, hogy ne vállalkozhatnák rá minden megyei könyvtár.

Páldy Róbert

KÉZIKÖNYVTÁR A GYERMEKKÖNYVTÁRAKBAN

A gyermekkönyvtárhoz ma már szervesen hozzá kell tartoznia a kézikönyvtárnak. Ennek megfelelő összeválogatásához kíván segítséget nyújtani a „Kézikönyvtár a gyermekkönyvtárakban” c. útmutató.

A bevezetés a kézikönyvtár konkrét pedagógiai funkcióit elemzi, azt, hogy milyen módon segíti az általános és szakismeretek elsajátítását, a személyes képességek kibontását, hogyan nevel az

önálló és rendszeres ismeretszerzésre. A bevezető nemcsak a kézikönyvtár jelentőségét hangsúlyozza, hanem módszertani tanácsokat is ad a gyűjtemény elhelyezésére, felállításának rendjére, katalógusának elkészítésére, kiemeli a kézikönyvtár rendszeres használatára nevelés fontosságát, a fejlesztés szükségességét.

A címjegyzék külön csoportban sorolja fel a gyermekek, ill. a könyvtáros kézikönyvtárának anyagát. Mindkettő elren-

dezése szakrendi, ezen belül betűrendes.

Az első rész: a gyermekek kézikönyvtára. Igen bő válogatás, több mint 350 művel. A legfontosabb lexikonokon, szótárakon, antológiákon kívül tartalmazza az egyes tudományágak lényeges alap- és középfokú összefoglaló szakkönyveit, a legjelentősebb sorozatokat, az Úttörő-szövetség kiadványait, sport szabálykönyveket, utikönyveket stb. A gazdag címanyag nem korlátozódik az általános iskolás korosztály részére megjelent kiadványokra, bátran válogat a felnőttek irodalmából is. Kár, hogy ezt a folyóiratok esetében nem teszi. Itt mindössze két címet találunk (Élet és Tudomány, Tábortűz), pedig a felnőttek szakkönyvein kívül ezek szaklapjainak bekötött évfolyamait is szívesen böngészgetik az ifjú olvasók.

Az első részhez külön csoportként szorosán kapcsolódik a gyermekek kézikönyvtárába ajánlott szépirodalom. Csoportosítása: mesegyűjtemények, verseskötetek, antológiák, kötelező és ajánlott olvasmányok.

Ezután következik az önálló gyermek-

könyvtárak könyvtárosi segédkönyvtárába elengedhetetlenül szükséges, alapvető művek felsorolása.

A jegyzék használhatóságát nehezíti, hogy anyaga jórészt régebben megjelent mű, melyek beszerzése — különösen a vidéki könyvtáraknál — akadályokba ütközik, így a felsorolás egyelőre csak a vásárlás esetlegességeit tudja irányítani. (A válogatást igen megkönnyítette volna a legfontosabb irodalom csillaggal jelölése.) A füzet ezek ellenére jó szolgálatot, hasznos segítséget nyújt minden gyermekkönyvtárosnak, mert címanyagával elvi segítséget nyújt, példát mutat, milyen hasonló műveket kell megvásárolni a jövőben megjelenő kiadványok közül.

Az útmutatónak igen nagy jelentősége, hogy mind bevezetőjével, mind gazdag címanyagával felhívja a figyelmet a gyermekkönyvtári kézikönyvtárak létrehozásának fontosságára. A válogatás Bikácsi Lászlóné gondos munkája. (KMK, 54 l.)

Pápayné Kemencey Judit

AZ UNESCO KIADVÁNYOK KATALÓGUSÁNAK ELSŐ PÓTKÖTETE

Egy világszervezet tevékenységét bizonyos fokig tükrözi publikációs tevékenysége is. Épp ezért nyújt érdekes képet az Unescoról a kiadványainak alapkatalógusához most megjelentetett, kétnyelvű pótkötet. (Catalogue générale des publications de l'Unesco et des publications parues sous les auspices de l'Unesco. Supplement 1960—1963. — Général catalogue of Unesco publications and Unesco sponsored publications. Supplement 1960—1963. Paris, 1964. Unesco.)

Az 1964—1959-es évek kiadványait tartalmazó alapkatalógust (General catalogue of publications) kiegészítő első pótkötet a 2682—4025. sorszámmal megjelölt műveket tartalmazza, nevezetesen az 1960. jan. 1.—1963. dec. 31. között kiadott újabb kiadványokat, új kiadásokat és újranyomásokat. A két kiadványt ajánlatos együttesen használni.

Kiegészítője ez a kiadvány az előzőnek abban az értelemben is, hogy benne megtalálhatók mindazok a publikációk, melyek 1960 előtt jelentek meg, de kimaradtak az előző kötetből. Általános elveiben is követi elődjét, ám a gyakorlatból leszűrt tapasztalatok alapján néhány módosítással.

A pótkötet felsorolja az Unesco által közvetlenül kiadott, 16 lapnál bővebb terjedelmű műveket, az Unescoval kötött szerződés alapján más kiadóknál meg-

jelentetett műveket, a nem kormányzati szervezetek olyan kiadványait, melyeket Unesco támogatással állítottak össze és az Unesco archivumai számára kötelezően letétbe helyeztek, valamint az Unesco nemzeti bizottságainak azon kiadványait, melyeket a bizottságok az Unesco titkárságával egyetértésben adtak ki (tehát nagyobb részt az Unesco kiadványainak fordításait.)

A katalógus az ETO szakrendjében közli az egyes kiadványokat, egy témakörön belül betűrendet alkalmaz.

Az Unesco széleskörű tevékenységére jellemző, hogy a 001 szaktól a 930,26-ig jóformán minden szakterületre vonatkozóan található irodalom. Például az 1343 között címből orvosi 44, műszaki 46, dokumentációs vonatkozású 16, könyvtártudományi 30 stb.

A katalógus megismerése nemcsak azért ajánlatos, mert az Unesco széleskörű tevékenységére enged betekintést, hanem mert segítséget jelent a szakkönyvtárak beszerzéséhez is az egyik nehéz területen, a nem publikált anyagok esetében. Más részről a könyvtárosok számára fontos az a gazdag és széleskörű könyvtári vonatkozású irodalom, mely a nemzeti könyvtárak problémáitól a kis könyvtárak kérdéseig terjed. A kiadvány angol és francia nyelvé. (*dr. F. L.*)

KÜLFÖLDI KÖNYVEK ORSZÁGOS GYARAPODÁSI JEGYZÉKE

A gyarapodási jegyzék a könyvtárak régi, kedvelt „műfaja”. A tájékoztató munkához szinte szervesen hozzátartozik, hogy az olvasókat valamilyen formában értesítsék: milyen új könyvek érkeztek a könyvtárba. Az ötvenes években tudományos és szakkönyvtáraink legalább 20—25 ilyen jegyzéket adtak ki rendszeresen. Ezeknek azonban minden hasznosságuk mellett volt egy nagy, közös hibájuk: anyaguk és közönségük egyaránt szűk térre korlátozódott, mindegyik csak *egy* könyvtár új szerzeményeiről adott hírt *egy* könyvtár olvasóinak. Ezért könyvtárügyünk vezetői hosszú időn át fáradoztak azon, hogy folyamatosan az olvasók kezébe tudják adni a magyar könyvtárak gyarapodását számbavevő közös jegyzéket. Ennek eredményeként 1961 október óta havonta jelennek meg az Országos Széchényi Könyvtár szerkesztésében a *Külföldi könyvek országos gyarapodási jegyzékének* füzetei két — társadalomtudományi és természettudományi — sorozatban.

A feldolgozott könyvek — évente átlagosan 80 000 mű — két forrásból származnak. Bekerül ide minden olyan öt évnél nem régebbi megjelenésű külföldi mű, amelyet nagy könyvtáraink bejelentenek a Széchényi Könyvtár központi katalógusának. Ezt az anyagot kiegészítik a központi katalógusba bejelentéseket nem tevő kisebb (üzemi, kórházi stb.) könyvtárak által a Kultúra útján devizáért beszerzett könyvekkel. Utóbbiakat az Állami Könyvterjesztő Vállalat központjában dolgozzák fel.

A gyarapodási jegyzék fontosságát felesleges külön hangsúlyozni. Felvilágosítást ad a magyar könyvtárakba érkező majdnem valamennyi külföldi könyvről, s ezáltal kitűnő szakirodalmi tájékoztató. Az a kutató, aki figyelemmel kíséri, megtudhatja, hogy szakmájáról milyen új könyvek jelentek meg, s azt is, hogy ezeket honnan kérheti kölcsön. A jegyzék ugyanis valamennyi könyvnél feltünteti az összes hazai lelőhelyet. Jó segítség a könyvtárak tájékoztató-bibliográfiai szolgálatának is irodalomjegyzékek összeállításához, felvilágosítások adásához.

A felsorolás leegyszerűsített tizedes szakrendszerben történik. A könyvek csak egy szakba kerülnek, egyszer vannak említve, ott, ahová tartalmuknál fogva leginkább tartoznak. Mindegyik füzet közli a szakbeosztást, ezenkívül bő tárgyszójegyzékkel könnyíti meg az eligazodást. A társadalomtudomány 180, a

természettudomány 190 szakcsoportra van bontva. Az általános érdekű munkák (könyvtártan, lexikonok, szótárak, filozófia, dialektikus és történelmi materializmus stb.) mindkét sorozatban helyet kapnak.

Sokan kívánták — és részben ma is kívánják — a szakozás finomítását. Szerintük több szakcsoport esetén jóval könnyebb az irodalom figyelése, hiszen így lényegesen kevesebb mű kerülne egy-egy szakba. Arra viszont nem gondolnak, hogy most is gyakran megtörténik, hogy a szakozó az átfogóbb tartalmú, három-négy szakba is tartozó könyvet nem oda sorolja, ahol ennek a kutató véleménye szerint lenni kellene. A szakok szaporítása esetén ez a hibaforrás erősen megnőne, s az érdeklődőknek egy szak helyett többet kellene átnézni.

A főcél a szakirodalmi tájékoztatás, s ezért az egyes füzetekben nincs névmutató. A szerkesztőség egy nagyobb időszakot — egy vagy több évet — összefoglaló kötet kiadását sem tervezi. Ennek haszna ugyanis nem állana arányban a rá fordítandó idővel és költséggel. Ellenben szükséges lenne az eddig megjelent füzetekhez egy közös mutató a szerzők nevével és a tárgyi címszavakkal. Segítségével a gyarapodási jegyzéket lelőhelyjegyzéknek is fel lehetne használni. Enélkül egy-egy könyv keresése közben esetleg 30—40 füzetben kell átnézni több szakot, s erre a rengeteg időt elrabló és gyakran eredménytelen feladatra kevesen vállalkoznak.

A címfelvételekre csak a könyvön szereplő adatok kerülnek, a minél gyorsabb megjelenés kedvéért mellőzik a sok munkával járó kiegészítéseket. Ez célszerű megoldás. Az azonban érthetetlen, hogy a keresztneveknek miért csak az első betűjét közlik akkor is, ha a címlapon rajta van a teljes név. Csupán a latin klasszikusok élvezik azt a kedvezményt, hogy teljes nevüket feltüntetik. Vajon mivel érdemelték meg ezt a kivételt?

Semmiképpen nem helyeselhető, hogy éppen a nemzeti könyvtárunk ad példát ebben a jegyzékben a címléírasi szabványok mellőzésére. Néha egy egész találmásra kikapott példa egyetlen füzetből: Szentek, uralkodók nevét a keresztnév magyaros alakja szerint kell katalogizálni, a jegyzékben az *Encyclique „Pacem in terris”-t Jean XXIII pape után* találjuk. A hivatalok, intézmények kiadványainál a testületi szerzős rendsző első

része az előírás szerint az ország vagy város neve, viszont a gyarapodási jegyzékekben *Bundesministerium der Finanzen. Finanzbericht...* alakú felvételek is akadnak. Egyetemi kiadványoknál a rendszernek a város nevével kellene kezdődnie és nem így: *Institut für Weltwirtschaft an der Universität Kiel*. Van azonban bőven példa az ellenkezőre is, vagyis a szabvány szerinti felvételre, néhol ugyanazon a lapon, pedig a katalógusoknál *alapvető követelmény a következetesség*. A mondottakhoz azonban hozzá kell tennem, hogy itt, ahol a könyvek csak szak szerint vannak felsorolva, a szabványtól való eltérés és a következetlenség a használatban nem okoz nehézséget. Annál jobban kell ügyelni erre, ha összefoglaló mutatót állítanak majd össze.

A gyarapodási jegyzék rendkívül hasznos, de még hasznosabb lenne, ha a tudományos és szakkönyvtárak dolgozói és még inkább az érdekelt kutatók, szakemberek mind ismernék. Egyik sokat publikáló és alapos olvasottságú egyetemi professzor kifogásolta nem régen, hogy a budapesti Egyetemi Könyvtár nem ad ki gyarapodási jegyzéket. Igen elcsodálko-

zott, amikor hallotta, hogy évek óta megjelenik egy ennél sokkal bővebb, átfogóbb jegyzék. A Széchényi Könyvtárnak mint kiadónak minden alkalmat meg kell ragadnia ismertetésére. Az érdeklődés ugyan nő iránta, amit a példányszám emelkedése mutat: a társadalomtudományi sorozatnál eleinte 280, most 400, a természettudományinál pedig 400, illetve 650. (A példányszámot az előfizetések alapján állapítják meg.) Azonban még ez is kevés, ha összehasonlítjuk könyvtáraink számával.

Az iskolák, minisztériumok, múzeumok, trösztök, gyárak, tervező és kutató intézetek, kórházak könyvtáraiba százával és ezrével áramlanak be a drága devizán vásárolt külföldi tudományos és szakkönyvek. Ez a gyarapodási jegyzék azért készül, hogy minél többen tudjanak ezekről az új könyvekről, minél többen használják, tudományunk és népgazdaságunk minél több hasznot húzzon belőlük. Tegyük meg ezért mindent propagandájuk érdekében! (Országos Széchényi Könyvtár. Évi előfizetési ára a társadalomtudományi sorozatra 200 Ft., a természettudományira 300 Ft.)

Vértesy Miklós

KULCSÁR ZSUZSÁRNA: ERETNEKMOZGALMAK XI—XIV. SZÁZADBAN

Ahogy a 19. sz. óta minden egyes szakterület kiadványanyaga megsokszorozódott, a történettudománynak, illetve a vallástörténeti kutatásnak az eretnekmozgalmakkal foglalkozó ága is rendkívüli mennyiségű publikációt termelt. Kulcsár Zsuzsánna, aki az eretnekmozgalmak, s az azokat üldöző inkvizíció történetének ismert kutatója (ld. „Inkvizíció és boszorkányperek”. 1960. c. munkáját) e kiadványoknak a 11—14. századig terjedő időszakra vonatkozó részét gyűjtötte össze és tette közzé gazdag tartalmú, terjedelmes bibliográfiájában. Munkája, amely a nemzetközi szakirodalomban is úttörő vállalkozás, fontos segítője, eligazító útmutatója az antifeudális jellegű vallási mozgalmak kutatóinak.

A bibliográfia szerkezeti felépítésében — ahogy az előszóban írja — a „lehető legegyszerűbb felosztást” alkalmazta, ami

konkrétan problémakörök, illetőleg mozgalmak, kiemelkedő személyek szerinti csoportosítást jelent. Ilyen módon 16 főcsoportra, ezeken belül számos alcsoportra osztva, a szerzők, illetve a művek betűrendjében közli az anyagot. A fontosabb műveket annotálja. A felosztás valóban egyszerű, s logikus, csupán a névmutatót hiányoljuk.

A kötet túlnyomórészt idegen nyelvű anyagot tartalmaz, s a külföldi kutatók érdeklődésére is számot tarthat. Külföldi használhatóságát biztosítja, hogy az előszó szövegét, a fejezetek és alfejezetek címeit, valamint a tartalomjegyzéket francia és orosz nyelven is közli. A szerző az adott időszakon belül teljességre törekedett, de munkáját a 14. század után is folytatni kívánja és közzé akarja tenni a jelenlegi anyaghoz tartozó pótlásokat is. (Tankönyvkiadó, 335 l.)

Fülöp Géza

Könyvtári kiadványok

AZ ÁLLOMÁNYGYARAPÍTÁS *tervszerűségéről, a klubkönyvtárak életéről, valamint a községi könyvtárak eredményeiről közöl módszertani írásokat a Gyöngyösi Járási Könyvtár híradója.*

VÁLOGATÁS a 20 év irodalmából címmel, annotált ajánló bibliográfiát készített az salgótarjáni járási könyvtár. A kiadvány a felvett 32 mű címadatait és ismertetését a témák kissé bizonytalan kronológus sorrendjében közli.

A KOHÓ- és gépipari tájékoztató konferencia előadásait sokszorosított kiadványban bocsátotta közre a KGM Műszaki Tájékoztató és Propaganda Intézet. A múlt év júniusában rendezett konferencia a műszaki tájékoztatás és propaganda problémáit vizsgálta a műszaki fejlesztés érdekében, különös részletességgel foglalkozott a műszaki tájékoztatás korszerű eszközeivel és módszereivel, valamint a hatékonyság vizsgálatával.

ÚJ könyvbeszerzések című kiadványában perforált lapokon, szétszedhető és kartonokra ragasztható újszerű formában közli az állományába került magyar és idegennyelvű könyvek címadatait az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ. A kiadvány 13 szak-sorozatban készül.

A TUDOMÁNYOS és szakkönyvtárak módszertani tanácskozásán elhangzott előadások és hozzászólások anyagát kiadta a Könyvtártudományi és Módszertani Központ. A kiadvány feltárja a magyar tudományos és szakkönyvtárak módszertani problémáit, egyben jelzi az ilyen jellegű könyvtárak újszerű együttműködésének megindulását is. A függelék a tudományos és szakkönyvtári vonatkozású módszertani kiadványok válogatott jegyzékét közli. A kiadvány megjelent orosz nyelven is, részletes angol nyelvű összefoglalóval.

A KÖNYVTÁRAK elhelyezésének jelenlegi állapotáról és az elmúlt évben történt átalakításokról számol be a Nagyatádi Járási Könyvtár híradója, s útmutatót közöl a felszabadulás évfordulójának megünnepléséhez is.

A FELSZABADULÁS óta eltelt húsz esztendő történetével foglalkozó irodalmi alkotások bibliográfiáját adta ki a tatabányai Jézsef Attila Megyei Könyvtár. A kiadvány közli a megye községeinek felszabadulási évfordulóit és térképét is.

PEDAGÓGIAI folyóirat-cikkek bibliográfiáját bocsátotta közre az Országos Pedagógiai Könyvtár. A jegyzék az 1963 második felében megjelent anyagot tartalmazza.

FOLYÓIRAT jegyzéket adott ki az Állami Gorkij Könyvtár. A könyvtárba magyar periodikákon kívül orosz, német, angol, francia, bolgár, cseh, eszperantó, lengyel, olasz, spanyol és ukrán folyóiratok járnak,

A KÖZSÉGI tanácsok számára adott ki módszertani füzetet a Váci Járási Könyvtár. A kiadvány a könyvtári munka tanácsi ellenőrzését kívánja elősegíteni. Ismerteti az ellenőrzési szempontokat és felhívja a tanácsi vezetők figyelmét arra, hogy a költségvetési keret biztosításán kívül annak helyes felhasználását is figyelemmel kell kísérni. A tanácsok feladataként jelöli meg a könyvtárosi munka lelkiismeretességének és eredményességének vizsgálatát is.

MÓDSZERTANI útmutatót adott ki a pécsi megyei könyvtár a felszabadulás 20. évfordulójára rendezett könyvkiállítások megkönynyítésére. A kiadvány a községi könyvtárak állományára épülő irodalomjegyzéket és forgatókönyv-tervezetet tartalmaz.

TÁJÉKOZTATÓT adott ki a karcagi városi Csokonai Könyvtár, amely a kölcsönzési feltételeket, a katalógusokat, a fiókkönyvtárak címét, a könyvvállomány adatait és az időszaki kiadványok jegyzékét tartalmazza.

FEGYVER A MUNKÁSKÉZBEN címmel új sorozatot indított a Zrínyi kiadó. A sorozat egyes kötetei idézik az 1917-es Nagy Októberi Szocialista Forradalomban részt vevő magyarok harcait, a Tanácsköztársaság dicsősége napjait, a spanyol szabadságharc eseményeit, a második világháború itthon és idegenben folytatott hősi partizánharcait, megismertetik az olvasót a munkásmozgalom kiemelkedő vezetőinek és közkatonaik példamutató életével. A kötetek történelmileg hiteles, érdekesen megírt olvasmányos történeteket, regényes élet- és korrajzokat adnak az olvasók kezébe. (F.)

Nem egészen két hónap alatt 2232 olvasó (1066 felnőtt és 1166 gyermek) iratkozott be a József Attila lakótelepi új Szabó Ervin Könyvtárakba (MTI Foto — Patkó Klára felv.)

Ára: 4,— Ft

A szegedi gyermekkönyvtárban

„INDEX” 25449